

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VÝSKYT REPRODUKČÍ CIZÍ A VLASTNÍ ŘEČI V BĚŽNÉ KOMUNIKACI
A MLUVENOSTNÍ PROSTŘEDKY V NICH UŽÍVANÉ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Bc. Jitka Plechingerová

Studijní obor: BOHn

Ročník: 2.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly, v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 6. května 2014

.....

Děkuji vedoucí své práce pí doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za ochotu a trpělivost při konzultacích, za metodické vedení a cenné rady, díky nimž získala předkládaná práce svoji podobu.

Poděkování patří také všem osobám, které svým souhlasem poskytly stěžejní materiál práce.

ANOTACE

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat výskyt reprodukcí cizí a vlastní řeči v běžné komunikaci a zaměřit se na mluvenostní prostředky v nich užívané. Po první části, která se bude zabývat studiem této problematiky v rovině teoretické, se přikročí k analytické. Vše bude završeno přemítáním nad výsledky výzkumu a jejich dopadem.

Materiál, z něhož práce vychází, je tvořen monology i dialogy 65 osob různého věku, pohlaví i společenského zařazení. Podle zmíněných hledisek je také roztríděn a rozebrán v souvislosti s reprodukcemi a s mluvenostními prostředky všech vrstev prostěsdělovacího stylu. Veškerý materiál není starší dvou let a je pomocí nahrávacího zařízení zachován v mluvené a následně také v psané formě.

ABSTRACT

This thesis aims to map the occurrence of reproduction of own and other people's language in everyday communication and focus on characteristic features of spokenness. After the first part, which will study this issue in theoretical level, proceed to the analysis. Everything will be completed by pondering on the research results and their implications.

The material from which the work is based, consists monologues and dialogues of 65 people of different ages, gender and social inclusion. By these criteria the material is also categorized and analyzed in the context of reproduction and of characteristic features of spokenness in all layers of simple communicative style. All the material isn't older than two years and using by a recording equipment is maintained in spoken and subsequently also in written form.

OBSAH

ÚVOD.....	8
PŘEDMLUVA.....	9
1 TEORETICKÁ ČÁST	16
1.1 Reprodukce řeči v mluvených projevech.....	16
1.1.1 Intertextovost jako základní znak	16
1.1.2 Reprodukce vlastní a cizí řeči, reprodukce myšlení	16
1.1.3 Realizace reprodukcí.....	18
1.1.3.1 Přímá řeč	18
1.1.3.2 Nepřímá řeč.....	19
1.1.3.3 Nevlastní přímá řeč	19
1.1.3.4 Polopřímá řeč	19
1.1.3.5 Parafráze	20
1.3 K prostěsdělovacímu stylu.....	24
2 REPRODUKCE CIZÍ A VLASTNÍ ŘEČI A JEJICH JAZYKOVĚSTYLICKÁ ANALÝZA	25
2.1 Úvod k praktické části	26
2.2 Reprodukce v prostěsdělovacích komunikátech z hlediska věku respondentů a jejich výstavba	28
2.2.1 Reprodukce	28
2.2.1.1 Reprodukce promluv vlastních	29
2.2.1.2 Reprodukce promluv cizích	31
2.2.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě	34
2.2.2 Kombinace reprodukcí, jejich interference a míšení	36
2.2.3 Mluvenostní prostředky	53
2.3 Reprodukce v prostěsdělovacích komunikátech z hlediska pohlaví respondentů a jejich výstavba	60
2.3.1 Reprodukce	60
2.3.1.1 Reprodukce promluv vlastních	61
2.3.1.2 Reprodukce promluv cizích	63
2.3.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě	64
2.3.2 Mluvenostní prostředky	65

2.4 Reprodukce prostředků komunikátů z hlediska společenského zařazení respondentů a jejich výstavba	74
2.4.1 Reprodukce	75
2.4.1.1 Reprodukce promluv vlastních	76
2.4.1.2 Reprodukce promluv cizích	79
2.4.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě	81
2.4.2 Mluvenostní prostředky	82
3 HOVORNOST MUŽŮ VS. „UKECANOST“ ŽEN	90
ZÁVĚR	92
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	95
SEZNAM PŘÍLOH.....	98

ÚVOD

V předkládané diplomové práci se primárně zabýváme reprodukcemi cizí i vlastní řeči, zjišťujeme způsoby jejich realizace a jejich množství u jednotlivých námi vytvořených skupin osob. Až poté nás v rámci vzniklého dělení zajímá množství jevů prostěsdělovacího stylu ve všech realizacích reprodukcí. Výslednou hodnotu následně srovnáváme s počtem jevů v celém přepisu souhrnně.

První částí práce je *Předmluva*, v níž se věnujeme zákonitostem přepisů včetně užitých značek. Blíže se zde zabýváme samotnými mluvčími, délkou jednotlivých nahrávek spolu s místem a časem jejich pořízení.

Základem tohoto díla je oddíl teoretický a praktický. V prvním se věnujeme reprodukcím a různým možnostem jejich realizace. Sekundárně zmiňujeme prostěsdělovací styl a jazykové jevy s ním spojené. Získané informace uplatňujeme v oddíle analytickém. Nashromážděný materiál zde rozdělujeme do 3 základních skupin dle pohlaví, věku a společenského zařazení mluvčích. Posledně zmíněným máme na mysli dělení mluvčích do skupiny studujících a do skupin osob s již ukončeným vzděláním mající buď vysokoškolské či středoškolské vzdělání. Zajímá nás, v jakém množství užívají zmíněné reprodukce lidé různého věku, pohlaví i společenského zařazení. Dále se zaměřujeme na množství jednotlivých mluvenostních prostředků.

Nad vzniklými výsledky se zamýšlíme v následující kapitole s názvem *Hovornost mužů vs. „ukecanost“ žen*, která se navíc zabývá rozdílnostmi ve vyjadřování mužů a žen, a všechny zjištěné skutečnosti přehledně shrnujeme v závěru. Přílohy obsahují materiál, z něhož jsme vycházeli. Vybrali jsme šest osob, u nichž jsme uvedli přepis celé jejich spontánní komunikace. Další osoby zmiňujeme ve zkrácené formě soupisem obsahujícím jejich jméno, délku komunikátu a zařazení do námi určených skupin. Veškerý nashromážděný materiál jsme přehledně zpracovali do formy tabulek a grafů, které znázorňují množství užití konkrétní reprodukce pro určitou skupinu osob či množství mluvenostních prostředků v nich užitých vzhledem k celému verbálnímu projevu.

PŘEDMLUVA

Komunikace nás obklopuje ze všech stran. Lidé se dorozumívají mnohými způsoby od posunků, znakové řeči a mimiky k projevům verbálním. *„Jazyk má své hodnoty estetické, citové i mnohé jiné, ale především ho považujeme za nástroj dorozumívání.“*¹ Zde se zaměříme pouze na projevy verbální a z nich vybíráme pouze ty, které mají všechny znaky prostěsdělovacího stylu. Jsou tedy nepřipravené, explicitní, situační atd. Mluvenostními prostředky jsme se již zabývali v bakalářské práci z roku 2012 nesoucí název *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. Nyní tuto práci rozšiřujeme o jeden důležitý aspekt, kterým je reprodukce.

V běžném hovoru, ať už jde o monolog či dialog, často užíváme fráze, které již vyřkl někdo před námi. Může se jednat o známý citát z filmu či knihy, který přesně vystihuje konkrétní situaci v debatě či slouží k oživení hovoru a vede k pobavení účastníků komunikace i posluchačů. V tom případě se nazývá aluzí. Nemusíme však užívat pouze citáty, které jsou známé širokému okruhu lidí z televize či četby. Naše projevy se mohou také obohacovat citáty vlastními či citáty obyčejných, všedních lidí z našeho okolí, aniž by dotyční byli známí posluchačům. Můžeme takto zprostředkovat vlastní či cizí pocity v určitou chvíli, přiblížit charakter neznámých lidí posluchačům. V tomto případě neslouží citace k pobavení, ale k vystižení popisované situace v nejvyšší možné autenticitě. Mohou být doprovázeny např. změnou barvy hlasu, kadence. *„Cizí repliky mluvčí sugestivně oživuje za pomoci signálů, jako jsou proměny hlasu, hlasitosti, tempa, rytmu, jako jsou pauzy oddělující ‚citát‘ od ostatní řeči, gesta atd.“*²

Takto jsou užívány nejen citace realizované přímou řečí. Aniž by mluvčí užil přesného spojení slov, vystihne vlastní či cizí názor pomocí řeči nepřímé. Ta sice přímo nesměřuje k autentičnosti, stačí však ke zprostředkování popisované situace.

Posluchač si díky reprodukcím řeči lépe představí, nebo pokud byl přítomen, vybaví, popisovanou situaci včetně jednání jednotlivých aktérů a užitím reprodukce vlastní řeči se lépe vcítí do pocitů mluvčího v danou chvíli. Musíme si však uvědomit, že *„dialog nikdy nemůžeme nikdy reprodukovat beze změny, tak, jak byl realizován; i*

---

¹ČMEJRKOVÁ, J. a kol. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, s. 251.

²HOFFMANNOVÁ, J, MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, s. 99.

*když usilujeme o zachování autenticity a o doslovné opakování toho, co bylo vyřčeno, vždy – už proto, že dialogické pasáže přenášíme do jiného kontextu – jde o stylizaci.*³

Množství a délka těchto reprodukcí je různá. Nezáleží jen na obsahové stránce hovoru, na osobnosti posluchače či posluchačů. Důležitá je také povaha mluvčího samotného. Zatímco někdo excentrický je zvyklý projevovat se barvitěji a užívat tedy větší množství reprodukcí, najdou se i tací, jejichž projev je od jakýchkoli reprodukcí zcela oproštěn. Lze tak nalézt reprodukce přes několik řádků, v nichž mluvčí cituje přímou i nepřímou řečí či využívá obojí. Jsou to obvykle zaníceně reprodukované dialogy dvou osob, z nichž jednou z nich byl sám mluvčí. Nejen povaha mluvčího určuje míru využití reprodukcí, ale také jeho duševní stav v daném okamžiku. Věříme, že pokud je člověk rozčilený (a pokud nebereme v potaz společenské postavení posluchače, na kterého by mluvčí bral ohled), vyjadřuje se barvitěji, reprodukce nevyjímaje.

Tímto se dostáváme k druhé části naší diplomové práce, tedy k mluvenostním prostředkům užitým v rámci celého komunikátu ve srovnání s částmi, jež jsou reprodukcemi. Zajímá nás, zda se v pasážích reprodukcí užívá více či méně prostředků typických pro prostěsdělovací komunikát než v celém přepisu a o jaké se jedná.

Primárně se v teoretické části zabýváme reprodukcemi a přehledně zpracováváme druhy řečí. Sekundárně a pouze okrajově se věnujeme prostěsdělovacímu stylu, abychom připomněli jeho specifika a zmínili jevy typické pro takovéto komunikáty.

V první části diplomové práce tedy budeme rozebírat dané téma v rovině teoretické a v druhé části jej budeme zkoumat a rozebírat na konkrétních příkladech. Rozhodli jsme se tudíž zde, v *Předmluvě*, zmínit některá důležitá fakta. Ta měla mimo jiné vliv na průběh shromažďování materiálu a také na způsob přepisu; zmiňme např. jejich monologickou či dialogickou formu.

Základem diplomové práce jsou **nahrávky** nepřipravených monologů i dialogů 65 vybraných osob. Ve chvíli před realizací komunikátů jsme aktivovali nahrávací zařízení, o jehož existenci neměli mluvčí ponětí. Získali jsme tak cenný materiál, jehož množství bylo ovlivněno následným **souhlasem** autora promluvy s využitím nahrávky

---

³HOFFMANNOVÁ, J., MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, s. 99.

za účelem sepsání diplomové práce. Několik potencionálních respondentů si nepřálo takto získaný materiál jakkoliv publikovat.

Následně jsme nahrávky přepsali dle níže zmíněných pravidel. Připomínáme, že 35 komunikátů bylo již využito k sepsání bakalářské práce z roku 2012 – *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. K nim jsme nyní přidali dalších 30 tak, aby výsledné množství respondentů bylo v jednotlivých skupinách našeho dělení dle tří základních kritérií (věk, pohlaví, společenské zařazení) srovnatelné. Tyto skupiny jsme vybrali záměrně jako jedny z nejdůležitějších faktorů, které se vztahují k individualitě autora a ovlivňují jeho styl vyjadřování. K dalším patří typ profese, dále osoby, jimiž se obklopuje, a prostředí, v němž žije. Pokud poodstoupíme od mluvčího samotného, je velmi důležitý posluchač a vzájemný vztah těchto osob, také místo, v němž se hovor odehrává, momentální rozpoložení a mnoho dalších faktorů. „*A způsob řeči neméně záleží na tom, o jakou identitu usilujeme, jaký obraz o sobě se snažíme svým projevem vytvořit, jakým dojmem chceme zapůsobit.*“⁴

Zatímco všechny starší přepisy mají formu monologickou, mezi novějšími přepisy se vyskytují i formy dialogické. Je to z důvodu, že nyní se nezabýváme kompoziční stránkou komunikátů. Naše práce se zaměřuje zejména na reprodukce cizí i vlastní řeči, a proto jsme vybrali v rámci novějších nahrávek části bohaté právě na reprodukce. Přesto jsme se setkali také s komunikáty, v nichž mluvčí reprodukce nepoužijí; i ty jsme v našem výzkumu zohlednili. Mnoho z nich se řadí ke staršímu materiálu, který jsme vybírali pouze s ohledem na množství jevů typických pro prostěsdělovací styl a na již zmíněnou monologičnost.

Přestože jsme nyní nebyli ve výběru mluvčích svázáni **geografickým hlediskem**, upřednostnili jsme dvě hlavní centra. Respondenty jsme nahrávali zejména ve Strakonici a jejích okolí a dále na akademické půdě v Českých Budějovicích. Abychom využili všechny příležitosti k nahrávání, neomezovali jsme se pouze na setkání v kavárnách a uzavřených prostorech, ale použili jsme diktafon také během náhodných setkání např. v ulicích zmíněných měst.

Úseky komunikace, které jsme vybrali jako vhodné k analýze a předělali do psané formy, byly vyřčeny v rozmezí 2 – 4 minut. Přestože to jsou pouze výňatky z celkového kontextu, snažili jsme se zachovat smysl promluvy a zobrazit projednávané téma

---

⁴ČMEJRKOVÁ, S. a HOFFMANNOVÁ, J. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011, s. 9.

celistvě. Jednotlivé komunikáty, ačkoli stojí samostatně, tak získaly smysl a nechybí jim ani pointa.

„Monolog a dialog tvoří dvě základní formy komunikačního chování. Pro monolog je charakteristická souvislá, nepřetržitá řečová aktivita jednoho mluvčího, při dialogu se v řeči střídají alespoň dva účastníci, z nichž jeden vystupuje v určitém okamžiku jako mluvčí a druhý jako posluchač.“⁵

Monologická forma přepisů je dána vytržením dané části z většího celku dialogického. „... o čistém monologu lze hovořit vždy jen podmíněčně. Každý monolog má totiž svého adresáta.“ Mluvčím jsme v tomto případě zasahovali do projevu nanejvýš neverbálně, abychom naznačili svůj zájem o diskutované téma a pobídli je k pokračování. I samotní autoři využili během své promluvy množství neverbálních prostředků, kterými spoluvytvářeli obsah výpovědi. Mezi neverbální prostředky se řadí mimika, gestika s haptikou (dotýkání) a kinetika (pohyby těla) s posturikou (tělesné postoje). Důležité místo zaujímá ještě oční kontakt spolu se vzdáleností mezi komunikujícími osobami (proxemika). „V současné lingvistické literatuře věnované vztahu verbálního a neverbálního dorozumívání se uvádějí neuvěřitelná čísla, že totiž až 90% komunikovaného obsahu se sděluje mimoslovně a jen zbytek slovy.“⁶

Přestože jsme mnohdy nahráli i komunikaci početnějších skupin osob, jsou všechny **dialogické** přepisy tvořeny dialogem pouze dvou jedinců. Obvykle se jedná o rozhovor vybrané osoby s námi. „Za dialog se označují situace, kdy spolu hovoří dva lidé, i situace, při nichž je do hovoru zapojeno více osob.“⁷ I zde se tedy zaměřujeme na jazykový rozbor pouze jednoho respondenta. Z tohoto důvodu se nezabýváme způsobem střídání partnerů v dialogu a nezajímá nás tedy například to, zda si skáčou vzájemně do řeči nebo naopak na sebe berou ohledy.

Osoby respondentů jsme vybírali pouze s cílem vytvořit početně rovnocenné skupiny jejich seskupením dle kritéria věkového, společenského a podle pohlaví. Každý z nich je v naší práci označen pouze svým křestním jménem spolu s počátečním písmenem z příjmení. Přestože jsme se snažili vyhnout se nahrávání osob, jejichž příspěvek byl již použit v naší práci bakalářské, dualitě jsme se nevyhnuli. Náš materiál je tedy tvořen

---

⁵ČMEJRKOVÁ, J. a kol. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, s. 20.

⁶Tamtéž, s. 10.

⁷Tamtéž, s. 22.

přepisy, jež pocházejí od 63 osob. Dva respondenti, jmenovitě Eva P. a Drahomíra P., se sice opakují, nutno však zmínit, že nahrávky získané od obou mluvčích odděluje období dvou let. Jejich novější příspěvky do této práce jsou natolik bohaté na všechny jevy, jejichž výskyt zde zkoumáme, že jsme se rozhodli je použít. Plné znění obou z nich uvádíme v *Přílohách*, v nichž reprezentují určitou skupinu osob.

Témata hovorů a tudíž i jednotlivých přepisů jsou různá. Je to právě z důvodu, že jsme chtěli zasahovat do komunikace v co možná nejmenší míře a neočekávaná či nucená změna tématu by byla velkým i podezřelým nátlakem. Tímto jsme však získali materiál pestrý na množství jevů typických pro běžný a nepřipravený hovor.

V procesu přetváření mluveného slova do formy psané jsme využili **pravidla pro přepis** takovýchto komunikátů z více zdrojů. Primárně jsme vycházeli z publikace *Čeština v dialogu generací* a sekundárně také z internetových stránek českého národního korpusu. Nutno podotknout, že „*texty nejsou zapsány pomocí fonetické transkripce*.“⁸

*Přestože k dělení textu nepoužíváme interpunkční znaménka ale melodické předěly a pauzy, ponecháváme otazník, který slouží k označení otázky s přihlédnutím k intonaci mluvčího.*⁹ Jinak se však melodií nezabýváme, a proto „*melodické předěly značíme stejným lomítkem bez ohledu na směr a průběh melodie*.“¹⁰

Ve srovnání s již zmiňovanou bakalářskou prací zde ještě uplatňujeme některé další značky. Jedná se o ty, které se vztahují k přepisům dialogů. Připomínáme, že způsob zápisu dialogů je odlišný, jelikož základní jednotkou členění je replika. „*Je to souvislý úsek textu, který pronese jeden z účastníků rozhovoru, aniž by ho vystřídal nebo přerušil mluvčí jiný.*“¹¹ Až následně v jejich rámci se text odděluje stejně jako u monologických přepisů svislicemi na jednotlivé sekvence. Plné znění dvou dialogických přepisů uvádíme v *Přílohách* jako reprezentanty určitých skupin osob.

Dále jsme se rozhodli ponechat vodorovné šipky, jež se vyskytují pouze v analytické části práce u dokladů určitých jevů. Znamenají, že sekvence není uvedena

---

⁸HOFFMANNOVÁ, J, MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, s. 15.

⁹PLECHINGEROVÁ, J. *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky, s. 5.

¹⁰HOFFMANNOVÁ, J., ed. a MÜLLEROVÁ, O., ed. *Čeština v dialogu generací*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007, s. 22.

¹¹MÜLLEROVÁ, O. a HOFFMANNOVÁ, J. *Kapitoly o dialogu*. 1. vyd. Praha: Pansofia, 1994, s. 21.

celá, ale chybí její začátek nebo konec. U ukázek vytržených z kontextu dále zohledňujeme, zda spolu sekvence přímo sousedí, nebo se mezi nimi vyskytuje jedna či více dalších.

Pravidlo uvádění iniciály z příjmení namísto jeho plného znění, aby byla zachována anonymita dotyčného, užíváme také v rámci jednotlivých přepisů. Jelikož se daná příjmení vyskytují ve všech pádech, uvádíme ještě jejich pádovou koncovku, která byla v dané chvíli vyřčena. Zápis vedeme tak, že dané části jsou od sebe odděleny pomlčkou.

Tabulka: Přehled užitých značek

/	melodický předěl
(.)	krátká pauza
(..)	delší pauza
(...)	dlouhá pauza
:	nápadné prodloužení hlásky
PŘIšel	velkými písmeny značíme nápadné zdůraznění slabiky, slabik či celého slova
přiš-	nedokončené slovo
əə	hezitační zvuky
<	začátek úseku proneseného se smíchem
>	konec úseku proneseného se smíchem
((smích))	komentáře
(management)	psaná verze cizího slova, které předchází
?	vysoké stoupnutí hlasu (stoupavá intonace)
P-ové	2. pád příjmení <i>Plechingerová</i>
JP	označení mluvčího, jehož řečí se nezabýváme
JP	označení mluvčího, jehož řeč analyzujeme
to já [nevím]	simultánně pronesené pasáže (tzv. overlap)
[v tej] knize	
=	okamžité navázání na repliku partnera
←	ukázce předchází text tvořící začátek dané sekvence
→	za ukázkou následuje text zakončující danou sekvencí
///	vybrané sekvence spolu přímo nesousedí; je/jsou mezi nimi další

Zdroj č. 1: HOFFMANNOVÁ, J., ed. a MÜLLEROVÁ, O., ed. *Čeština v dialogu generací*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007, s. 23.

Zdroj č. 2: ČMEJRKOVÁ, S. a HOFFMANNOVÁ, J. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011, s. 16-17.

Zdroj č. 3: WACLAWIČOVÁ, M. J. *Zásady přepisu pro korpus ORAL2008*. Dostupné na: <<http://www.korpus.cz/ORAL2008pravidla.php>>.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Reprodukce řeči v mluvených projevech

1.1.1 Intertextovost jako základní znak

Texty jsou většinou mezi sebou navzájem propojeny. Jeden se může vázat na mnoho jiných nebo je už při svém vzniku ovlivněn pouze jedním textem. V tomto případě je tedy reakcí na určitý konkrétní text a stylizuje se např. do formy referátu, koreferátu, recenze, kritiky, rozsudku, inzerátu, odpovědi na inzerát nebo posudku. Toto propojení se označuje pojmem intertextovost a může se realizovat několika způsoby.

V prvním případě je to verbálním odkazem na jiný text nebo jeho autora. Pojmenování je realizováno přímo a je zcela konkrétní. Další možností je využití citace s parafrází či aluze, která funguje jako narážka na konkrétní dílo. Právě těmto variantám zde budeme věnovat pozornost a blíže je rozpracujeme. Na texty lze odkázat také prostřednictvím jejich názvů či pojmenováním typu, funkce a způsobu vyjádření těchto textů. K tomuto jsou využívány citace s komentáři. Mezi poslední se pak řadí odkazy mimo text a zapojení přísloví či obecně platných výroků.

Pro úplnost dodáváme, že intertextovost je jedním ze sedmi znaků textové lingvistiky. Tato disciplína zkoumá, co je to text a čím je konstituován, čím se liší od náhodně seskupených vět a kdy je uzavřen. Dále se zaměřuje na funkci textu, způsob, jak autor konkrétní text vytváří a jak je přijímán adresátem. Základní jednotkou je text a mezi sedm základních znaků textu patří kromě výše zmíněného také situativnost, akceptabilita, koherence a koheze, intencionálnost a informovanost.

1.1.2 Reprodukce vlastní a cizí řeči, reprodukce myšlení

Běžné hovory jsou protknyty množstvím citací i parafrází, v nichž se odvoláváme na již vyřknutá tvrzení. Z různých důvodů, mezi něž se řadí např. obrana sebe sama a zaštitění vlastních tezí, se odvoláváme na výroky, které již byly proneseny. Nemusí se přitom vždy jednat pouze o vyjádření jiných lidí, která citujeme či parafrázujeme, nýbrž se můžeme dovolávat také svých vlastních. „*‘Reprodukujeme‘ řeč cizí i vlastní (...), celé*

*dialogy i jednotlivé zajímavé výroky a cizí názory (třeba z vyslechnutého interview, mediální diskuse, debaty), a vytváříme tak vlastně jakousi mozaiku 'citátů', 'odposlechů'.*¹²

Tuto mozaiku však zasazujeme do vlastního kontextu a slouží k našim vlastním účelům a záměrům. Ne vždy si také přesně pamatujeme dříve pronesený výrok, i kdyby to byl náš vlastní. I kdybychom se snažili zachovat původní verzi a paměť nás nezahlavila, přesto danou část vytrhneme z dřívějšího kontextu a zasazením do nového ji pozměníme, stylizujeme. Z tohoto důvodu jsou naše reprodukce vždy odlišné od „originálu“ a nikdy nemohou být totožné. *„Jestliže reprodukuje, či spíše parafrázujeme cizí výrok, chtě nechtě jeho význam posuneme...“*¹³ Obvykle se navíc v citacích a parafrázích projeví naše dynamika. V okamžiku, kdy řeč reprodukuje, více či méně vědomě využijeme scénické aspekty a výsledné vyjádření získává dramatickou podobu. K tomuto oživení využíváme především změnu barvy hlasu a jeho výšky, tempa, hlasitosti. *„Podle charakteru těchto prostředků a způsobů identifikace mluvčího reprodukované výpovědi rozlišujeme (uvozenou) přímou, nepřímou a polopřímou řeč.“*¹⁴

V ne každém případě se však jedná o reprodukci řeči, která byla již dříve pronesena jakýmkoliv mluvčím. Lze také reprodukovat myšlení, ať už vlastní nebo odhadovat, co asi může v danou chvíli říkat sama sobě osoba druhá.

Na co jsme mysleli v konkrétní okamžik, jakou frázi jsme měli na jazyku, avšak nevyslovili jsme ji, co jsme říkali sami sobě nebo co si zřejmě pomyslel druhý účastník tehdejší komunikace. Toto všechno vyprávíme nejčastěji osobě třetí. *„V mluveném dialogu se nepřehledně prostupuje i reprodukce řeči a reprodukce myšlení, zejména reprodukce vlastní řeči (tj. skutečně vyslovené) a reprodukce myšlení, řeči vnitřní ('a já povídám' může někdy znamenat i 'a já si říkám'). Samomluva a vnitřní řeč tu tvoří různě reprodukovatelné mezistupně mezi 'řečí' a 'myšlením'.*¹⁵

Obvykle se tyto reprodukce odlišují od těch skutečně pronesených obsahově, jelikož mluvčí, pokud se zaměříme na reprodukovanou událost, komunikoval s druhou osobou např. zdvořile, zatímco jeho mysl se odebírala „ostřejším“ směrem (*sem jí psala*

---

¹²HOFFMANNOVÁ, J, MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, s. 99.

¹³Tamtéž.

¹⁴PMČ, s. 844.

¹⁵HOFFMANNOVÁ, J, MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, s. 101.

*/ ahoj Kačí jak to teda vidíš (.) əəə (...) jestli to neska klapne nebo nebo neklapne a to a vona mi neodpověděla / tak sem si říkala a tyjo tak si **polib prdel** – Monika B., 19 let).* Případně může mluvčí reprodukovat poznání, k němuž došel v průběhu hovoru (*já sem si říkal no jo **tak je učitelka chytrá** / vona vám nenapoví že je to v knížce – Vladislav K., 48 let*). Není však pravidlem, že každá vnitřní řeč je zasazena pouze do dialogického rámce. Tím máme na mysli, že vznikne jako reakce na chování druhého účastníka komunikace či např. jako výsledné shrnutí diskutovaného problému. Může být užita zcela samostatně, čímž míníme v takových chvílích, ve kterých mluvčí popisuje proběhnuvší událost, aniž by byl tehdy zapojen do nějakého dialogu (paní Hana Š, 61 let si opět koupila něco drahého, a svůj čin ohodnotila tímto způsobem: *tak sem si říkala to nemůžeš takle dělat to by si za chvíli neměla nic*). Ve všech třech ukázkách se objevuje řeč vnitřní.

Jak již z předchozího textu vyplývá, spojujeme do jednoho celku (a tak tomu bude i v analytické části kvůli přehlednosti) řeč sama k sobě, fiktivní a myšlení. Je velmi obtížné tyto celky od sebe navzájem rozpoznat, a proto mnohdy mluvíme jednotně o reprodukci myšlení.

1.1.3 Realizace reprodukcí

K realizaci reprodukcí se využívá řeč přímá, nepřímá, nevlastní přímá i polopřímá. V běžných rozhovorech vyznačujících se znaky prostěsdělovacího stylu je složité je rozlišit, byť se užívají zejména první dvě zmíněné formy. Ani v psaných textech či jiném stylovém zařazení však není jednoduché odlišit jednu od druhé, a proto připojujeme krátkou charakteristiku ke každé z nich.

1.1.3.1 Přímá řeč

povídám tak tam dojde pro dvě piva (pan Ladislav K. st., 64 let)

Přímá řeč věrně zachycuje dříve pronesenou výpověď a zachovává její formu i obsah. Obvykle je uvozena větou, jejímž prostřednictvím se dozvídáme o mluvčím následující reprodukce.

Čas promluvy a gramatická osoba je tedy odlišná v rámci srovnání uvozovací věty s reprodukovanou částí promluvy. V psaném textu je odlišena uvozovkami a např. zvýrazněna odlišným typem písma či interpunkcí.

1.1.3.2 Nepřímá řeč

táta mi řek že nikam nepojedu (slečna Markéta B., 20 let)

Nepřímou řečí se označuje taková část promluvy, při jejíž realizaci se s ohledem na probíhající komunikaci mění slovesná osoba, čas a mnohdy také slovesný způsob. I tato forma realizace může i nemusí být uvozena větou. V případě jejího užití po ní zpravidla následuje spojka *že, aby, jestli* ad.

1.1.3.3 Nevlastní přímá řeč

„Pavel sáhl po její ruce, pojd', tady nemůžeme zůstat.“¹⁶

V psaném projevu postrádá uvozovky a většinou neobsahuje ani dvojtečku, velká písmena ani uvozovací věty. Obvykle se užívá v uměleckých textech, jelikož v nich není *„jasně odlišena přímá řeč (pásmo postav) od ostatního textu (pásma vypravěče).“¹⁷* Typické je využití všech slovesných osob i časů.

1.1.3.4 Polopřímá řeč

„(‘Jak se máte Eržiko?’ řekl veselý mužský hlas.) Ne, nemusí se bát, nejde služebně, slyšel jen, že má Eržika po muži nějaké medvědí kožišiny a rád by švagrovi do Čech nějakou poslal.“¹⁸

Tato řeč vždy užívá tvar třetí osoby singuláru a místo vokativu se v ní objevuje pouze nominativ.

---

¹⁶PMČ, s. 661.

¹⁷Tamtéž.

¹⁸Tamtéž.

1.1.3.5 Parafráze

„Petr se s Pavlem údajně už smířili.“¹⁹

Parafrází se nazývá odkaz, který je založený na napodobení intonace, výrazových či myšlenkových schémat jiného mluvčího. Mimo výše zmíněná „*spojení obsahových a uvozovacích vět*“²⁰ lze i její pomocí reprodukovat řeč. Při její realizaci je využíváno různých lexikálních prostředků, mezi které se řadí např. *že, prý, údajně*.

„Právě u mluvených projevů je ovšem samostatnost jednotlivých forem a postupů reprodukce značně iluzorní – dochází tu k jejich míšení, chaotickému střídání, nepřehledným kolizím, vznikají tu různé formy přechodné.“²¹ Do nepřímé řeči může být vložena další řeč nepřímá, může být přerušena autorovou řečí či ji dotyčný autor nemusí vůbec dokončit. Mnohdy je také reprodukce zopakována, a to ve stejné formě či je transformována z řeči nepřímé do přímé: *nohy prej mam jako baletka já povidam ale VOtýkají trochu / a von povidá ale kdepak máte je jako baletka já povidam k večeru že je mam trochu voteklý* – paní Marie S., 71 let.

Při realizaci vlastní a cizí řeči může i nemusí být využita uvozovací věta. Ta bývá obvykle složena z osobního zájmena a slovesa označujícího mluvení (*já povidam NEmam problem* – pan Jarda H., 64 let, *já sem říkala ty sis to spletla s Descartem* – paní Alena K., 64 let). Mnohdy je však užívána ve zkrácené formě. Mluvčí si tak např. zjednodušuje plné znění kvůli častému opakování slovesa mluvení (*a von no tak přídu pozdě* – paní Petra M., 35 let). V případě její absence by mělo být jasné a vyvoditelné z kontextu, „*čí řeč je právě reprodukována*.“²² Mluvčí toho dociluje zejména změnou hlasu, ne vždy je ale snadno rozpoznatelné, kde končí reprodukce jedné osoby a začíná reprodukce druhé (*řikam TAK pane S-u (.) máte ty peníze tady v kapse? / mam / tak pudeme na pokladnu / nemam* – slečna Eva P., 25 let).

Ačkoliv jsme vybrali ukázky, které jsou realizovány řečí přímou, platí výše zmíněné možnosti uvození či jejich absence také pro reprodukce, jež mají formu

---

¹⁹PMČ, s. 664.

²⁰Tamtéž, s. 663.

²¹HOFFMANNOVÁ, J. a KOLÁŘOVÁ, I. Reprodukce cizí / vlastní řeči v mluvených projevech (von prej no co budeme mít k vobědu / řikám no tak co chceš / a von já nevím...). In *Čeština v mluveném korpusu*, Kopřivová, M. a Waclawíčková, M., 1. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 115.

²²Tamtéž.

nepřímou. V tomto případě však po rámcové větě následuje např. spojka *že*, *aby*, *jestli* (*a von že na svym mínění nebude nic to* – paní Eva T., 41 let).

Ve všech rámcových větách, které citace a parafráze uvozují, se objevují slovesa nejen času minulého, ale také přítomného. Je samozřejmé, že se v těchto větách mohou vyskytnout všechny slovesné osoby.

Mluvcími je hojně využívána již dříve zmíněná částice *prý* (v souvislosti s naším materiálem, z něhož vycházíme, nespisovná varianta *prej*). Je však důležité zaměřit se na její funkci a rozlišit tak, zda je součástí uvozovací věty či již figuruje v reprodukci. V prvním případě vypadá umístění částice takto: *a von prej t- to VY útočil* – pan Jaromír N., 65 let. V druhém případě, v němž je částice součástí reprodukce, zní výsledná věta např.: *povídá kde prej sme* – paní Alena H., 51 let.

V pasáži reprodukce je využívána pouze v těch případech, v nichž mluvčí reprodukuje řeč cizí. Nesetkali jsme se s případem, ve kterém by daná částice byla součástí reprodukce autorovy vlastní řeči a přitom by nenáležela do části tvořené větou uvozovací. Je to z toho důvodu, že slovo *prej* slouží jako „signál nejistoty, nedůvěry k reprodukováným cizím tvrzením.“²³ Žádný mluvčí nechce svá tvrzení jakkoliv zpochybňovat.

Daná částice se v řeči vlastní „může vyskytnout pouze jako komponent rámcové věty, i když ne tak často jako při reprodukci řeči cizí.“²⁴ Pro názornost uveďme, že z 63 osob užil tento způsob reprodukce pouze jediný respondent (*von se mě ptá jesli skočíme salto a já prej co ((smích)) jaký salto?* – slečna Lenka V., 18 let).

V analytické části jsme se rozhodli využít tabulek z knihy *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách* a propojit je s poznatky získanými z kapitoly *Reprodukce cizí / vlastní řeči v mluvených projevech (von prej no co budeme mít k vobědu / říkám no tak co chceš / a von já nevím...)*, jež je součástí publikace s názvem *Čeština v mluveném korpusu*. Výsledná tabulka reprodukcí, která propojuje všechny výše zmíněné, získala tuto formu:

---

²³HOFFMANNOVÁ, J. a KOLÁŘOVÁ, I. Reprodukce cizí / vlastní řeči v mluvených projevech (*von prej no co budeme mít k vobědu / říkám no tak co chceš / a von já nevím...*). In *Čeština v mluveném korpusu*, Kopřivová, M. a Waclawíčková, M., 1. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 117.

²⁴Tamtéž.

vlastní						cizí					
přímé			nepřímé			přímé			nepřímé		
s uvozovací větou			bez	s uvoz. větou	bez	s uvozovací větou			bez	s uvozovací větou	bez
sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa	uvoz. věty	s konektorem (že, prej)	uvoz. věty	sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa	uvoz. věty	s konektorem (že, prej)	uvoz. věty

myšlení, fiktivní řeč, řeč k sobě					
přímé			nepřímé		
s uvozovací větou			bez	s uvoz. větou	bez
sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa	uvoz. věty	s konektorem (že, prej)	uvoz. věty

Prostřednictvím analytické části tedy chceme zjistit průměrné množství jednotlivých způsobů, jimiž jsou reprodukce realizovány, na jednu osobu zastupující určitou skupinu lidí. Neopomíjíme ani průměrné zastoupení jednotlivých druhů reprodukcí (řeč vlastní a cizí, myšlení). Tím dokážeme, zda některé níže zmíněné skutečnosti popsané v kapitole *Reprodukce cizí / vlastní řeči v mluvených projevech (von prej no co budeme mít k vobědu / říkám no tak co chceš / a von já nevím...)*, která je součástí publikace *Čeština v mluveném korpusu*, platí také v námi shromážděném materiálu. Pouze některými máme na mysli reprodukce jednotlivé a nikoliv proměny, které v proudu řeči během reprodukování např. dialogu nastávají. Ty zmiňujeme v teoretické i v analytické části, nemáme však jejich množství zdokumentováno statisticky.

Nejčastěji se reprodukce realizují prostřednictvím rámcové věty, ve které je zastoupeno sloveso mluvení (*verbum dicendi*) a za níž následuje řeč přímá. Sloveso přitom může být užito v čase přítomném (*já **povídám** já sem s tím jel párkrát na vojně* – pan Martin K., 57 let) i minulém (*von **říkal** dyť já sem na vás nešel* – pan Jaromír N., 65 let).

Srovnatelně ve stejné míře, ovšem „*zejména tam, kde se rozvine souvislejší monologické vyprávění jednoho mluvčího*“²⁵, se můžeme setkat s podobným postupem užití. Jedinou odlišností je záměna řeči přímé za nepřímou. Za rámcovou větou, jež obsahuje sloveso mluvení, tedy následuje, či spíše následují věty uvozené spojkou *že* (***povídá že** mě nemoch udržet **že** sem tam tak skočila **že** (.) sem byla k neudržení* – Dagmara K., 46 let; ***říkam že** nemá to cenu* – Ivan T., 74 let.). Vybrané příklady opět dokládají, že sloveso může být užito v čase přítomném i minulém, že podmínkou rámcové věty bývá především 1. nebo 3. os. sg. a že odlišnost v počtu vět vedlejších je individuální.

Pokud zaměříme pozornost z reprodukcí stojících samostatně na ty, jejichž prostřednictvím mluvčí reprodukuje dialog, zjistíme následující skutečnosti.

Zatímco reprodukce vlastní řeči je ve většině případů vyřčena **celá**, tedy i s uvozovací větou, je naopak reprodukce řeči cizí často **eliminována**. Mluvčí ji různou měrou zredukuje např. až na „*zkratkovitě náznaky typu ‘von‘ nebo ‘a von‘*“²⁶: ***sem říkal** jo je sál číslo šest tak kam vás posadíme / no **a vona** já pod' se podívat pod' se podívat ///*

---

²⁵HOFFMANNOVÁ, J. a KOLÁŘOVÁ, I. Reprodukce cizí / vlastní řeči v mluvených projevech (*von prej no co budeme mít k vobědu / říkám no tak co chceš / a von já nevím...*). In *Čeština v mluveném korpusu*, Kopřivová, M. a Waclawíčková, M., 1. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 116.

²⁶Tamtéž.

tak já říkam třeba jako doprostřed → / *a vona no ale tady by to bylo lepší* – pan Marek S., 20 let.

Lze se také setkat s tím, že pokud je uvozovací věta v reprodukci cizí řeči zcela **vynechána**, bývá reprodukce řeči vlastní **zredukována**: *zuby budeš nechávat v puse* → / **no to** *ne teda* (.) *dyž se jede na sál tak musí bejt zuby venku* / **a já** (.) *ted' je tam S-ora* (.) *a S-ora chce zuby nechávat* (.) *takže zuby necháme v puse* / **tak to** *nevím protože jako s narkózou nemůžou bejt přece zuby* – paní Pavla K., 50 let.

Aby se posluchač v reprodukováném dialogu s takto zkrácenými či vypuštěnými uvozovacími větami „neztratil“, využívá mluvčí způsoby odlišení, které tkví v již dříve popsaných zvukových prostředcích.

1.3 K prostěsdělovacímu stylu

Prostěsdělovací styl se objevuje v projevech běžného komunikačního styku. Jeho vymezení je však spojeno s obtížemi, jelikož funkční styly jsou obecně definovány jako styly spisovného jazyka. Víme však, že projevy s prostěsdělnou funkcí se u nás realizují převážně nespisovně, že tyto komunikáty nemají normu a že jsou konstituovány především faktory řečotvornými. Proto jej nemůžeme považovat za tradiční funkční styl.

Daný komunikát plní funkci prostěsdělnou a fatickou (kontaktní). K jeho konstituujícím faktorům se řadí spontánnost, situačnost, neveřejnost, nespisovnost, nepřipravenost a expresivita. Všechny tyto faktory jsme podrobně popsali v bakalářské práci *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*, a to včetně stylové normy. Lze tam najít podrobně popsané všechny jevy roviny kompoziční, hláskoslovné, morfologické, syntaktické a lexikální.

Komunikáty prostěsdělovacího stylu vznikají výlučně při mluveném formulování výrazů. Potvrzuje to také soukromá komunikace v psaném projevu, jelikož i ta si zachovává spontánnost, bezprostřednost, uvolněnost, nespisovnost atd. Jevy ze všech rovin výstavby prostěsdělovacích komunikátů pronikají do psaných neformálních projevů a objevují se tak v diskuzích na internetu i v SMS zprávách.

2 REPRODUKCE CIZÍ A VLASTNÍ ŘEČI A JEJICH JAZYKOVĚSTYLICKÁ ANALÝZA

Tato kapitola je rozdělena na tři části podle námi vybraných hledisek, jež považujeme z řady dalších za nejdůležitější. Všechny se vztahují k osobě mluvčího a řadí jej do konkrétní skupiny dle jeho věku, pohlaví a společenského zařazení. Již jsme vysvětlili, že společenským zařazením míníme rozdělení osob na studující a na ty, kteří své vzdělání už ukončili. U nich zohledňujeme nejvyšší dosažené vzdělání a třídíme je tedy na osoby mající ukončenou školu základní/střední či vysokou.

Začátek každé podkapitoly je tvořen grafem, jenž znázorňuje průměrné množství výskytu realizací reprodukcí u jedné osoby z každé skupiny.

S takto pojatou strukturou jsou některé ze zjištěných informací zmíněny pouze v první části. Jedná se zejména o důvody užití konkrétních realizací reprodukcí v daném okamžiku a funkce zvolených mluvenostních prostředků v reprodukcích. Ve srovnání s bakalářskou prací *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*, z níž vycházíme, se zde nebudeme zabývat jednotlivým popisem mluvenostních jevů.

Považujeme za důležité zopakovat, že jsme ze získaného materiálu ve formě nahrávek vybrali a následně přepsali 65 komunikátů. 35 z nich je starší dvou let, jelikož byly tyto přepisy využity k sepsání výše jmenované bakalářské práce.

Výsledky, k nimž se prostřednictvím jejich analýzy dobereme, budou zcela realistické. Míníme tím fakt, že při výběru konkrétních částí komunikátů jsme se nyní zaměřovali na ty úseky, jež byly bohaté právě na reprodukce, zatímco před dvěma lety jsme je nevyhledávali.

Rozhodli jsme se nezohledňovat fakt, že dva mluvčí jsou v odstupu zmíněných dvou let nahráni dvakrát. S danými přepisy pracujeme stejně jako se všemi ostatními.

V přepisech jsou zastoupeny formy monologické i dialogické, avšak ani touto stránkou se nijak nezabýváme. V dialogických verzích rozebíráme pouze jednu osobu, jelikož v pozici osoby druhé jsme v každém z případů my.

Pečlivým výběrem mluvčích jsme docílili toho, že následným rozdělením osob dle jejich věku, pohlaví a společenského zařazení jsme získali téměř početně rovnocenné skupiny.

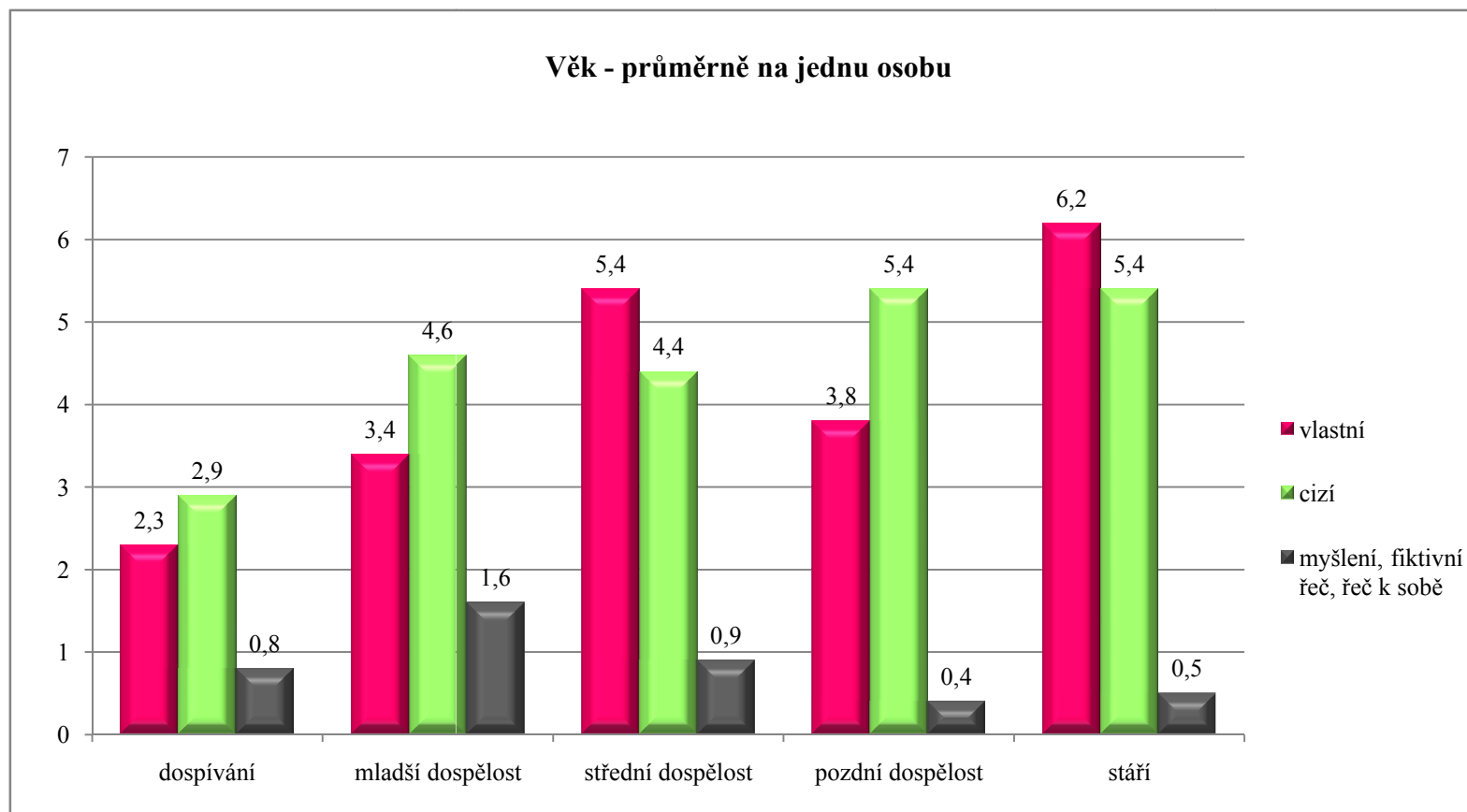
Nutno ještě dodat, že přepsané části byly verbálně realizovány v průběhu 2 – 4 minut. Pokud se tedy následně zaobíráme průměrným množstvím konkrétního jevu pro danou skupinu osob, vycházíme z tohoto časového rozmezí. Podobně je tomu tak v souvislosti částí reproduktivních se zbylými. Zjistili jsme, že všechny přepisy čítají na 1 867 řádků, zatímco reproduktivní části v nich obsažené řádků 490. Pokud tedy mluvíme např. o výskytu 6 reprodukcí na osobu, je to zcela jiná hodnota, než hodnota 6 prostěsdělovacích jevů v reprodukcích na osobu. Je důležité si uvědomit, že z celkového množství řádků tvoří reprodukce větší čtvrtinu, přesně 26,3%.

2.1 Úvod k praktické části

Jak již bylo naznačeno v teoretické části, budeme se zde věnovat reprodukcím jako samostatně stojícím, jelikož právě tak je evidujeme a zjišťujeme tímto způsobem početní zastoupení konkrétních realizací u jednotlivých skupin osob. Následně rozpracujeme proměny, ke kterým došlo mezi několika sousedícími reprodukcemi, a způsoby střídání reprodukcí s jejich uvozením, pokud je reprodukován dialog dvou či více osob. Zmíníme také další skutečnosti související s realizacemi, mezi které řadíme např. přerušení reprodukce či její nedokončení. Tyto možnosti však nebudou pojaty statisticky. V konečné fázi výzkumu se zaměříme na mluvenostní prostředky a jejich početní zastoupení v reprodukcích.

Zprvu se tedy věnujeme reprodukcím v celé jejich šíři a až poté se zabýváme jejich jazykověstylistickou analýzou. Zajímá nás, jaké jevy se objevují v reprodukcích (bez ohledu na jejich třídění) nejčastěji a zda je jejich početní zastoupení srovnatelné s jevy obsaženými ve zbylých částí přepisů.

K dokreslení konkrétní problematiky užíváme příklady vybrané z jednotlivých přepisů. Snažíme se obsáhnout rozmanitost těchto dokladů a zabránit tak jejich opakování.

2.2 Reprodukce v prostědělovacích komunikátech z hlediska věku respondentů a jejich výstavba

„Pozornost je zaměřena na osoby ve věku 15 až 75 let, tudíž sice máme k dispozici pestrý materiál čítající 65 osob, je ale nesnadné určit mezníky ve výseku těchto let. Přestože každý jedinec hodnotí a posuzuje své okolí vzhledem k vlastnímu věku, my zde budeme přistupovat k dělení lidského života nestranně dle obecně platných zvyklostí.

*V námi určeném výseku života se podle publikace Fr. Parkana (Parkan et al., 2006, s. 22-23) nachází celkem pět etap, z nichž tři jsou základní. Jde o dospívání, dospělost a stáří. První fázi naší periodizace tvoří **adolescentní dospívání** trvající do 20 let následované obdobím dospělosti, které lze dále členit na **dospělost mladší** (do 30 let), **střední** (do 45 let) a **pozdní** (do 59 let). Výčet je uzavřen **stářím**, které se počítá od 60. roku života.“²⁷*

2.2.1 Reprodukce

Zatímco je v rámci všech způsobů realizací reprodukce vlastní řeči (prům. 4,2 na os.) početně blízká realizaci řeči cizí (prům. 4,5 na os.), stojí třetí skupina s nízkým průměrným zastoupením na osobu (0,8) za těmito dvěma skupinami.

Ve skupině reprodukcí vlastní řeči lze nalézt stoupavou tendenci. Osoby dospívající užívají tento způsob v míře nejnižší (prům. 2,3 na os.), za nimi následují dospělí (prům. 4,2 na os.) a nejčastěji se objevuje u osob ve věku stáří (prům. 6,2 na os.).

Podobně je tomu tak i u skupiny druhé. Reprodukce řeči cizí užívají nejméně osoby dospívající (prům. 2,9 na os.), ve vyšší míře osoby mladší a střední dospělosti (prům. 4,5 na os.) a nejvíce zbylé dvě skupiny (prům. 5,4 na os.).

Reprodukce myšlení, fiktivní řeči a řeči k sobě se nejčastěji objevují u osob mladší dospělosti (prům. 1,6 na os.), zatímco zbylé skupiny je využívají málo (prům. 0,7 na os.).

---

²⁷PLECHINGEROVÁ, J. *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky, s. 21.

V dospívání používáme k vyjadřování menší množství reprodukcí vlastní i cizí řeči, s přibývajícím věkem jejich počet v našich promluvách narůstá. Získáváme širší rozhled a také naše komunikace s lidmi je rozmanitější. Zvyšuje se množství osob, s nimiž jsme v kontaktu. V rámci své profese se tak setkáváme s různými lidmi a průběh střetnutí s nimi se nám zdá vhodný k reprodukci. Např. za účelem někoho pobavit, přiblížit povahu dotyčného, postěžovat si... S postupujícím věkem rádi vzpomínáme zejména na proběhnuvší události a nepřeberné množství našich zážitků slouží také jako ponaučení pro následující generace. Nyní již k jednotlivým realizacím daných reprodukcí řeči.

2.2.1.1 Reprodukce promluv vlastních

V běžném hovoru často využíváme k dokreslení vytvářené situace řeč vlastní. Pro posluchače je důležité vědět, jak jsme tehdy verbálně reagovali. Prostřednictvím řeči přímé či nepřímé vyjadřujeme své tehdejší výroky a dynamiku reprodukováného rozhovoru určujeme vyřčením uvozovací věty či jejím vypuštěním. Podvědomě využíváme slovesa v různých slovesných časech či je zcela vypouštíme s tím záměrem, aby naše vyprávění mělo požadovaný spád a následný účinek na posluchače.

Přímá řeč zde jednoznačně převyšuje nepřímou s náskokem 3,7 jevu prům. na osobu. Ve většině případů jí předchází věta uvozovací (prům. 3,8 na os.). Ta v sestupném pořadí obsahuje sloveso určité v čase přítomném, minulém, či existuje bez něho. Čas přítomný se nejčastěji vyskytuje u osob střední dospělosti (prům. 4,3 na os.) a obecně u osob starších než ve věkovém období dospívání. Tato naše nejnižší věková skupina nemá takovou potřebu vyjadřovat děje minulé časem přítomným, má však nejvyšší počet užívání času minulého (prům. 0,9 na os.). Uvozovací věta bez určitého slovesa se objevuje u čtyř věkových skupin v průměrně stejné míře, zcela však chybí u osob ve věku stáří. Je to způsobeno nejen snahou mluvčích, aby se posluchač neztrácel v reprodukováném dialogu, ale aby se především neztráceli mluvčí sami.

- čas přítomný v uvozovací větě, repr. přímá
  - Eva T., 41 let (střední d.) – reprodukce začíná uprostřed sekvence a pokračuje i v následující, není vyřčen zájmenný podmět *já*
    - ♦ ← říkam *hele tu třicítka tady umístili blbci (.) průjezdem křižovatky končí / at' je všemu učiněno zadost dokud' je to tu zúžení jed' těch třicet* →

- Martin K., 57 let (pozdní d.) – dvakrát vyřčený zájm. podmět *já* v uvozovací větě, sekvence je tvořena dvěma reprodukcemi stejného typu
  - ♦ *já povídám ty vole já už sem s tím nejel já povídám já sem s tím jel párkrát na vojně*
- Barbora F., 32 let (střední d.) – není vyřčen zájm. podmět *já* v uvozovací větě, stejný typ reprodukce je užit i v následující sekvenci
  - ♦ *řikam hele (.) ted' musíme zásobit M-lů ty přišli úplně o slepice / a řikam (.) a co to →*
- čas minulý v uvozovací větě, repr. přímá
  - Monika B., 19 let (dospívání) – uvozovací věta patří dle intonace do sekvence předcházející vlastní reprodukci
    - ♦ *← když tady ještě nebyla no tak sem jí psala / ahoj Kačí jak to teda vidíš →*
  - Markéta B., 20 let (dospívání) – zájm. podmět *já*, sekvence je tvořena pouze reprodukcí s uvozovací větou
    - ♦ *já sem řikala ale dyt' sme to tady řešili*
  - Eva P., 25 let (mladší d.) – stoupavá kadence v reprodukci
    - ♦ *a já sem hlavně řikala a máte tady něký děti?*
- uvozovací věta bez určitého slovesa, repr. přímá
  - Eva P., 25 let (mladší d.) – uvozovací věta tvořena zájm. podmětem *já* ve spojení s příslovcem
    - ♦ *← hned mě přepojila na tu správnou a já zase dobrý den mam tady pana S-ka byl u vás (...)*
  - Pavla K., 50 let (pozdní d.) – uvozovací věta oddělena od reprodukce pauzou, tvořena pouze zájm. podmětem *já*
    - ♦ *a já (..) no (.) sem ti dobrou radou určitý doktory nebud' →*
  - Nikola K., 31 let (střední d.) – v uvozovací větě užito zájmeno *my*, kterým mluvčí zahrnuje svojí osobu a maminku
    - ♦ *a ted' my jako úplně tyjo a kde je*

V menší míře pak stojí reprodukce přímou řečí samostatně, bez jakéhokoliv uvození (prům. 0,2 na os.). Objevují se především u osob mladší dospělosti a zcela chybí u osob ve věku stáří.

- bez uvozovací věty, repr. přímá
  - Jana F., 24 let (mladší d.) – reprodukce následuje za pauzou, mluvčí neimituje dialog
    - ♦ ← *já na to koukala (..) hm to je hezký*
  - Eva P., 25 let (mladší d.) – reprodukce tvoří jednu sekvenci, mluvčí imituje dialog
    - ♦ *řikam TAK pane S-u (..) máte ty peníze tady v kapse? / mam / tak pudeme na pokladnu / nemam*
  - Vladislav K., 48 let (pozdní d.) – stoupavá kadence v reprodukci
    - ♦ *no tak takle já se taky dokážu domluvit s někým když sme na úrovni v práci (..) tak dáme mu prémie nebo nedáme ?*

Také nepřímá forma řeči vlastní je častěji užitá v doprovodu uvozovací věty než bez ní. Obě skupiny se však nejčastěji objevují u jedné věkové skupiny, u stáří. Mladší ročníky se raději vyjadřují dynamicky a reprodukují vlastní řeč formou přímou.

- uvozovací věta, repr. nepřímá
  - Eva T., 41 let (střední d.) – reprodukce rozdělena do dvou sekvencí
    - ♦ *tak sem řikala (..) no tak že to chci slyšet / at' to vim*
  - František S., 80 let (stáří) – reprodukce je uprostřed sekvence
    - ♦ ← *a teďka dyž sem mu řikal že budeme mít ty brambory tak jako ochotně mně to tam zrejpal* →
  - Hana Š., 61 let (stáří) – reprodukce je uprostřed sekvence, dvakrát vyřčena spojka *že*
    - ♦ *já sem třeba (..) řekla (...) æ kolegovi (..) jednomu (..) že se mně zdá že tam je něco: špatnýho že bych tam to dala jinak ale dyž potom* →
- bez uvozovací věty, repr. nepřímá
  - Helena S., 75 let (stáří): *tak sem to šla vohlásit že (..) prostě byly venku* →

2.2.1.2 Reprodukce promluv cizích

Nejen reprodukce vlastní řeči je důležitá při imitaci konkrétní situace z minulosti. Nejčastěji ve formě reprodukováného dialogu společně s patřičnými neverbálními

projevy odkrýváme rysy třetí osoby. Je důležité posluchači přiblížit její charakter, aby dokázal pochopit tehdejší situaci. Navíc člověka jako osobnost nejlépe přiblížíme ne výčtem jeho dobrých či špatných vlastností, ale příkladem. Barvitým příběhem z doby, kdy jsme s ním měli nějaké pořízení, ať už kladné či záporné.

I zde se nám jeví jako nejlepší volba využití citace přímé. Ve srovnání s řečí vlastní zde sice také dominuje užití uvozovací věty, je tady však těsně následováno přímou citací, která uvozovací větu neobsahuje. (V rámci vlastní řeči se vyskytuje uvoz. věta průměrně 3,8 na os. a přímá repr. bez uvoz. věty prům. 0,2 na os. Zde, v rámci cizí řeči se jedná o srovnání průměrných hodnot 2 a 1,4 na osobu.) Centrem této uvozovací věty je sloveso v čase přítomném, v množství užití následované časem minulým. Nejvíce jej užívají osoby ve věku stáří (čas přítomný prům. 1,8 na os., čas minulý prům. 1,6 na os.). Jejich komunikace je plná reprodukcí, zejména pak těch cizích. Často odkazují na to, co někdo řekl či co někde slyšeli. Jak již bylo řečeno, užívají především formu uvozovací věty se slovesem, což se potvrzuje i zde, u řeči cizí.

- čas přítomný v uvozovací větě, repr. přímá
  - Soňa U., 27 let (mladší d.) – podmět uvozovací věty vyjádřen vlastním jménem, mluvčí nepřekročuje rámec jedné sekvence
    - ◆ ← *Marťa se mi ozvala a říká **no: já už sem to jakoby** **objednávala** **včera***
  - Alena K., 64 let (stáří) – podmět uvoz. věty vyjádřen příjmením, reprodukce pokračuje v následující sekvenci
    - ◆ ← *a ted' mi říká P-a zrovna mladej (.) říká **a kde ste to vzala? / to ste k- (.) to ste si koupila?***
  - Jarda H., 64 let (stáří) – podmět uvoz. věty vyjádřen zájmenem *von*, uvoz. věta spolu s reprodukcí tvoří jednu sekvenci
    - ◆ *von povídá **já vim že ste ted'ka ve Strakonicích***
- čas minulý v uvozovací větě, repr. přímá
  - Nikola K., 31 (střední d.) – podmět uvoz. věty vyjádřen zájmenem *von*
    - ◆ ← *my sme na něj koukali jestli to myslí vážně a von povídal **tak já si du zařídit nový brejle***
  - Marie V., 77 let (stáří) – podmět uvoz. věty není vyjádřen, vyplývá z kontextu

♦ *no potom to z něho vypadlo / že mu říkal **tak Robinku tak teda** pudeme užs tady byl dost dlouho už budeš hodnej že už nebudeš hubatej*

- Marie V., 77 let (stáří) – podmět vyjádřen zájmenem *von*

♦ *a Robin to nějak zdrbal že to nechytнул nebo co a von mu řekl (.) von mu **řekl jé ty starej vole** ((smích))*

Nejnižší zastoupení má opět absence slovesa určitého. Tuto formu využívají všechny věkové skupiny, objevuje se však nejvíce u osob střední dospělosti (prům. 0,9. na os.). Lze však říci, že početní zastoupení daného jevu je u všech skupin početně téměř vyrovnané.

- Miroslav T., 26 let (mladší d.) – uvoz. věta tvořena příjmením mluvčího
  - *U-ová (.) **tak holky jak se vám to líbilo** →*
- Lenka K., 31 let (střední d.) – uvoz. věta tvořena zájmenem *ona*
  - *a ona **to musíte objednávat dopředu** →*
- Ladislav K., 53 let (pozdní d.) – zájmeno *von* v uvoz. větě vyřčeno 2x, jelikož mluvčí doplní pomocí vsuvky informaci o množství tehdejších adresátů
  - *a von právě byli sme tam tři a von (.) **tak pánové vstávejte** →*

Reprodukce přímé řeči, ovšem bez jakékoliv uvozovací věty se objevují v nejvyšší míře u osob mladší dospělosti. Mají vysoké množství příhod, které jsou vhodné pro šíření mezi posluchače. Dynamiku vypravování, zejména reprodukováného dialogu by přítomnost uvozovacích vět jen brzdila.

- Martina T., 26 let (mladší d.): *řikam no já je budu mít / **no já vam musím říc jako (..) víte no voni sou (.) voni sou hrozný** ((smích))*
- Miroslav T., 26 let (mladší d.): *a já říkam a co dyž sou ty dveře těžký? / **tak jí je votevřeš***
- Jitka P., 24 let (mladší d.): *já říkam no to nevadí tak mi ho vrátíš příště / **no ale von zůstal v tom autě** ((smích))*

Citace nepřímá v doprovodu uvozovací věty je oblíbeným typem osob dospívajících (prům. 1,2 na os.), zatímco tato citace bez užití konektorů se vyskytuje u všech skupin průměrně nastejno (prům. 0,3 na os.). Mladí lidé se často vyjadřují pomocí konektorů *že, prej* a mohou tím např. ukrývat vlastní myšlenky za cizí výrok.

- uvozovací věta, repr. nepřímá

- Monika B., 19 let (dospívání) – obvyklé je časté opakování konektoru
  - ♦ *vona říkala že jako by tu měla být někdy brzo že hned jak přijede tak že se mi vozve*
- Markéta B., 20 let (dospívání) – opakování konektoru že; uvozovací věta tvořena pouze slovesem, jelikož podmět vyplývá z předešlé sekvence
  - ♦ *no brácha se samozřejmě přidal žejo / tedy ke mně / protože řek že (.) že by rád už bydlel sám že my vůbec jako by v tom (..) nebo že oni nám jakoby v tom osamostatnění vůbec nepomáhaj*
- bez uvozovací věty, repr. nepřímá
  - Lenka K., 31 let (střední d.): ← *sou v Tábořské knihovně a ona k tomu nemá průkazku (.) nemá přístup tak jestli bych jí to nepučila*

Je tedy zřejmé, že reprodukuje řeč cizí stejnou měrou, jako řeč vlastní. Poněkud odlišná je míra využití způsobů realizace. Zatímco vlastní řeč je zastoupena zejména formou přímou a forma nepřímá se vyskytuje v nízké míře (prům. 0,3 na os.), je tomu u cizí řeči poněkud jinak. Tam lze nalézt zvýšenou hodnotu v míře užití řeči nepřímé (prům. 1,1 na os.).

Mluvčí tedy s oblibou vyřknou reprodukci formou přímou a formu nepřímou si volí méně. Přece jen však do jejího rámce zasadí raději řeč cizí, nežli řeč vlastní.

2.2.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě

Tato skupina reprodukcí sice není natolik početná jako dvě předchozí, má však mezi nimi důležité postavení. Obsahuje reprodukce promluv skutečně pronesených i fiktivních. V prvním případě mluvčí hovoří sám k sobě, obrací se na sebe s vlastními myšlenkami a úvahami. V případě druhém reprodukuje vlastní myšlenkové pochody a zprostředkovává tak posluchačům své tehdejší teze.

Je důležité si uvědomit, že tato skupina zahrnuje jak řeč vlastní, tak také řeč cizí. Mluvčí nemusí zprostředkovávat pouze vlastní myšlenky. V určitých chvílích může reprodukovat úvahy také jiného subjektu. Vždy se však jedná o promluvy fiktivní, skutečně nevyřčené. Pronesené reprodukce promluv řadíme pouze pod reprodukce řeči vlastní či cizí.

Obvykle je pro tuto skupinu reprodukcí mluvčím zvolena forma citací přímých, zatímco forma nepřímá je využívána pouze ojediněle. Přímé citace bývají předznamenány uvozovací větou, jež obsahuje sloveso nejčastěji v čase přítomném, v menší míře v čase minulém. Čas přítomný se vyskytuje především u mladších ročníků, zejm. pak u osob dospívajících, mladší a střední dospělosti (např. ml. dospělost prům. 0,9 na os.). Dvě zbylé skupiny využívají tuto formu v zanedbatelném množství (např. stáří prům. 0,1 na os.). Jinak je tomu v množství užití času minulého. Zde jsou všechny skupiny početně vyrovnané (prům. 0,3 na os.).

Ve shromážděném materiálu jsme nenalezli jediný příklad přímé reprodukce, které by předcházela uvozovací věta neobsahující sloveso. Tentýž typ reprodukce, ovšem bez uvozovací věty se vyskytl celkem pětkrát. Reprodukce nepřímé se ve všech prepisech objevily pouze třikrát.

- čas přítomný v uvozovací větě, repr. přímá
  - Soňa U., 27 let (mladší d.) – řeč sama k sobě, uvoz. věta obsahuje zvrtné zájmeno *si*
    - ♦ *no to sem právě nevěděla tak si říkam **sakra vono u- už by se to mělo jako vobjednat ne***
  - Jana F., 24 let (mladší d.) – řeč sama k sobě, uvoz. věta neobsahuje zvrat. zájm. *si*
    - ♦ *já sem ho měla vyfocenej (..) ale říkam **přece nebude taková aby dala úplně stejnej test***
- čas minulý v uvozovací větě, repr. přímá
  - Monika B., 19 let (dospívání) – řeč sama k sobě, uvoz. věta obsahuje zvrat. zájm. *si*
    - ♦ *no a (..) říkala sem si (..) **tyjo tak musím přijít v ten čtvrtek v nákou rozumnou hodinu aby (..) abych v pátek ráno vstala***
  - Jitka S., 69 let (stáří) – řeč sama k sobě, uvoz. věta neobsahuje zvrat. zájm. *si*
    - ♦ *sem povidala **nesmím zapomenout***
- bez uvozovací věty, repr. přímá
  - Martina T., 26 let (mladší d.) – reprodukce jiného subjektu
    - ♦ *prostě k tomu vůbec nebylo vedený (.) a: ve všech věcech prostě jako **já něco chci tak mi to dej / a jak- jaktože jako mi to nedáš***

- Eva P., 23 let (mladší d.) – vlastní myšlenky
  - ◆ ← *ve vteřině mi proběhlo hlavou (.) ty vole já sem sebou cukla a teď mě ten had kousne protože se taky leknul*
- repr. nepřímá s uvozovací větou
  - Tomáš P., 20 let (dospívání) – řeč sama k sobě, uvoz. věta obsahuje zvrtné *si*
    - ◆ *a prostě jenom sem si říkal že jako ještě než vezmu tudle práci že bych moch dělat v Jednotě*
  - Eva P., 26 let (mladší d.) – reprodukce jiného subjektu, podmět uvoz. věty vyplývá z kontextu
    - ◆ *nebyl schopnej říct že nemá tolik těch peněz*
  - Hana Š., 61 let (stáří) – reprodukce jiného subjektu, podmět uvoz. věty vyplývá z kontextu
    - ◆ ← *řekne že že vlastně (.) líp to nejde / že zaplat'pánbů za to <že to je takle ne> (.) ne že to bude lepší ale že HLAVNě pane Bože at' to není ještě horší →*

2.2.2 Kombinace reprodukcí, jejich interference a míšení

V proudu řeči se jednotlivé reprodukce navzájem mísí a ovlivňují. Nejen ty, které lze zařadit ke stejnému druhu, čímž miníme stejnou formu realizace, ale také reprodukce odlišného charakteru. Jedna druhou mohou také doplňovat nebo se dokonce může jedna skrývat v jiné, být do ní vřazena. Reprodukce užívá mluvčí různou měrou a v různých okamžicích tak, aby u posluchačů dosáhl požadovaného výsledku. Lze je tedy nalézt citace stojící jak samostatně, tak i hromadně se seskupující, střídající jedna druhou.

Existuje mnoho kombinací reprodukcí a jejich míšení, které mluvčí využívá. Jedná se spíše o neuvědomělou činnost, která je zaměřena na dosažení kýženého efektu u posluchače. V určitých chvílích toho mluvčí dosahuje co možná nejpřesnější imitací prostřednictvím přímé citace, jinde si vystačí s realizací reprodukce formou nepřímou.

Přestože se v předkládané práci na tyto kombinace nezaměřujeme statisticky a nemůžeme tedy doložit konkrétní příklady průměrnými hodnotami výskytu, nelze je opomenout. Jsou nedílnou součástí našich promluv a utváří jejich celkový vzhled. Podílí

se také na obrazu, který si posluchač o nás jako o mluvčím vytvoří, pokud nás ještě nezná. Nebo opačně – jako osobnosti se typem reprodukcí a způsobem jejich střídáním projevujeme našemu okolí a dáváme jimi najevo svůj temperament. Ve volbě formy pronášené citace se ukazuje také uvolněnost, kterou cítíme, pokud hovoříme s osobou blízkou, např. kamarádem. V opačném případě, např. při rozhovoru s osobou nadřízenou dáváme přednost raději citaci ve formě nepřímé před živým a více či méně lichotivým obrazem, který bychom vytvořili citací přímou. S tím souvisí i volba mluvenostních prostředků, kterou budeme rozebírat v pozdějších kapitolách. Zde se tedy zaměříme na koexistenci reprodukcí a pokusíme se zdokumentovat všechny užité typy jejich střídání, míšení atd.

Mnohé nejsou proneseny celé a mohou být ukončeny buď později, či jejich závěr zcela chybí. Pokud je jejich závěrečná část vyřčena s odstupem, může být při její realizaci užito jiné formy reprodukce.

Mluvčí nemusí reprodukci dokončit např. z citových důvodů, nebo pokud je její závěr posluchačům jasný. Někdy se ztratí ve svých myšlenkách natolik, že již není schopen navázat na pronášené téma a citaci dokončit. Toto selhání bývá zapříčiněno náhlým verbálním vpádem ze strany dosavadního posluchače. V jiných případech může však také pozorný posluchač mluvčímu připomenout jeho poslední slova a myšlenkové pochody a pomoci mu tak v dokončení reprodukce.

- nedokončení reprodukce z citových důvodů
  - Monika H., 30 let (mladší d.): *úplně zůstal ležet jenom se TRÁS takle dělal hlavičkou vůbec nereagoval já říkam (.) pane Bože (...) to (...)*
- nedokončení repr., jelikož její závěr vyplývá z kontextu
  - Martin K., 57 let (pozdní d.): *← já povídám já sem s tím jel párkrát na vojně / s návěsem nemam problém ale todlecto (...)*
- nedokončení repr. z důvodu ztráty myšlenky
  - Jitka P., 45 let (střední d.): *← frrr zpátky na trh Karel co tu dělá:š dyť už si jela domu: / říkam já sem (...) / to víš že tam ty klíče byly →*
- nedokončení repr. způsobeno verbálním vpádem účastníka komunikace; pozornost mluvčího se tak upře jiným směrem a myšlenku ve formě reprodukce již nedokončí
  - Soňa U., 27 let (mladší d.):

SU: si říkam nevadí no tak (..) / tak to vobjednám extra a (...)

JP: a jak ses k tomu vlastně dostala?

- nedokončení repr., protože se mluvčí snaží o přesnou repliku dřívějšího rozhovoru – osoba, ke které mluvil, mu skočila do řeči, aniž by ho nechala dokončit myšlenku
  - Vlastimil M., 57 let (pozdní d.): ← *sem říkal (..) mladá pani heleďte mam firmu pro vás novou (..) FUNgl (..) jo (..) nevodřek sem jí (..) je třeba (...)* / *ježišmarjá vy ste rychlejší než já já sem ještě nepodala žádost na zkoušku*
- mluvčí se může snažit natolik věrně napodobit dřívější rozhovor, že neukončených výpovědí jako důsledek skákání do řeči je i několik
  - Jarda H., 64 let (stáří): ← *já povídam NEmam problem / právě zejtra napíšou zprávy a **jesli (...)** / já povídam dyť já bydlím nahoře ve **Strakonicích (...)** / von povídá já vim že ste ted'ka ve Strakonicích*

Některé reprodukce dořekne mluvčí až později. Důvod, který zapříčiní tento odstup, spočívá často ve využití vsuvky. Jejím prostřednictvím se mluvčí obrátí k posluchači s nějakou důležitou informací nebo jejím prostřednictvím poukáže na důležitost pronášené reprodukce. Případně může využít kontaktového prostředku, aby si ověřil, že ho posluchač stále vnímá. V těchto případech je tedy citace následně dokončena. Vyskytují se však případy, kdy lze konec reprodukce najít až po několika sekvencích. Forma tohoto dokončení se nemusí shodovat s formou počáteční, jelikož pro mluvčího je důležitý obsah výpovědi a také potřeba ji dokončit jakkoliv. V některých případech bývá zopakován i začátek reprodukce a to zejm. při jejím dokončení stejným způsobem. Samozřejmě se mohou reprodukce opakovat, aniž by část jedné byla nedokončená. Jiný typ pak spočívá v opakování tématu výpovědi, ovšem podaném prostřednictvím odlišné formy než reprodukce předchozí.

Následující ukázky dokládají vkládání vsuvek do reprodukcí. Všechny tyto vsuvky jsou promluvy k posluchači, jež obsahují více či méně důležitou informaci vedoucí k pochopení reprodukce. Někdy se také může stát, že mluvčí užije v uvozovací větě dvě slovesa. Je to zapříčiněno zejména rozdělením uvozovací věty ihned po vyřčení verba dicendi. Mluvčí pak považuje za nutné, aby udržel plynulost reprodukce, sloveso mluvení zopakovat. V posledním příkladě u pana Ladislava K. vidíme, že reprodukci lze vsuvkou přerušit i v pozdější fázi.

- Tomáš P., 20 let (dospívání): *a prostě jenom sem si říkal že jako ještě než vezmu tudle práci protože to mi ještě sehnal kamarád že bych moč dělat v Jednotě*
- Lenka K., 31 let (střední d.): *no a pak mi psala ono jim to totiž končí ten projekt tendle týden (.) že by potřebovala nějaké dvě knížky k tomu hned teď*
- Ladislav K., 84 let (stáří): ← *povídám a to už bylo po štvrté hodině a povídám hele no tak budeme se pomaloučku brát k domovu ne?*
- Nikola K., 31 let (střední d.): ← *a von povídá (..) ještě jak byl jako připítej jo (..) říká (.) tyjo ale to je zvláštní že mě to sklo pořezalo*
- Ladislav K., 84 let (stáří): *eště ten k- já aaaa tomu K-ovi sem povídal hele (.) aaaa tak tam dojde dal sem mu padesátikorunu povídám tak tam dojde pro dvě piva*

Mnohdy považuje mluvčí za nutné zařadit mezi jednotlivé reprodukce kontaktní prostředek. Utvrdí se tak v tom, že ho posluchač stále poslouchá a vnímá. Přejít od vloženého prostředku zpátky k citaci je plynulý. Jako kdyby k přerušení vůbec nedošlo.

- Markéta B., 20 let (dospívání): ← *že oni nám jakoby v tom osamostatnění vůbec nepomáhají (..) jo / že naopak že nám to ještě ztěžují místo toho aby nás podpořili*

Následující ukázky dokládají zakončení konkrétní reprodukce až po uplynutí určité doby. V prvním případě začne Markéta B. formulovat reprodukci, kterou nedokončí, jelikož ji napadl ještě další příklad na podpoření nedokončeného výroku. Až po 12 sekvencích se vrátí zpět k hlavnímu tématu a reprodukci dokončí (a to stejným způsobem – cizí řeč nepřímá, pomocí konektoru *že*). V případě druhém je neukončená reprodukce zapříčiněna tím, že ji Monika H. přeruší vyjádřením jiné myšlenky. Hovor se stává komplikovanějším a hůře vnímatelným, když mluvčí podruhé naznačí reprodukci a opět ji nedořekne. Dokončí ji až na třetí pokus.

- Markéta B., 20 let (dospívání): *jako už ho to štve jako dlouhodobě jo / no (.) a a teď už jako vopravdu to rozsek / takže řek že jako no protože máma mu zase volala někdy v jedenác jako kdy už hodlá přijet domu → /// řek že (.) že by rád už bydlel sám že my vůbec jako by v tom (..) nebo že oni nám jakoby v tom osamostatnění vůbec nepomáhají*
- Monika H., 30 let (mladší d.): *no a vona mi právě říkala ta pani protože já sem byla úplně šílená dyž sme ho přivezli (.) tak vona říkam umře umře no*

fakt sem (.) to bylo strašný jak to šlo strašně rychle a vona mi říká no je ve vážném stavu jako jo

Jak již bylo řečeno, mohou se reprodukce také opakovat.

- reprodukce je opakována vzápětí nejen kvůli většímu důrazu na posluchače, ale také proto, jelikož předtím nebyla dopovězena a mluvčí ji zakončil kontaktním prostředkem k posluchači
  - Markéta B., 20 let (dospívání): ← *že mi to nedovolili já sem řikala ale já už sem to podepsala prostě (.) jo / já už sem to podepsala já už musím jet*
- část reprodukce zopakována ihned po vsuvce téměř identicky, mluvčí zdůrazňuje svou zoufalost, v obou případech jde o přímou citaci řeči sama k sobě (sloveso v uvozovací větě je užito v přítomném čase)
  - Jana F., 24 let (mladší d.): ← *si říkam (..) NE / prostě první a poslední pokus ne (.) si říkam to snad ne* →
- část reprodukce zopakována hned v následující sekvenci stejnými slovy, mluvčí tím zdůrazňuje danou situaci a poukazuje na pokřivenou logiku, v obou případech jde o přímou citaci s uvozovací větou (obsahující sloveso v přítomném čase) a liší se jen v osobě mluvčího (cizí reprodukce, za níž následuje repr. vlastní)
  - Petra L., 23 let (mladší d.): ← *tam pani sedí na židli před katovnou a povídá no neska pro veřejnost ZAVřeno / já říkam hm to je teda dobrý jako tady akce na hradě ale pro veřejnost zavřeno*
- mluvčí hovoří o lékařově radě, zprvu použije přímou řeč bez uvozovací věty a při opakování se již spokojí s řečí nepřímou
  - Marie S., 71 let (stáří): *příště si to nechte napsat / já povídám dcera mě měřila ((smích)) jako malý dítě (.) a takle z- u futra a (...) / zapomněla sem to / tak si to prej mam nechat napsat tak příště (.) až si vzpomenem*
- mluvčí zprvu upraví pomocí vhodnějšího slova obsah předchozí reprodukce a následně se věnuje událostem, které danému výroku předcházely; po 21 sekvencích se tematicky navrátí k bodu počátečnímu (urážce) a zopakuje jej; kvůli většímu důrazu jej zopakuje následně ještě jednou, a to v jiné formě než doposud (předtím užito nepřímé řeči a konektoru *že*, na závěr zvolena forma přímé řeči bez uvozovací věty)

- Eva T., 41 let (střední d.): ← *von mi řek at' držim hubu já sem řekla at' d-hubu drží nebo von mi řek at' ZTICHnu* /// ← *a prostě mě se ten váš verdikt nelíbí no a von mi řek at' ztichnu* / *ale takovým jako tím rázným A ZTICHněte už jo*

Lze také najít případy, v nichž je závěr reprodukce vyřčen nikoliv pomocí reprodukce ale prostřednictvím běžné řeči k posluchači. V první ukázce nechce mluvčí omezit probíranou problematiku na několik vhodných slov, a proto téma naopak rozšíří a vysvětlí tím posluchači své stanovisko. V případě druhém se autor promluvy zarazí, jelikož si nemůže vzpomenout na důležitý údaj. Vyřkne jej až posléze, a to ve formě běžné řeči k posluchači tak, aby byla zřejmá jeho nejistota.

- Lenka T., 25 let (mladší d.): *já sem si říkala ty krásu místo abysem si to užila tak sem z toho úplně byla jak to ještě fotíš dáváš si pozor aby tě něco nepřejelo aby do tebe nikdo nevrátil aby ti nikdo nevokrad (.) tak úplně to FAKT ztratilo takový svoje kouzlo*
- Soňa U., 27 let (mladší d.): *ted'ka prostě někdo nó kde je ta kde je ta / jó vona jela (...) minule se jelo myslim do Itálie*

V některých případech se mluvčí snaží natolik přesně vyjádřit proběhnuvší dialog, že zprvu vyřčené reprodukce nedokončuje a nahrazuje je jinými. Sám sebe tedy opravuje tak, aby posluchači nabídl nejjednodušší podání dané problematiky. Tyto opravy nemusí však být zapříčiněny pouze snahou o přímočarost a jednoduchost. Stává se, že mluvčího už během realizace reprodukce napadnou další souvislosti a další skutečnosti, o které by se chtěl podělit. V tom případě může tyto okolnosti zapracovat do své pozdější promluvy; ne vždy je to však možné. Může se stát, že zmíněné nově objevené informace časově předcházely situaci, o níž mluvčí právě hovoří. Proto mnohdy následuje rychlé přeorientování, které se projeví nedokončením reprodukce a započatím další, jež proběhla chronologicky dříve.

- František S., 80 let (stáří) – několikrát začátek by mohl posluchačům být nejasný, a proto mluvčí situaci vyřeší pomocí vsuvky, prostřednictvím které upozorní posluchače na konečnou verzi začátku
  - *přišel a povídá mně taťko (..) já budu sázet (...) jo (..) já sem dostal (...) / takže to začnu / já sem dostal vod kolegy →*

Uvozovací věty, které mluvčí užívá před samotnou realizací reprodukce, obsahují často verbum dicendi. Na tomto místě bývají obvykle slovesa mluvení, není však vyloučen

výskyt např. sloves fázových. Záleží na mluvčím a zejména na jeho volbě způsobu prezentace. Zatímco slovesem *říct* nedává najevo svůj postoj a také pro posluchače je užití tohoto slovesa bezpříznakové, jinak je tomu např. u slovesa *spustit* a *začít*. Zde už cítíme negativní zabarvení a očekáváme, že následující reprodukce bude rozsáhlejší. Volba tohoto slovesa předznamenává jakousi přednášku či výčet vybraných skutečností a vypovídá mnohé také o osobě, která ji vyřkla.

- Eva P., 25 let (mladší d.): *sem (.) volala do Spořitelny a začla sem (.) dobrý den ČSOB bla bla bla <mam tady pana S-ka byl před chvílkou> u vás a hovořil s někým a já potřebuju vědět s kým*
- Alena H., 51 let (pozdní d.): *no a tak vodjeli do toho lesa a ted' naši začli / no: dyž (.) dyž by byl čas by- bylo by dobře dyby se ty brambory vybraly viš voni sou ted' takový SÚchý (..) a: dyby začlo pršet tak co my tady budeme dělat (.) dyť vono do nich nateče to abysme to zas nějak hradili aby tam nešla voda jo*

Pomocí slovesa jako je např. *pokračovat* dává mluvčí najevo, že probírané téma nebylo dosud ze strany mluvčího ukončeno.

V jedné uvozovací větě mohou také vedle sebe figurovat jako důsledek rektifikace či upřesnění slovesa dvě.

- Monika B., 19 let (dospívání): *ježiš to mi nemohla jako zavolat nebo něco teda dyž už nebo napsat stojim před dveřma tady tak mi pod' votevřít*

Běžné postavení uvozovacích vět je před samotnou realizací reprodukce. Mluvčí však může v proudu řeči zaměnit prvenství a vyřknout nejprve reprodukci. V některých případech bývá dokonce vřazena do samotné reprodukce. Je to důsledek snahy o zachování dynamiky a o zdůraznění konkrétní části reprodukce.

- Jarda H., 64 let (stáří): *povídám pane doktore (.) jó já přidu von povídal*
- Ivan T., 74 let (stáří): *a mohli bysme někam ject povídal*
- Karel P., 55 let (pozdní d.): *hale to viš říkal otec neboj se ta ten tvůj křáp vytáhne úplně hravě zase to se nebuj*

Vedle sloves *říkat*, *povídat* se tak v uvozovací větě mohou také objevit např. slovesa: *začít*, *pokračovat*, *ptát se*, *popřát*, *psát*, *volat*, *vykládat*, *dělat*. Běžně se užívají v čase přítomném i minulém, spíše ojedinělý je výskyt ve tvaru infinitivním.

- Jitka P., 25 let (mladší d.): *potom teda přijeli: já sem se ptala co se děje →*
- Marek S., 20 let (dospívání): *a pak eště musíš popřát dobře se bavte →*

- Monika B., 19 let (dospívání): ← *no tak sem jí **psala** / ahoj Kačí jak to teda vidíš (.) əəə (...) jestli to neska klapne nebo nebo neklapne a to a vona mi neodpověděla*
- Marie V., 77 let (stáří): *Martina mně **vykládala** že byli tam u nich na zahradě jako jo / a: že si házeli on si házel s Robinem*
- Monika B., 19 let (dospívání): *a ne tam stát a **dělat** hm (.) hm (.) hm*

Monologické reprodukce mohou být různě dlouhé. Záleží zcela na mluvčím, jakým způsobem chce danou problematiku přednést a jestli ji chce podrobně rozebírat či nikoliv.

- Martina T., 26 let (mladší d.): *řikam **hele večer si dejte volno dělejte si co chcete bud' mam hry společenský věci na pinpong flákejte si čtete si dělejte si co chcete***
- Jiří Ž., 37 (střední d.): *no tak sme tam ted' volali a ta vedoucí říkala **máte ji tady***

Oproti výše vypsáným příkladům, které jsou realizovány přímou řečí a nepřesahují jednu sekvenci, mohou být reprodukce ve formě nepřímé prodlužovány pomocí neustálého opakování konektorů. Tímto způsobem může mluvčí na reprodukci navazovat i tehdy, když už sekvenci ukončil, a to libovolně dlouho.

- Martina T., 26 (mladší d.): *s timdle přišla (.) a: říkala **že: začali poslední dobou strašně zlobit že to asi jak sou prázdniny tak že sou strašně rozdivočený že je to s nima hrozný / a: že jako oni bydlí na vesnici ta- a všechny kamarády maj ve městě tak jako že se nezabaví a že je to hrozný***

V jedné sekvenci se však nemusí objevovat pouze jedna reprodukce. Lze tam nalézt i několik reprodukcí, mnohdy realizovaných odlišnou formou.

- Barbora F., 32 let (střední d.): *a **říká** dyť je to jenom vzduchovka **já říkam** no ale i takovou blbou ránou můžeš jako způsobit (...)*

Stejně tak mohou být i různě dlouhé reprodukce dialogického typu. Těm se však budeme věnovat později, a to z hlediska jejich uvození a způsobů střídání reprodukcí řeči vlastní a cizí.

V rámci samotných realizací reprodukcí lze objevit reprodukci vloženou. Jedna citace tak odkazuje druhou (např. *on řekl, že jeho bratr řekl, že...*).

- Eva P., 26 let (mladší d.): *řikam jak nemáte ted' ste mi **řek že máte***

Běžně se také v průběhu hovoru objevují odkazy na názvy knih, akcí, organizací či výňatky z knih apod. Méně časté je pak zastoupení těchto citací již v nějaké reprodukci, objevuje se však také.

- Lenka K., 31 let (střední d.): *oni sou zapojený do něčeho jako na aaa (.) jakože **podpora výuky finanční gramotnosti u dětí***
- Lenka K., 31 let (střední d.): *sem si přišla tak trošku jako šílenec dyž sem to pučovala to byla ostuda dyž se to třeba menuje jako aaa **Jeden metr od zlata** /// no a tak jako vyzvedla sem to a nesla sem si domu knížku ((smích)) **Jeden metr od zlata***
- Eva T., 41 (střední d.): *no a loni tady jak se opravoval ten most jak se dělali ty výpustě ty kanály jak tam čistili tak to bylo uzavřený nebo ne uzavřený (.) omezený tady třicítkou / a **pokud' je nejvyšší dovolená rychlost před křižovatkou tak průjezdem té křižovatky to omezení končí***
- Vladislav K., 48 let (pozdní d.): *a já gdyž sem pak vzal ten jeho (.) jeho knížku tam byla osnova a **hlavně nepoužívejte tydle výrazy** →*
- Drahomír K., 18 let (dospívání): *včera sem čet článek v Reflexu že **není potřeba aby lidi chodili do práce v osumnácti***
- Eva T., 41 let (střední d.) – výňatek z knihy je zde součástí vlastní reprodukce, které je realizována přímo a obsahuje uvozovací větu se slovesem v čase přítomném
  - *a já říkam no jo ale v tu chvíli vy si děláte svůj zákon / podle zákona **končí prvním průjezdem první křižovatky zadní hranicí***

V rámci reprodukcí dialogických rozhovorů se více či méně pravidelně střídají repliky tehdejších protagonistů. Odlišný je také způsob jejich realizace. Mluvčí odlišuje vlastní řeč, kterou tehdy pronesl, od řeči jiného subjektu volbou odlišných uvozujících vět či jejich absencí.

Existují různé formy tohoto výběru. Obvykle mluvčí užívá u vlastní osoby uvozovací větu s verbem dicendi, zatímco osobu druhou předznamenává jen uvozovací větou se zájmenem. Druhou možností tvoří střídání reprodukcí, z nichž jedné předchází uvozovací věta tvořená zájmenem a druhé nepředchází nic. Tímto se navíc prolíná užití stejných či odlišných slovesných časů.

Běžně mluvčí reprodukuje dialog dvou osob, z nichž jednou byl on sám. Není však výjimkou slyšet reprodukci, v níž je zastoupeno osob hned několik. Záleží pak zcela na

mluvčím, jakým způsobem tento přednes pojme a jakou měrou postavy odliší. Osobu jednajícího aktéra pomáhají posluchači určit uvozovací věty. Pokud chybějí, orientuje se v přednesu pouze pomocí vypravěčovy mimiky, tónu hlasu ad. Obvykle se však tyto způsoby prolínají a jeden tak doplňuje druhý. V následující ukázce autor reprodukuje hovor tří osob, z nichž jednou byl on sám. Všechny reprodukce jsou vyřčeny formou přímé řeči. Je zde dobře vidět posun, ke kterému dojde při zapojení třetí osoby do hovoru. Mluvčí použije u ženy uvozovací větu bez slovesa, a aby odlišil následnou mluvu jejího muže, uvede jeho řeč větou se slovesem. Poté, s přidáním vlastní osoby do hovoru, změní dosavadní postup. Vlastní osobu předznamenává uvozovací větou se slovesem a u osoby muže uvozovací větu zcela vypouští. Projevu ženy i nadále přechází věta bez slovesa. V této části je také vidět, jak mluvčí nedůsledně užívá čas minulý.

- Marek S., 20 let (dospívání): *von stál úplně znuďně vopřenej a vona (.) nó todle by byl dobrej film vid' (.) tak se pod' podivat pod' se podivat / a pak tam ten chlap šel aby zaplatil a říkal jí a to je jedno na co prostě něco vyber / a já teda jako sem říkal jo je sál číslo šest tak kam vás posadíme / no a vona je pod' se podivat pod' se podivat / to je jedno prostě no / úplně znuďnej prostě / tak já říkam třeba jako doprostřed tady jakože třeba já nevím pátá šestá řada / a vona no ale tady by to bylo lepší*

V menší míře lze také najít uvození vlastních i cizích reprodukcí stejnou formou. Je tomu tak např. v ukázce od Martina K., v níž se shoduje užití nejen stejného slovesného času v uvozovací větě, ale také stejného slovesa. Odlišení pak zcela ponechává na osobních zájmenech.

- Martin K., 57 let (pozdní d.): *já povídám <je to hodně vidět?> ((smích)) / von povídá je / já povídám ty vole já už sem s tím nejel já povídám já sem s tím jel párkrát na vojně / s návěsem nemam problém ale todleto (...) / a von povídá (.) hlídej si ROhy*

Další možnost, jak reprodukovat dialog, tkví ve volbě formy – přímé a nepřímé. Jejich střídáním se znásobuje důraz u přímé řeči. Užití pouze přímé řeči evokuje dynamiku reprodukováného dialogu, zatímco užití jenom řeči nepřímé posluchače natolik nevtahuje do popisované situace. K výše zmíněnému dopomáhá také volba slovesných časů. Nejvyšší úroveň je zastoupena přímou řečí, na druhém místě následuje přímá řeč v doprovodu přítomného času. V níže uvedeném příkladu užívá mluvčí právě těchto nejvyšších úrovní a vytváří tak velmi dynamický a živý obraz tehdejší události.

Pravidelně střídá oba postupy až na jeden úsek, v němž uvozovací větu vypustí, čímž spád řeči ještě zrychlí.

- Eva P., 25 let (mladší d.): **řikam** TAK pane S-u (.) máte ty peníze tady v kapse? / **mam** / **tak** **pudeme na pokladnu** / **nemam** / **řikam** jak nemáte teď ste mi řek že máte / **no** (.) **aaa mam málo** / **řikam** výborně / **tak** tady ste mi přines výpis ze spořitelny tak máte peníze na účtě / **tak** to zaplaťte děte do spořitelny a zaplaťte to z účtu / **á:** **aaa** (.) **ale to mi tam ty peníze budou chybět** / **řikam** no ANO pane S-u / vy dyž si budete koupit deset rohlíků tak je zaplatíte a ty peníze mít nebudete budete mít těch deset rohlíků

Stejný typ střídání užívá mluvčí zároveň k tomu, aby odlišil řeč vlastní od cizí. V ukázce od Martiny T. vidíme zcela pravidelné střídání:

- Martina T., 26 let (mladší d.): *a: ted' jako přišel a mě se strašně líbí támleto autíčko* / **řikam** no jo no a máš na něj? / **no nemam** / **řikam** no tak to máš smůlu to si sem budeš muset udělat výlet s rodičema ať ti ho koupí voni a nebo prostě ho sehnat někde jinde / **hm a nemohla bys mi ho koupit ty?** / **řikam** no to bych asi jako (.) nemohla prostě: jako víš to nejde to bych musela koupit něco všem / **né všem nemusíš stačí mě**

V následující ukázce si dokonce mluvčí během realizace reprodukce rozmyslí její formu a přejde z nepřímého způsobu vyjádření k dynamičtějšímu, k přímému.

- Drahomíra P., 54 let (pozdní d.): *nó* (..) *bylo* (.) *před půl druhou* (...) *telefon / montér že se tam* (.) *za chvíli sem tam mam v ruce rozdily v neplnění v sapu a budete vysvětlovat*

Autor promluvy může také u jedné osoby, jejíž proslov reprodukuje, užít dvou různých způsobů uvození. V níže vypsane ukázce střídá vlastní řeč, které vždy předchází věta se slovesem, s řečí cizí. Ta je ve dvou případech předznamenána větou bez slovesa a v druhých dvou případech je vyřčena bez jakékoliv uvozovací věty.

- Jan P., 35 let (střední d.): *no a najednou sem takle přišel domu a táta puč si* (.) *puč si dodávku z práce* **řikam** co já budu stěhovat novej nábytek? / **jo** / **řikam** tak fajn tak to nastěhuju na sejkpu a **von** no **NĚ** to se hned bude stěhovat dovnitř já **povídam** a ten starej **no ten VYStěhuješ ne?**

Není však pravidlem, že osoby musí být odlišeny různým typem reprodukce či jejím uvozením. Nejdůležitějším faktorem je, aby se posluchač v reprodukci dialogu neztrácel a přesně věděl, kdo co řekl. Autor promluvy, pan Miroslav T., který se rozhovoru sám neúčastnil, připojil před samotné citace všech osob uvozovací věty, které však

neobsahují sloveso. Autorka promluvy, slečna Lenka K., naopak reprodukce jednotlivých osob odlišila jinak. Jelikož mají všechny stejný typ uvození, zvolila nejen různé slovesné časy, ale i různá slovesa.

- Miroslav T., 26 let (mladší d.): *U-ová (.) tak holky jak se vám to líbilo a tam takový ty největší **slepice** (.) hmmm nó: takový to: (...) / <a **von** (.) vole držte hubu vy krávy ještě přede všema drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka>*
- Lenka K., 31 let (střední d.): *a potom ještě **povídal** prosimtě a jak se dostanu od vás k nemocnici a já **řikam** aha myslíš přes to rozkopaný centrum? / tak koukal **povídal** SAKra vy to tu máte rozkopaný / já **řikam** (.) máme*

Přestože se reprodukce prostřednictvím nepřímé řeči objevují spíše jako samostatně stojící, lze je najít také v dialogických pasážích. V první ukázce stojí samostatně, ve zbylých tvoří část dialogu.

- Eliška V., 26 let (mladší d.): *← tam mi **řikala** že finančně je to asi kolem šesti tisíc*
- Eva T., 41 let (střední d.): *tak sem **řikala** (.) no tak že to chci slyšet / ať to vim / no a von mi to takle **řek** / že ta třicítka nám končila až průjezdem křižovatky tou odbočkou k poště*
- Markéta B., 20 let (dospívání): *no (.) táta mi **řek** že nikam nepojedu / já sem řikala **ale dyť sme to tady řešili***
- Martina T., 26 let (mladší d.): *s timdle přišla (.) a: jako že: začali poslední dobou začali strašně zlobit že to asi jak sou prázdniny tak že sou strašně rozdivočený že je to s nima hrozný / a: že jako oni bydlí na vesnici ta- a všechny kamarády maj ve městě tak jako že se nezabaví a že je to hrozný / **řikam** že s timdle tam problém nebude že se během dvou tří dní voťukaj a bude to v pohodě*

Mnohdy je složité vyznat se v některých reprodukcích. Zde např. máme ukázkou, kterou můžeme pochopit dvěma způsoby:

Mluvčí Martina T. se v první reprodukci opravila, jelikož chtěla podat děj chronologicky.

Nebo se jedná o snahu mluvčí vyjádřit přesně cizí řeč. Část reprodukce, která není ukončená, je tedy platná. Je to z toho důvodu, že daná osoba tehdy tímto způsobem skutečně změnila svou řeč.

- Martina T., 26 let (mladší d.): *a (.) əəə třeba máme maminku a ta nám dávala dva kluky / jednomu bylo osum a druhýmu bylo asi jedenác a: přišla a **no já vám musím vy ste jejich vedoucí?** / říkam no já je budu mít / no já vám musím říc →*

Reprodukcemi vyjadřujeme řeč vlastní, cizí a také myšlenky, řeč samu k sobě či fiktivní řeč (co si v tu chvíli pravděpodobně pomyslel či skutečně vyřkl konkrétní člověk). Záleží opět na mluvčím, jakým způsobem se rozhodne podat dané téma. Někteří reprodukce k vyjádření děje minulého použijí jen okrajově nebo vůbec. Dávají přednost popisu. Mnozí další naopak při rekonstrukci proběhnuvších událostí volí mimo běžného popisu také formu citací. Mimo jiné je také důležité např. samotné téma, jeho složitost a počet osob v reprodukovaném dialogu.

Přestože by pan Bohumil F. mohl vyjádřit myšlenku reprodukcí (např. *...takže sem si řek, že to použiju pod dříví*), zůstává u popisného způsobu.

- Bohumil F., 47 let (pozdní p.): *tak vono to má asi metr vosumdesát na (.) na šířku ale těch čtyry a půl na dylku **takže si to nechám a budu to používat pod dříví***

Naopak paní Jitka P. reprodukuje v druhé sekvenci následující ukázky řeč cizí a vlastní těsně za sebou. Jediným náznakem přechodu mezi nimi je intonace, která je zde naznačena otazníkem a která byla doprovázena také změnou barvy hlasu. Nutno podotknout, že se opravdu nejedná o dvě sekvence, ale jeden výdechový proud.

- Jitka P., 45 let (střední d.): *říkam tak a tady vodkouličkovávej tady TRhej / **no tak šlofíček by nebyl? no nebyl šlofíček***

Citace mohou být vyřčeny samostatně a dotvářet tak běžnou řeč adresovanou posluchači pouze minimálně. V takových případech se někdy až ztrácí mezi běžným hovorem. Odlišnou možností tvoří dynamičtější vyjádření mluvčích, kterým je střídání výše zmíněných typů reprodukcí a jejich prolínání. Tím se však opět dostáváme k již dříve zmíněnému negativu – k náročnosti v přednesu, s níž se musí každý mluvčí vyrovnat tak, aby se neztratil nejen posluchač, ale také on sám. Pan Ladislav K. například užije během krátké chvíle několik různě formulovaných citací. Vlastní řeč reprodukuje nepřímou za pomoci konektoru a následuje řeč, kterou pronáší formou přímou sám k sobě. Tu zprvu uvozuje záporným slovesem v čase minulém, a jelikož výrok přeruší poznámkou k posluchači, rozhodne se uvozovací větu zopakovat. Nyní se však rozhodne užít sloveso v čase přítomném, bez negativního významu a vypustit

zvrtné zájmeno *si*. Posluchači přesto z kontextu pochopí, že jde o řeč sama k sobě, že přítomný čas i vypuštění negativního zabarvení slovesa jsou pouze důsledky snahy o dramaticnost. Stejně tak by mohl po vsuvce opět zopakovat *neřek bych si*. Následně se vrátí k tématu předcházející výpovědi, a to také prostřednictvím nepřímé řeči s konektorem. Dále již pokračuje běžná reprodukce dialogu, jíž mluvčí začíná reprodukcí řeči vlastní přímou formou.

- Ladislav K., 84 let (stáří): *no a dyž sme začínali povídat tak já **povídam** že si (.) že už sem si zkoušel (.) šaty / jó aby (.) abych nepřišel a **neřek** bych si dyž bych to vzal ze skříně **povídam** jéžíšmarjá todle mě neni todle mě (.) jó todle mě nesedí / to jako na todle sem pintlich / no tak (.) tak sem **povídal** že sem (.) že už sem si vyzkoušel věci no / no tak jo a **povídam** no a əəə v kolik to začíná →*

Avšak ani reprodukce, které stojí samostatně nebo jen poněkud stranou od ostatních, nemusí být snadno rozluštitelné. Máme tím na mysli zejména dilema se zařazením reprodukce buď k řeči sama k sobě, nebo ke skutečně vyřčené promluvě. Mnohdy se totiž mluvčí nenamáhá zařadit do uvozovací věty zvrtné zájmeno *si*, a proto vzniká tento rozpor. Během řeči, pokud jsme účastníky komunikace, v níž se tato skutečnost objeví, se toho nemusíme ani všimnout. Posluchačům je mnohdy jedno, jestli si mluvčí řekl daný úsek pouze v hlavě či jej vyřkl nahlas. Běžnější vysvětlení však je, že v průběhu komunikace vyplývá zařazení reprodukce z kontextu. Jelikož i my jsme byli při nahrávkách hovorů vždy osobně přítomni a jelikož máme daný materiál také v přepsané formě, zařazovali jsme tyto sporné části dle kontextu i dle našeho tehdejšího cítění.

V ukázce od Moniky B. nejde o případ, kdy je zvrtné zájmeno *si* vynecháno. Být tam opravdu nemá. Z kontextu vyplývá, že daná situace probíhala za přítomnosti několika dalších osob. Odvozujeme z toho, že řeč nebyla pronesena fiktivně, ale že byla adresována přítomným ženám.

- Monika B., 19 let (dospívání): *mezitím tady vytekla ta lednička tak sme řešily tu ledničku (.) jo /// takže mi vodešel fěn **tak říkam dobrý hlavně že se to vodmrazilo a hlavně že lednička funguje takže dobrý** / no nandaly sme tam ty věci zase zpátky →*

Také Jan P. nevyřkl v uvozovací větě zvrtné zájmeno, dle našeho mínění, správně. I zde mluvčí reprodukoval vlastní řeč, kterou adresoval osobě, k níž mluvil i v předcházejících sekvencích.

- Jan P., 35 let (střední d.): *s: přítelem vod tý obchodnice co sem to vod ní kupoval tak sme to nastěhovali tak sme si tak vzájemně přizvukovali ne / jak nás ty ženský trápí / no dobrý / nastě- nastěhovali sme tak **sem říkal** to sem zvědavej co to ta máma pořídila*

Eliška již v předchozí sekvenci vyřkla citaci sama k sobě, a jelikož je téma v dalších sekvencích rozvíjeno, předpokládáme, že v následující reprodukci zvrtné zájmeno vynechala. Utvrzuje nás v tom také smysl, který vyplývá z kontextu: v popisované situaci by studentka určitě takto s vyučujícím nehovořila.

- Eliška V., 26 let (mladší d.): *a zrovna **sem si** přesně **říkala** sakra já bych potřebovala si o tom s někým promluvit ne jako / aaa no a ona se mi zrovna takle zeptala **tak říkam** tyjo to zrovna mi to de do noty vid'*

Obvykle jsou reprodukce citací, které adresoval mluvčí sám sobě, vysloveny osamoceně. Tím máme na mysli jejich výskyt v průběhu běžného hovoru, nebo blízko citací vlastních či cizích. Přesto se však vyskytnou chvíle, v nichž se mluvčí vyjadřuje jejich prostřednictvím i několikrát. V následující ukázce je forma řeči sama k sobě užita celkem pětkrát. Prvních tři mají formu přímé citace s uvozovací větou, která obsahuje sloveso v přítomném čase. Zbylé dvě se liší pouze slovesným časem – minulým. Jelikož není ani v jednom případě explicitně vysloveno zvrtné zájmeno *si*, určuje se zařazení reprodukcí z kontextu hovoru.

- Jana F., 24 let (mladší d.): *já sem ho měla vyfocenej (..) ale **říkam** přece nebude taková aby dala úplně stejnej test / takže sem si ho tak jako prošla **říkam** no to by mohlo bejt / **říkam** nebudu si (..) nebudu to dávat nikomu kontrolovat vona to stejně nedá / dala / no teda napsala sem to (..) <ted' sem tomu nemohla věřit (..) vůbec prostě sem **říkala** no ty jo> / dyž mi potom přišla říct jako výsledky (...) já sem **říkala** no to (..) to snad není možný*

V některých chvílích může mluvčí reprodukovat řeč několika osob najednou. Hromadně tak vyjádří smýšlení skupiny osob a jejich momentální rozpoložení. Užívá k tomu první a třetí osoby čísla množného.

Do první skupiny, kterou označuje jako *my*, patří také mluvčí sám a z kontextu je vyvoditelné, které osoby jsou tímto zájmenem zahrnuty. V žádném z případů, který se vyskytl u našich 65 respondentů, mluvčí neoznačuje osobním zájmenem *my* pouze vlastní osobu. Tento plurál, označující jen osobu mluvčího se nazývá majestátní či

královský a mluvčí jím dává najevo své vysoké postavení. V běžné řeči se však užívá pouze ojediněle. Lze ho objevit v případech, ve kterých mluvčí reprodukuje hovor historické postavy. Rozhodli jsme se tedy zařazovat popsany způsob reprodukce do řeči vlastní.

- Na začátku hovoru Miroslav T. své spolužáky vyjmenuje, jelikož posluchač dané osoby zná buď osobně, nebo z dřívějšího vyprávění. Když později užije mluvčí v reprodukci slůvko *my*, je zcela jasné, koho tím míní. V tomto případě vyjádří proběhnuvší řeč citací přímou, kterou předznamená uvozovací větou bez slovesa. Navíc ji rozdělí do dvou sekvencí.
  - Miroslav T., 26 let (mladší d.): *náhodou sme se skvěle bavili tyjo / dyž nás třeba (..) vytáhla mě (..) Vandase (..) Karla K-ů a eště Honzu Š-ů → /// no a vona (..) první má chodit žena (..) ne /// my samozřejmě a neberou to ženy jako diskriminaci? / <že jim votvíráme dveře?> ((smích))*
- Nikola K. naopak vyřkne nejdřív v přímé formě reprodukci, jejíž uvozovací věta obsahuje osobní zájmeno *my* a postrádá sloveso. Až následně je z kontextu patrné, koho pod dané zájmeno zahrnuje.
  - Nikola K., 31 let (střední d.): *no ale jako my byly úplně vyděšený → / a ted' my jako úplně tyjo a kde je / a pak jenom najednou to na chvílku zved a zněl ale jako hrozně divně ale že už je na cestě domu / tak sme seděli vid' ted' jako protože sme ho hledali a to tak už hladový tak já tam snídám prostě nasraná z toho sem jedla a máma eště nasranější pila čaj*
- Následující ukázka je první, v níž mluvčí reprodukoval vlastní a kamarádkovu řeč nepřímou formou pomocí konektoru *že*. Aby posluchač pochopil, kdo je ještě skryt pod množným číslem, zmíní pan Ladislav K. aktérovo jméno hned v předcházející sekvenci.
  - Ladislav K., 53 let (pozdní d.): *byl sem tam s Pepou V-ů / sme řekli že pudeme na pivo že tancovat nebudem že pudem do hospody ne*

Opačnou skupinu tvoří reprodukce řeči několika osob, mezi které se sám mluvčí nezařazuje. Také zde je z kontextu zřejmé, jaké osoby jsou do vyřčeného *oni* zařazovány. Nemusí být známy jmenovitě, ale mohou tvořit určitou skupinu lidí, kterou mluvčí již v předchozím hovoru označí, a to např. za kamarády, rodiče, kolegy ze zaměstnání atd. Skupina lidí, kterou mluvčí charakterizuje jednou základní společnou vlastností, tak hovoří a reaguje na situaci jako jedna osoba. V tomto případě jsme se rozhodli zařazovat reprodukce kvůli statistické analýze do skupiny reprodukcí řeči cizí.

- V následující ukázce mluví Martin K. jmenovitě neoznačí, koho zařazuje pod osobní zájmeno *oni*. Z kontextu však posluchač vyvodí, že jde o dělníky na stavbě.
  - Martin K., 57 let (pozdní d.): *vez sem tam takový velký šutry a měl sem potom tam nakládat / a to byly takový dva velikánský balvany a **voní** že musí přivést (.) že to budou skládat jakoby přes plot ale že musí přivést **ňákej jeřáb velkéj***

Jak jsme již zmínili v teoretické části, může mluvčí užít slůvko *prej/prý* buď jako součást uvozovací věty, nebo již jako součást reprodukce.

V rámcové větě zastupuje verbum dicendi a předznamenává následnou reprodukci. Lenka V. byla v námi shromážděném materiálu jediná, která užila částici při reprodukci vlastní řeči. Stejně jako paní Marie V. ji realizovala přímou formou.

- Lenka V., 18 let (dospívání): *pak sme byli <v těch dveřích a von se mě ptá jesli skočíme salto a **já prej** co ((smích)) jaký salto?>*
- Marie V., 77 let (stáří): *Martina mi telefonovala **prej** (.) mami nemáš doma **ňáký maso**?*

Při rekonstrukci proběhnuvšího dialogu užívá zmíněnou částici také pan Miroslav T. V následující ukázce je dobře vidět, že zprvu předznamenává reprodukce pomocí uvozovací věty se jménem, označením nebo zájmenem. Následně se uchyluje pouze k užití částice *prej*, kterou již nijak nedoplňuje (mluvčí nepřidává označení osoby zájmenem či nějak jinak). V závěru se opět vrací k vyjádření reprodukce za pomoci zájmena v rámcové větě. Vidíme zde, že se částice může v realizaci reprodukce také několikrát opakovat, a přesto se posluchač neztratí. Z kontextu totiž snadno vyvodí, či řeč je reprodukována. Nutno ještě podotknout, že v ukázce jsou zastoupeny pouze přímé reprodukce a vždy se jedná o řeč cizí.

- Miroslav T., 26 let (mladší d.): ***U-ová** (.) tak holky jak se vám to líbilo a tam takový ty největší **slepice** (.) hmmm nó: takový to: (...) / <a **von** (.) vole držte hubu vy krávy eště přede všema drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka> / **prej** (.) kluci vy ste se ani jeden nepředstavil ze začátku ((smích)) / tak **prej** (.) tak znova / tak tam šel (.) tak tam šel Karel K-ů a (.) **prej** ((smích)) **prej** (.) <čau já sem **ňákej Karel**> / a **vona** ne Kájo tak ne (.) tak znova*

Není však pravidlem, že je daná částice užita pouze v rámcové větě, za níž následuje reprodukce přímou formou. Objevit se může také před formou nepřímou, jako je tomu u paní Marie S., 71 let (stáří):

- *ten tlak mam dobrej nohy **prej** mam jako baletka / já povídám ale VOtýkají trochu / a von povídá ale kdepak máte je jako baletka →*
- *já povídám dcera mě měřila ((smích)) jako malý dítě (.) a takle z- u futra a (...) / zapomněla sem to / tak si to **prej** mam nechat napsat tak příště (.) až si vzpomenem*

V druhém případě je částice již součástí reprodukce. Mluvčí ji vyřkne, jelikož ji takto užil i tehdejší mluvčí a jelikož se snaží reprodukovat jeho výrok co možná nejvíce totožně.

- Barbora F., 32 let (střední d.): *a říkam (.) a co to a že liška je **prej** normálně vytahala →*

2.2.3 Mluvenostní prostředky

V běžném hovoru lze nalézt různé množství hovorových prostředků. Zde se zaměříme jen na ty, které byly vyřčeny v jednotlivých reprodukcích, a pouze přidáme srovnání jejich počtu se všemi užitými jevy.

Hláskoslovné jevy (prům. 65,2 jevu na osobu) jsou ze dvou třetin obsaženy v běžném hovoru, zatímco jedna třetina (33,3%) je vyřčena v reproduktivních pasážích (prům. 22 jevů na osobu). Největší zásluhu na tom mají osoby ve věku stáří (prům. 35,4 jevu na osobu) a nejméně pak osoby dospívající (prům. 11,8 jevu na osobu).

Mluvčí využívají nejčastěji krácení, za nímž následují hláskoslovné typy. V sestupné tendenci se pak objevují redukce, dloužení a jevy ostatní.

Krácení se objevuje zejména v rámcových větách s verbem dicendi nebo obecně u sloves. Mluvčí si tak zkracuje dobu promluvy daný slov a spád hovoru je rychlejší.

- Marek S., 20 let (dospívání): ***řikal** jí a to je jedno na co prostě něco vyber / a já teda jako sem **řikal** jo je sál číslo šest tak kam vás **posadíme** / no a vona je pod' se **podivat** pod' se **podivat** / to je jedno prostě no / úplně znuděnej prostě / tak já **řikam** třeba jako doprostřed tady jakože třeba já **nevím** pátá šestá řada*

Následující ukázky dokládají častý výskyt hláskoslovných typů. U první z nich mluvčí zpočátku vyřkne 2x typ *dobrý*, pak *dobrej*, za nímž následuje hiátové *j* a typ *bejt*. Druhá obsahuje zejména protetická *v* (celkem 3), která stojí na začátku reprodukce, 2x typ *dobrý*, jednu dvojitou postupnou změnu (*é-y-ej*) a vše je zakončeno dvěma výskyty typu *dobrej*.

- Eva T., 41 let (střední d.): *VY sedíte v **mym** autě (.) MElete kraviny (.) svý <zákony si tady děláte myslíte si že ste **ňákej** nadčlověk> a to teda NE jako jo / vy TAdy nebudete mi vyhazoval moje lidi a **eště** před **mejma** lidma mi říkat že já sem je to blbě naučila*
- Josef T., 67 let (stáří): *ty si **vomlátil vomítku** ta se tě už sypala jo (.) to první vypadalo že je **vorosený** a to je všechno **sražený** todle / tady **nezatejká** (.) **milej zlatej***

Redukce skupiny hlásek či pouze jedné hlásky lze nalézt jednou na počátku a v ostatních případech uprostřed slova. Je to zapříčiněnou snahou mluvčího o ekonomičnost, která vede k rychlejšímu spádu řeči.

- Barbora F., 32 let (střední d.): *já říkam tati prosimtě **dycky** se třikrát koukni **jesli** tam někdo eště nestojí*
- Martin K., 57 let (pozdní d.): *← já bych něco potřeboval **jesli** by to šlo / no co? / já povidam **jesli** by si neměl **ňákej** vodřezek kamenu →*

Dloužení se objevuje zejména u částic a citoslovcí. Pokud je nahromaděno několik zdložených samohlásek vedle sebe, jde obvykle o opakování téhož slova. Jsou užívány zejména z citových důvodů.

- Soňa S., 27 let (mladší d.): ***jó** vona jela (.) minule se jelo myslim do Itálie říkam **ahá** jo vlastně to ani nevím*
- Monika B., 19 let (dospívání): *jo **dyž** něco potřebuješ a a ted' jako já nevím **có**: vid' mam tady tvoje věci / a vona **jó jó jó jó** →*

Ostatní jevy se vyskytují ze všech nejméně. V následujícím případě mluvčí zaměňuje souhlásku *h* za *d* díky opakování slova ve stejném tvaru dvakrát.

- Marek S., 20 let (dospívání): *my tady máme dvě děti **todle** nám dejte jako zvlášť **todle** nám eště dejte zadarmo*

Morfologických jevů se z celkového počtu 69,4 (prům. na osobu) vyskytuje v reprodukcích 25%. Také zde platí, že nejvíce jich užívají osoby ve věku stáří (prům. 2 jevy na os.) a nejméně osoby dospívající (prům. 1,4 jevu na os.).

Častěji se objevují dané jevy u sloves (prům. 5,1 jevu na os.), v těsném závěsu následují jevy u jmen (prům. 3,3 jevu na os.). Z morfologických typů obsahují následující ukázky příznačné užití koncovky *ma* v 7. pádě plurálu a koncovek v 1. pádě plurálu rodu mužského životného a středního, záměnu 2. a 3. pádu v singuláru.

- Monika B., 19 let (dospívání): ← *komunikuj s **těma lidma** protože t- to je fakt hrozný*
- Barbora F., 32 let (střední d.): *řikam hele (.) ted' musíme zásobit M-lů **ty** přišli úplně o slepice*
- Karolína V., 71 let (stáří): *tak sem si řekla pane BOže to je BLB / <von si na **starý** kolena vodejde> vod K-ový*
- Marie P., 62 let (stáří): *prosimtě proč by **tě** brali peněženku* →

Morfologické kategorie slouží mluvčímu např. ke zjednodušení a tím pádem i zkrácení slova, což vede k rychlejšímu vyjádření. Máme tím na mysli zjednodušování *l-*ového přičestí v préteritu a kondicionálu u mužského rodu, redukci přítomných koncovek v 1. a 3. osobě plurálu a redukce infinitivní koncovky *t*. Ke každému z vyjmenovaných jevů jsme se snažili přiřadit dva příklady tak, aby jeden dokládal výskyt jevu v rámcové větě, zatímco druhý v samotné reprodukci. Pouze u redukce přítomných koncovek se nám to nezdařilo, jelikož tato slovesa nejsou slovesy mluvení.

- Markéta B., 20 let (dospívání): *no (.) táta mi **řek** že nikam nepojedu*
- Pavla K., 50 let (pozdní d.): *zuby budeš nechávat v puse dyby se někdo **vez***
- Marek S., 20 let (dospívání): *se deseti lidí zeptám jesli **maj** kartičku* →
- Ladislav K., 53 let (pozdní d.): *že **pudeme** na pivo že **tancovat nebudem** že **pudem** do hospody ne*
- Eva P., 25 let (mladší d.): *nebyl schopnej **říc** že nemá tolik těch peněz*
- Martina T., 26 let (mladší d.): *no já vám musím **říc** jako (.) víte no voni sou (.) voni sou hrozný*

Syntaktické jevy, které rozdělujeme na konkrétní prostředky a postupy/možnosti, se v celých prepisech objevují v množství 56,2 (prům. jevu na os.), z čehož celých 35% je vyřčeno v reproduktivních částech (prům. 19,4 jevu na os.). Také zde si udržují první místo v užití daných jevů osoby ve věku stáří (prům. 23,1 jevu na os.) a poslední místo zauímají dospívající (prům. 14,5 jevu na os.).

Mezi konkrétní prostředky, které jsou početně vyrovnané druhé skupině, řadíme např. prostředky polysémantické a významově nevyhraněné. Starší ročníky se hůře

vyjadřují tím spíše, když se snaží reprodukovat řeč jak vlastní, tak i cizí. Proto se častěji než jiné věkové skupiny uchylují ke zmíněným prostředkům. Získávají tím buď čas k přesnějšímu vyjádření, nebo jejich opakováním rozšiřují nepřímou reprodukci.

- Jaroslav H., 64 let (stáří): *já povídám → / ← všichni pojedou na rezonance co se tady dělaj přes sobotu →*
- Martin K., 57 let (pozdní d.): *← a voni že musí přivést (.) že to budou skládat jakoby přes plot ale že musí přivést nákej jeřáb velkej*
- Dana P., 51 let (pozdní d.): *← říká že **prostě** to co k tomu trochu je že to všechno porazíme že **prostě vlastně** tam budou (...) že to bude hustější že to bude **jako** málo vzrostlý a že už to nebude nikoho lákat*
- Josef T., 67 let (stáří): *← já říkam a teď se dívej /// de to k voknu to teplo tadle z tý chodby de a **prostě** páry dou nahoru*

V případech syntaktických postupů/možností využívají nejčastěji osoby ve věku stáří parenteze (vsuvky), apoziopse (neukončené výpovědi), a elipsy (výpustky). V době realizace reprodukce je mnohdy napadne skutečnost, která je dle nich pro posluchače nezbytná k tomu, aby pochopili samotnou citaci. Nebo může jít pouze o doplnění skutečnosti, které je důležité pro vytvoření komplexního obrazu, či vyjádření se ke způsobu realizace reprodukce. Neukončené výpovědi se nezakládají takovou měrou na tom, že mluvčí přikročí k další reprodukci, ale spíše na tom, že autor promluvy nemůže pokračovat z citových důvodů nebo prostě už neví, jak to dotýčný předtím řekl. Mezi nejběžnější důvody neukončení však patří, stejně jako je tomu i u ostatních věkových kategorií, jednoznačnost pokračování aneb všichni vědí, co chtěl mluvčí říci.

- František S., 80 let (stáří): *já povídám no dobře tak dyž to voplotíš / a to to n- nesmíš chodit v ničom protože to budeš mít samý s **vodpuštěním** hovno*
- Vladislav K., 84 let (stáří): *Tonda povídá **takle se na mě votočil** a povídá (.) tady dlouho tě nevydržim ((smích))*
- František S., 80 let (stáří): *přišel a povídá mně taťko (.) já budu sázet (...) jo (.) já sem dostal (...) / takže to začnu*
- Jaromír N., 65 let (stáří): *← já povídám nemoch na mě šáhnout ale vystartovat chtěl no a (.) chtěl a ta ruka šla a že já sem trefil dřív (...)*
- Josef T., 67 let (stáří) – výrok ve významu, že teprve teď jde plamen nahoru do komína
  - *ja povídám teď teprve nahoru*

Jevy **lexikální** se v našich prepisech objevují v množství 43,8 (prům. na os.), a plných 21,7% jich je obsaženo právě v reprodukčních pasážích (prům. 9,5 jevu na os.). Tentokrát na tom mají největší zásluhu nikoli osoby ve věku stáří, ale lidé patřící do skupin mladší a střední dospělosti.

Ti užívají ze všech ostatních skupin nejvíce slova s velkým rozsahem a malým obsahem (neurčitost a vágnost výpovědi), parazitní slova, expresivní prostředky. Výsledná pasáž není při zapojení první skupiny jevů nijak konkrétní a vyznívá všeobecně, což podporují i slova parazitní, prostřednictvím kterých se projev navíc zbytečně natahuje.

- Eliška V., 26 let (mladší d.): ← *že zkoušek není tolik a můžeš si je v podstatě dát kdy chceš takže **prostě** doma se **nějak** našprtáš jak ty sama chceš na **nějakou** zkoušku* →
- Eliška V., 26 let (mladší d.): *a vona říkala (..) že je to **prostě vlastně** ohromná pohoda že **vlastně** jakoby nic nedělalš*
- Nikola K., 31 let (střední d.): *a: oni že šli ještě **jako** po tom bowlingu sdružovacím na **ňákou** diskotéku a byl tam **prej** **ňákej** kluk co obtěžoval **ňákou** holku tak se jí zastali*
- Nikola K., 31 let (střední d.): *brácha jako řek že **jako** nic nikam dávat nechce že mu je to **prostě** úplně jedno*

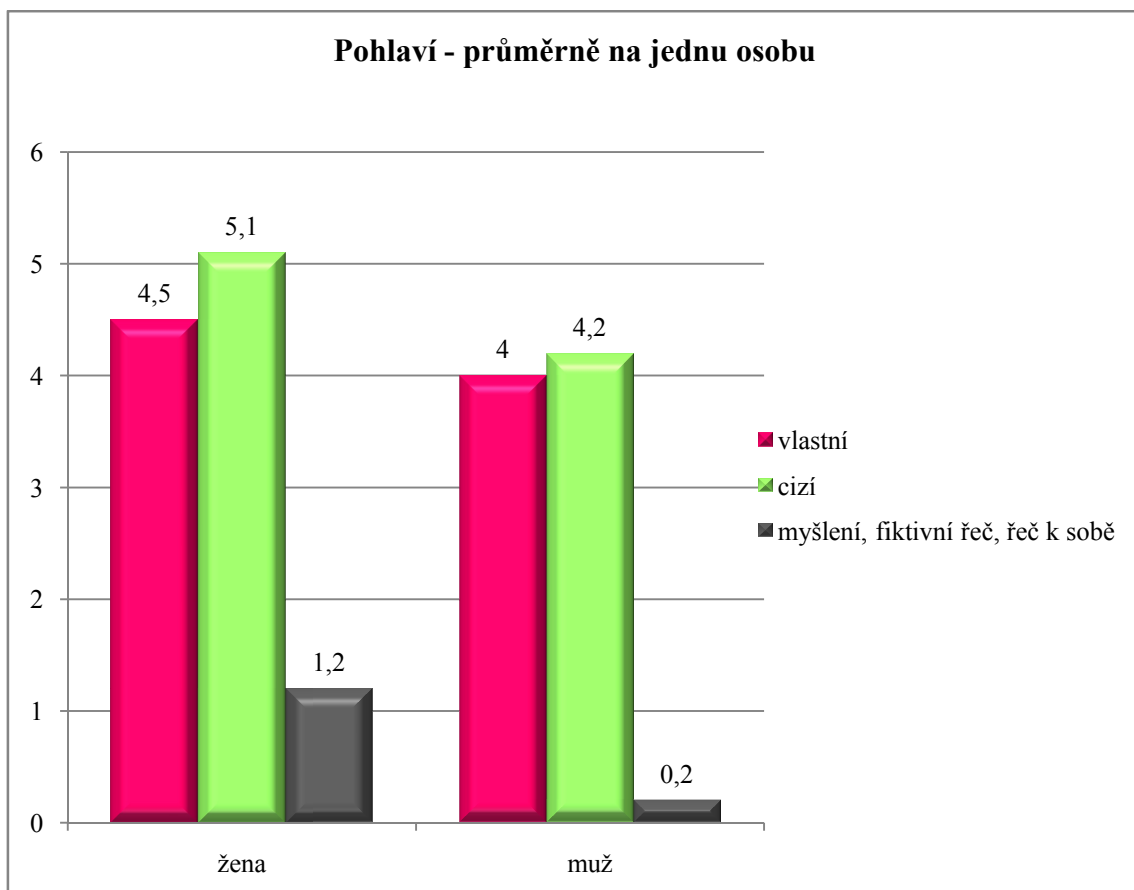
Mluví se totiž snaží reprodukce nějakým způsobem buď ozvláštnit, nebo barvitě vyjádřit, a proto využívají např. právě vulgarismů. Nelze tudíž říci, že z úst osob starších nevyjde nějaká ta nadávka. U každé osoby libovolného věku záleží zejména na jeho povaze a na tom, zda je zvyklý vyřknout nějaké ostřejší slovo, či mu to zdá nevhodné. Proto najdeme vulgarismy i u osob ve věku stáří, a to někdy ve dvou modifikacích. Jedni je vyřknou s gusem a nevadí jim ani výraz zopakovat, druzí se za jejich užití posluchačům dokonce omluví.

- Miroslav T., 26 let (mladší d.): ← *a von (..) vole držte **hubu** vy **krávy** ještě přede všema drže **hubu** vy **krávy** vy sami nevíte jak sbalit kluka*
- Helena S., 75 let (stáří): *povídám zatracený **svině** voni sou na ratajně víš ty (..) KOzy (..) podlely ty dra- ty: špagáty → / říkam vy **svině** já se na vás **vyseru** a jela sem /// já říkam <ale **sakra** hele ty si je Umiš zase zahnat> / von začel jenom bučet a voni všechno to uteklo na tu louku naší / já povídám **ahá: takže se na vás musí vy svináci***

- František S., 80 let (stáří): *a to to n- nesmíš chodit v ničom pretože to budeš mít samý s vodpuštěním **hovno***

Jako jediná skupina, která je nejpočetněji zastoupena u osob ve věku stáří, jsou frazeologismy. Snadno se jimi vyjádří složitá myšlenka tak, že smysl všichni posluchači rychle pochopí.

- Jaroslav H., 64 let (stáří): *já povidam (.) sestři vemte to hod'te to do záchodu napište tam tři a půl a **bude to v lati** /// povidam já mam do nemocnice kousek a pan P-k si mě **veme pod křídla** zase*

2.3 Reprodukce v prostědělovacích komunikátech z hlediska pohlaví respondentů a jejich výstavba

Získaný materiál jsme se rozhodli třídit také podle pohlaví mluvčích. Přestože jsme se i zde snažili, aby byly obě skupiny co možná nejvíce početně vyrovnané, podařilo se také nyní (stejně jako v bakalářské práci *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*) nahrát více žen. Potvrdilo se nám tak, že snadněji zapře hovor žena se ženou, nežli žena s mužem. Máme tím na mysli dialog, který by neobsahoval jen jednoduché odpovědi na kladené otázky dámy. Naštěstí platí, že existují výjimky, a tak rozhovor s některými muži byl jak dynamický, tak také bohatý na delší vyjadřovací pasáže z jejich strany.

Množství mluvčích, jejichž verbální projevy jsme přepsali a následně analyzovali, tedy není vyrovnané a čítá na 40 žen a 25 mužů.

2.3.1 Reprodukce

Jakým způsobem a hlavně v jakém množství však obě pohlaví vyjadřují vlastní řeč, řeč cizí? Jak reprodukují vlastní myšlenky a v jaké míře hovoří sami k sobě? Tato druhá podkapitola praktické části pojednává právě o těchto záležitostech.

Hned od začátku, ve srovnání reprodukcí všech řečí zjišťujeme, že jedna žena vyřkne v průměru více reprodukcí ve všech stanovených skupinách nežli muž.

Vyjadřování proběhnoucí vlastní řečí se liší nejméně. U jedné ženy se vyskytuje v průměru 4,5 repr., zatímco u jednoho muže prům. 4 repr.. Můžeme tedy říci, že obě pohlaví využívají při komunikaci reprodukci vlastní řeči téměř stejnou měrou.

Odlišná je míra výskytu řeči cizí (u jednoho muže v průměru o 0,9 repr. méně než u jedné ženy). Dámy tedy zprostředkovávají posluchači cizí řeč ve větší míře.

Podobná situace se objevuje také u reprodukcí řeči vlastní či hovoru sama k sobě. Zde se rozdíl v užití daných reprodukcí u jedné osoby liší hned v celé jedné reprodukci. Přestože to není vysoké číslo, je nutné podotknout, že zatímco u muže tvoří 0,2 repr. (prům. na osobu) 2% všech reprodukcí, u ženy je 1,2 repr. (prům. na osobu) 11% ze všech užitých reprodukcí. Lze tedy vyvodit, že dámy rády hovoří ve větší míře samy k sobě, a z dohledaných ukázek vidíme, že obsahově jde např. o kritiku vlastní osoby či

jednání, o nechvalné vyjádření o cizí osobě. Věříme, že muži obecně své myšlenky převeďte do skutečně vyslovené řeči, zatímco ženy nepřejdou od myšlenky k samotné realizaci. Ať už za tím stojí např. snaha neurazit, ponechávají své teze nevyřčené. Ženy také více uvažují o vlastní osobě, a tak je jejich řeč plná právě reprodukcí řeči sama k sobě.

2.3.1.1 Reprodukce promluv vlastních

Přímá řeč jednoznačně převládá nad řečí nepřímou, a to u mužů i u žen. Celkem je to v počtu průměrně 4 repr. na osobu proti 0,3 repr..

Užití uvozovací věty převládá i zde. V popředí stojí rámcová věta se slovesem v přítomném čase, která se objevuje o obou pohlaví průměrně nastejno (prům. 3 repr. na os.). Následuje sloveso v minulém čase, které též užívají ženy i muži téměř stejnou měrou (prům. 0,6 repr. na os.) a na posledním místě stojí rámcová věta bez slovesa. Ta se objevuje v množství 0,2 repr. (prům. na os.) u žen, zatímco muži reprodukci v této formě nevyřkli vůbec.

Následují dvě ukázky, v nichž je reprodukce předznamenána rámcovou větou se slovesem v přítomném čase. U ženy výsek neobsahuje reprodukce řeči cizí, pouze mluvu k posluchači. Naopak v ukázce u muže je zastoupena také reprodukce cizí řeči.

- Slečna Eva P.: **řikam** (.) *jo / ale já sem panu S-ovi nemohla vysvětlit jak to má prostě zaplatit / řikam TAK pane S-u (.) máte ty peníze tady v kapse?*
- Pan Martin K.: *já povidam <je to hodně vidět?> ((smích)) / von povídá je / já povidam ty vole já už sem s tim nejel já povidam já sem s tim jel párkrát na vojně*

Minulý čas slovesa v uvozovací větě je v první ukázce užit celkem dvakrát, a to po sobě jdoucích sekvencích. Mluvčí tak při opakování uvozovací věty zdůrazní následující obsah výpovědi. Ani druhá ukázka není součástí dialogické reprodukce a autor ji využívá k dokreslení popisované situace.

- Slečna Markéta B.: *nebo v jedenác no sem řikala no to si děláš prdel ne / sem řikala jako (..) já tě chápu že se vo něj bojiš (.) že bys ráda věděla kde je (.) ale takovymdle způsobem toho fakt nedocílíš jako*
- Pan Vlastimil M.: *sem řikal hele todle je třeba něco takovýdlehého no takže jako bych jí já nevím dva roky za: (.) zaučoval a (...) aby věděla co a jak a*

(...) / *ted'ka já sem vodřek l- le- letos patnáct firem už asi jo / no: a tak (...)*
sem říkal (.) *mladá pani heled'te mam firmu pro vás novou* (.) FUNgl →

Uvozovací věta bez slovesa je v následující ukázce užita dvakrát, pokaždé jako součást reprodukce dialogu.

- Paní Pavla K.: *no to ne teda* (.) *dyž se jede na sál tak musí bejt zuby venku / a já / ted' je tam S-ora* (.) *a S-ora chce zuby nechávat* (.) *takže zuby necháme v puse / tak to nevím protože jako s narkózou nemůžou bejt přece zuby / a já* (..) *LENko / je tam tenleten doktor a ten chce zuby nechat tak tam ty zuby necháme*

Podobná situace je také u přímé řeči, jež není uvozena vůbec. U žen se objevuje v množství 0,3 jevu (prům. na os.), zatímco u mužů ji téměř nenajdeme. Mluvčí Eva P. užila tuto formu reprodukce samostatně, v proudu běžné řeči k posluchači. Naopak paní Drahomíra P. využije stejnou formu napřed u reprodukce řeči cizí, za níž teprve následuje řeč vlastní.

- Slečna Eva P.: *hele my sme v Turecku* (..) *já sem vstala* (.) *ty jo mě něco svědí*
- Paní Drahomíra P.: *tak sem to načala sem si namazala na chleba* (..) *to taky můžu?* (.) *jo: můžeš ale pozor je to zdravější tak aby se ti něco nestalo*

Využití konektoru v nepřímé citaci s uvozovací větou je opět srovnatelné u obou pohlaví (prům. 0,3 repr. na os.). Mluvčí Martina T. následující ukázkou zakončila reprodukci dialogu. Naopak pan Ladislav K. sledovaným způsobem realizace reprodukce téma oblékání začíná i končí.

- Slečna Martina T.: *říkam že s timdle tam problém nebude že se během dvou tří dní voťukaj a bude to v pohodě*
- Pan Ladislav K. st.: ← *já povídám že si* (.) *že už sem si zkoušel* (.) *šaty / jó aby* (.) *abych nepřišel a neřek bych si dyž bych to vzal ze skříně povídám jěžišmarjá todle mě neni todle mě* (.) *jó todle mě nesedí / to jako na todle sem pintlich / no tak* (.) *tak sem povídal že sem* (.) *že už sem si vyzkoušel věci no*

Není tudíž v této kategorii mnoho rozdílů mezi muži a ženami. Pánové jen neradi vyjadřují reprodukce vlastní řeči bez určitého slovesa v rámcové větě nebo bez uvozovací věty vůbec. Jejich řeč je přesně vymezena uvozovací větou se slovesem. Přímou řeč, kterou již vyřkli a nyní ji rekonstruují, tedy žádným způsobem nezkracují a

nesnaží se tak ani její průběh urychlit. Spíše touto plnou formou vlastní řeč zdůrazňují a tím i podtrhují důležitost obsahu výpovědi.

2.3.1.2 Reprodukce promluv cizích

Stejně jako reprodukce řeči vlastní se cizí promluvy objevují především v přímé formě (prům. 3,7 repr. na os.), než ve formě nepřímé (prům. 1 repr. na os.).

Rozdíl lze najít v užití jednotlivých způsobů forem realizací. Přestože i zde přímá reprodukce s uvozovací větou početně převyšuje formu bez tohoto uvození, nemohou se jednotlivé skupiny s uvozovací větou (sloveso v přít. či min. čase, bez slovesa) rovnat realizaci bez rámcové věty. Ta se totiž vyskytuje v množství 1,4 repr. (prům. na os.), zatímco průměr všech výše zmiňovaných je 0,9 repr. (prům. na os.). Pokud se zaměříme pouze na skupiny přímé řeči s uvozovací větou, stojí v popředí sloveso v přítomném čase (prům. 1 repr. na os.), následuje sloveso v čase minulém a absence slovesa (prům. 0,6 repr. na os.).

Formu bez rámcové věty najdeme u Martiny T. jako součást reprodukce dialogu, zatímco pan mluvčí Tomáš P. ji užívá k dokreslení aktuální řeči k posluchači.

- Slečna Martina T.: ← *mě se strašně líbí támleto autíčko / říkam no jo no a máš na něj? / **no nemam** / říkam no tak to máš smůlu to si sem budeš muset udělat výlet s rodičema ať ti ho koupí voni a nebo prostě ho sehnat někde jinde / **hm a nemohla bys mi ho koupit ty?** / říkam no to bych asi jako (.) nemohla prostě: jako víš to nejde to bych musela koupit něco všem / **né všem nemusíš stačí mě***
- Pan Tomáš P.: *ale voni nechtěli / **jé: a kam my to** a přitom mají zahradu velkou dost jako jo / hned naproti přes cestu jo / **á: kam my to dáme a my to nemáme kam dát** →*

Přítomný čas je v prvním příkladě užit dvakrát a pokaždé jde o reprodukci řeči jiného mluvčího. V příkladě druhém mluvčí rekonstruuje proběhnuvší dialog.

- Paní Alena H.: ← *dyž sme jeli asi v půl devátý tak Fanda **povídá** tak já rači mu to tomu Honzovi zavolam kde je: ne / nó: dlouho to zvonilo najednou to vzda- vzala ta jeho přítelkyně a (.) a **povídá** Honzík je na burze*
- Pan František S.: *tak mně **povídá** chceš brambory? / já povídám hele my brambory máme / ale v- von mi **povídá** ale to sou (.) sadbový brambory*

Také sloveso v minulém čase v první ukázce reprezentuje dokreslení řeči k posluchači, zatímco mluvčí Jaromír N. ji využije při rekonstrukci dialogu.

- Paní Marie V.: *a Robin **řekl** tak a mazej do chaty / a nikdo si s tebou hrát nebude / hlavu sklonil šel do chaty no a teďkon za chvílku **povídal** no tak už tam byl dost dlouho tak já už pro něho jako pudu*
- Pan Jaromír N.: *a prali sme se von **řikal** dyť já sem na vás nešel / já povídám no nešel na mě protože neměl tu šanci*

Absence slovesa v uvozovací větě dokládáme pouze příklady, v nichž mluvčí nerekonstruuje dialog. Paní Nikola K. vyřkne pouze jednu, zatímco pan Miroslav T. užije tři za sebou, aniž by reprodukoval řeč stejné osoby.

- Paní Nikola K.: *a **máma** (.) no MOje dítě mi nikdo bít nebude i když je DOSpělý*
- Pan Miroslav T.: ***U-ová** (.) tak holky jak se vám to líbilo a tam takový ty největší **slepice** (.) hmmm nó: takový to: (...) / <a **von** (.) vole držte hubu vy krávy →*

Všechny výše zmíněné reprodukce jsou početně zastoupeny u mužů i u žen průměrně nastejno. Rozdíly v množství nepřevyšují 0,4 repr. (prům. na os.) a obě pohlaví se v popředí pravidelně střídají.

Nepřímá forma reprodukcí je zde zastoupena jak s konektory, tak také bez rámcové věty. V obou případech jsou v popředí užití ženy, a to prům. o 0,5 repr. na os. Slečna Markéta B. zopakuje několikrát stejný konektor.

- Slečna Markéta B.: *no brácha se samozřejmě přidal žejo / tedy ke mně / protože **řek že** (.) že by rád už bydlel sám že my vůbec jako by v tom (..) nebo že oni nám jakoby v tom osamostatnění vůbec nepomáhají (..) jo / že naopak že nám to ještě ztěžují místo toho aby nás podpořili*
- Paní Lenka K.: *takže sou v Táboreskej knihovně a ona k tomu nemá průkazku (.) nemá přístup **tak jestli bych jí to nepučila***

2.3.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě

Tato skupina se objevuje pouze v několika realizacích, z nichž každá je vyřčena přímou formou. Na prvním místě jako nejčastěji užívaný postup při realizaci reprodukce je opět uvozovací věta se slovesem v přítomném čase (prům. 0,4 repr. na os.), následuje

sloveso v čase minulém (prům. 0,3 repr. na os.) a zbytek je vyřčen bez této rámcové věty.

První dvě skupiny se objevují převážně u mluvčích ženského pohlaví, a to o 0,5 repr. (prům. na os.) více. U mužů se téměř při počtu 0,1 repr. (prům. na os.) nevyskytují. Navíc poslední skupina, tedy realizace reprodukce bez rámcové věty, se nevyskytla ani v jediné ukázce od pánského mluvčího.

- sloveso v přít. čase – slečna Jana F. užije řeč sama k sobě, aniž by v jediném případě vyřkla zvrtné zájmeno *si*
  - *já sem ho měla vyfocenej (..) ale říkam přece nebude taková aby dala úplně stejnej test / takže sem si ho tak jako prošla říkam no to by mohlo bejt / říkam nebudu si (..) nebudu to dávat nikomu kontrolovat vona to stejně nedá*
- sloveso v min. čase – slečna Monika B. naopak zvrtné zájmeno *si* použije
  - *← a vona mi neodpověděla / tak sem si říkala a tyjo tak si polib prdel*
- bez uvozovací věty – slečna Eva P. a slečna Jana F. použijí každá po jedné realizaci
  - *← tak dva metry vode mě (...) možná tři (..) HAD / tak sem se lekla úplně ty vole had (..) ale fakt černej →*
  - *pak přišla (..) vyměněnej člověk / úplně Jiná / prostě taková máma (..) jo (..) vod dětí / no: tak co: no: t'ut'ut'u ňuňuňu*

2.3.2 Mluvenostní prostředky

Jelikož celkové množství užitých jevů se v reprodukčních částech nemění a jeho hodnoty se různí pouze u jednotlivých skupin osob, budeme zde sledovat právě tyto rozdílné hodnoty. Celkové množství jevů, ať už v celých prepisech nebo pouze v reprodukčních částech, je pořád stejné, jen je jinak roztríděné. V předchozí kapitole vypsaná procentuální množství jevů ve všech rovinách prostěsdělovacího komunikátu tedy platí i zde a stejně tak i v poslední kapitole mluvenostních prostředků, v níž jsou osoby roztríděné na základě společenského zařazení.

Hláskoslovné jevy jsou u obou pohlaví zastoupeny v reprodukcích odlišnou hodnotou. Zatímco u žen se ve sledovaných výsecích přepisů objevují v počtu 36,6% z celkového množství jimi užitých (prům. 64,4 jevu na os.), muži tyto jevy vyřknou celkem v 70,1 (prům. na os.) z čehož celých 30,2 % právě v reprodukčních částech. Vyplývá z toho nejen to, že u žen se hláskoslovné jevy obecně vyskytují méně, ale také fakt, že v rámci reprodukcí je četnost těchto jevů vyšší než u mužů. Hlavní zásluhu na tom má kvantitativní část, zatímco v kvalitativní lze nalézt mezi oběma pohlavími pouze malé odchylky.

Pokud však srovnáme jednotlivé jevy, nejpočetnější skupinou je krácení, za nímž následují kvalitativní typy, redukce, výčet je pak uzavřen dloužením a zbylé jevy tvoří úplný závěr. Ve všech zmíněných skupinách, ač mnohdy jen s nízkým rozdílem, dominují ženy. Je zřejmé, že se jejich projev mění s množstvím užitých reprodukcí úměrně – čím více jich vyřknou, tím více užijí hláskoslovných jevů.

Nejvíce se objevující kvantitativní krácení samohlásek je užíváno nejhojněji u sloves uvozovacích vět. Tato verba dicendi jsou krácena z důvodu úspory času. Mluvčí jejich užitím v rámcové větě dosahuje tedy nejen toho, že označí reprodukovanou osobu, ale také toho, že jejich zkrácenou verzí urychlí následující pasáž. Jelikož jsme tato slovesa uváděli v příkladech již v přecházející kapitole, vybíráme nyní pasáže nikoliv uvozovacích vět, nýbrž samotných reprodukcí. Zatímco u žen jsme zvolili jeden z mnoha úryvků, ve kterém se nevyskytuje sloveso *říkat* ani *povídat*, bylo tomu u muže jinak. Tam jsme museli více pátrat, jelikož právě pánové krátí samohlásky zejména u výše zmíněných sloves.

- Slečna Monika B: *a neřekne třeba (.) promiň Mončo já sem neměla kredit řeknu v pohodě tak **prosímte** tak bych tě zavolala jako stačí jenom třeba prozvonit nebo něco dyž **vidim** zmeškaný hovor **volam** zpátky*
- Pan Ladislav K: *já vás jí za chvíli **zbavim***

Kvalitativní typy jsou hojně užívané jevy prostěsdělovacích komunikátů a nejen, že mluvčí jich může během krátké chvíle užít i několik, ale dokonce se mohou vyskytovat v jednom slově spolu s redukcemi. V prvním příkladě je vyšší množství daných jevů, zatímco následující dva dokládají mimo jiné také užití dvou změn právě na jednom slově. Je to redukované slovo *nějaký*, jehož konec je upraven podle typu *dobrý* nebo *dobrej*. Poslední příklad pak ukazuje, že zmíněné spojení dvou hláskoslovných jevů v jednom slově může být v rámci jedné sekvence užito i několikrát.

- Pan František S: ← *Martin povidá tařko hele já si tam **zrejpam** eřtě kousek a (.) a budu tam mít brambory taky / já povidam prosimtě jaký brambory **dyř** je tam mář / ze šlupek / že **vok- vokrájel** brambory a že z tich šlupek →*
- Paní Eva T.: ← *myslíte si že ste **ňákej** nadčlověk> a to teda NE jako jo / vy TAdy nebudete mi vyhazoval moje lidi a **eřtě** před **mejma** lidma mi říkat že já sem je to blbě naučila →*
- Pan Vladislav K: ← *Tonda povidá pudeme **eřtě** dozadu já povidam né dozadu nepudem tam je něco (.) **ňáký** ty **dětský** hry →*
- Pan Marek S: já ← *řikam ideální zákazník je **kerej** přide řekne číslo rezervace **kery** měl prostě já to tam naklikam už je tam prostě daný jakoby jesli je to student dospělej nebo todle*

Dloužení samohlásky plně využije paní Karolína V. při reprodukci řeči cizí přímou formou. Úsek tak získá na dynamičnosti a samotná odpověď tvořená jedním slovem na důrazu. Zatímco jsme se snažili najít podobný příklad také u muže, nebyli jsme úspěšní. Ani jeden z nich v námi sebraném a přepsaném materiálu nevyřkl dvě dloužení v těsné blízkosti (čímž máme na mysli až rámec jedné sekvence). Vždy šlo o osamostatněné případy. Nevyřkli tedy dvě různá dloužení v jedné sekvenci, natož aby tam opakovali jedno slovo obsahující zdlouženou samohlásku.

- Paní Karolína V.: *a: já sem řikala ale kudy bysme se dostali na tu pustinu jak bydlel K-ch / **jó jó jó jó jó** / a já <povidam a bydlí tam eřtě někde?*
- Pan Vladislav K.: *nemáte to tam / **né** řval tady jako to že to voni vůbec nepoužívaj knížku*

Také u jevů **morfologických** se nám opakuje výše popsaná situace. I zde totiž statisticky vychází, že muži užijí v celých komunikátech více jevů (prům. 7,5 jevu na os.) než ženy (prům. 6,5 jevu na os.), ale v reprodukčních částech je jejich množství naopak nižší (prům. 1,3 jevu na os.) než u žen (prům. 2 jevy na os.). Obě pohlaví se odlišují zejména v užití morfologických typů (prům. o 0,6 jevu více u ženy), zatímco počet morfologických kategorií je u nich téměř totožný.

Největší rozdíl je ve výskytu univerzální koncovky v 7. pádě plurálu. Zatímco u 40 žen jsme v reprodukčních částech napočítali celkem 23 koncovek *ma*, u 25 mužů se objevila pouze jedna. A to ještě pouze jako rozvinutí rámcové věty.

- Paní Jitka P.: ← *ZAmkla si si auto **těma** **klíčema** který byly v zapalování a ŠLA si*

- Paní Karolína V.: *NAProsto nechápu jak von s ní může žít> / s toudletou ženckou s **těma třema dětma***
- Slečna Markéta B.: *a: to: (.) co tam budeš dělat a proč bys tam jezdila zůstaň tady s **náma** doma já říkam co s **váma** budu dělat doma / celej život tady s **váma** strávím doma?*
- Pan Miroslav T.: *a von eště přede **všema** drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka*

Koncovky 1. pádu plurálu u rodu mužského životného a středního se objevují i obou pohlaví průměrně nastejno. Úryvkem řeči paní Karolíny dokládáme koncovku rodu mužského životného a úryvkem pana Josefa naopak koncovku rodu středního.

- Paní Karolína V.: *← přišel do důchodu měl málo peněz a teď voni na něj začali bejt zlí> / **ty** kluci*
- Pan Josef T.: *to sou všechno takovýdle věci protože musíš mít všechno přirozený a v- v- vobzvlášť dyž se tady daly **plastový** vokna*

Také záměnu 2. a 3. pádu v singuláru užívají v reprodukčních částech muži i ženy průměrně stejnou měrou. Objevují se většinou samostatně, a pokud je jich v jedné sekvenci zastoupena několik, je to způsobeno pouze opakováním. Také proto jsme do následujících příkladů vybrali právě zmíněná opakování. Abychom ale neopomněli všechny záměny, přidáváme doklad nejen k osobnímu zájmenu *já*, ale také k osobnímu zájmenu *ty* (objevilo se však pouze jednou).

- Paní Dagmara K.: *dědek jeden normálně takle sem to cedila přes zuby a říkam Ríšovi <von **mi** tak NASral von **mi** tak VYtočil>*
- Pan Vladislav K.: *← abych nepřišel a neřek bych si dyž bych to vzal ze skříně povídám jéžišmarjá todle **mě** neni todle **mě** (.) jó todle **mě** nesedí*
- Paní Marie P.: *prosimtě proč by **tě** brali peněženku já jí tu mam na stole*

Syntaktická vrstva je první z mluvenostních prostředků, u které se předešlý postup v množství užití u mužů a žen mění. V tomto případě jsou dámy jednoznačně v popředí, a to v obou směrech. Tím máme na mysli jak množství daných jevů v celých prepisech (prům. 55,8 jevu na jednu ženu., což je prům. o 5 jevů více než u muže), tak také v samotných reprodukcích (žena prům. o 7 jevů více než muž).

Mezi tyto jevy patří například postavení ukazovacího zájmena jako nadbytečného přívlastku. Abychom dokázali, že se vyskytuje jak v nízkém, tak i vyšším počtu, dokládají následující úryvky právě tyto možnosti.

- Pan Jaroslav H.: *pane doktore prosim vás já mam už **ty** čtyry dni slíbenou **tu** rezonanci a z- neska zase se nic neděje*
- Paní Eva T.: *a já říkam ale já budu hájit **toho** kluka protože **ten** kluk aby bylo učiněno všemu zadost **tim** stavenišťem projel a pak teprve přidával / a von že na svym mínění nebude nic to a žeee že von rozho- (.) že prostě skončí / a já říkam no to ne **ten** kluk za **tu** zkoušku dal štyrysta korun a prostě mě se **ten** váš verdikt nelíbí*

Prostředky polysémantické spojovací a významově nevyhraněné se objevují u obou pohlaví v rámci celých přepisů v průměru 11 jevů na os. Jiné je jejich množství v reprodukčních částech. Prvně zmíněné prostředky se vyskytují u obou pohlaví v průměrně stejném počtu 3,6 jevu na os. Naopak významově nevyhraněné prostředky v průměrném počtu 3,3 u ženy a 1 u muže.

- polysémantické spojovací prostředky
  - Paní Marie S.: ← *já sem povidala že chodim to ráda že chodim / to jo ale (..) že (.) mi už znají v Růži* →
  - Paní Hana Š.: *já sem třeba (..) řekla (...) əə kolegovi (.) jednomu (.) že se mně zdá že tam je něco: špatnýho že bych tam to dala jinak ale dyž potom mi to (.) postupně əə říkal jak to JE (.) tak řekne əə že vlastně (.) líp to nejde / že zaplat'pánbů za to <že to je takle ne> (.) ne že to bude lepší ale že HLAVně pane Bože ať to neni eště horší* →
- významově nevyhraněné prostředky
  - Paní Dana P.: ← *říká že **prostě** to co k tomu trochu je že to všechno porazíme že **prostě vlastně** tam budou (...) že to bude hustější* →
  - Pan Karel P.: ← *že chce do Malenic (.) a že **teda** pojedje vlakem **teda** no a: (.) tak jesli by se **teda jako** u nás moch **teda** (.) VOHrát*

Ze zbylých syntaktických jevů stojí za zmínku pleonastičnost, korektury a rektifikace, parenteze. První dvě skupiny jevů jsou zastoupeny v reprodukčních částech u obou pohlaví téměř stejnou měrou (prům. 0,3 jevu na os.). Naopak vsuvky se více objevují u mužů (prům. 0,4 jevu na os.) nežli u žen (prům. 0,2 jevy na os.). Lze tedy říci, že žádná skupina osob nepotřebuje k vyjádření reprodukce více oprav a zpřesnění a že muži využijí při realizaci reprodukcí o něco více vsuvek nežli ženy.

Nadbytečnost ve vyjadřování se vyskytuje v místech, která mluvčí chtějí nějakým způsobem třeba zdůraznit. Proto vyřknou jednu myšlenku dvěma různými způsoby, a to

přestože by daná teze byla posluchači zcela jasná už z prvního vyjádření. Pan Josef T. užije pro teplý vzduch pro sprchování zprvu označení *teplo* a následně *páry*. Mluvčí Jitka P. kvůli důrazu zbytečně zopakuje označení procesu odtrhávání kuliček hroznového vína od hroznů samotného. Zatímco předchozí popsané ukázky byly kratšího rázu, užila paní Pavla K. v nadbytečném vyjádření delšího popisu.

- Pan Josef T.: *tadyvodsad' to přichází jako kdyby to šlo semle kam myslíš že to de / de to k voknu to **teplo** tadle z tý chodby de a **prostě páry** dou nahoru*
- Paní Jitka P.: *← Karla sem posadila na židli říkam tak a tady **vodkouličkovávej** tady **Trhej***
- Paní Pavla K.: *povidam jí (.) co ti doktor večer řekne dyž by tady byl někdo špatnej budeš tady sama až budeš mít noční a něk- (.) **prostě** bude tady někdo **finální** **prostě** **starej člověk kerej umírá** tak se na něj v noci nebudí / doktor*

Následující příklady dokládají, jak někteří mluvčí vyřčené pasáže kvůli mluvčímu upřesňují a uvádí je tak na konkrétnější míru, nebo je opravují. Mnohdy si totiž uvědomí, že se nepřesně vyjádřili, nebo dávají opravou najevo svou nerozhodnost či množstevní toleranci; tím máme na mysli nejednoznačnost v číselných hodnotách. To vidíme například v ukázkách, jejichž mluvčí jsou Martina T. a Monika H. K rektifikacím řadíme následující ukázkou od Barbory F., která tvoří samostatnou sekvenci. Ke korekturám zde zařazujeme ukázkou od pana Jana K., jenž se pokoušel správně upamatovat na časový termín.

- Slečna Martina T.: *říkam že s timdle tam problém nebude že se během **dvou** **tří** dní voťukaj a bude to v pohodě*
- Slečna Monika H.: *vy ste ho přivezli von skoro už umíral / už měl **třicetšest** stupňů a normálně mají mít **třicetosum** **třicetdevět** no*
- Paní Barbora F.: *a povídá (.) tak a ted' jakákoli havěť sem přijde hned jí vodpálím / já říkam tati prosimtě dycky se třikrát koukni jesli tam někdo eště nestojí / **nestojí neni nebo něco** / a říká dyť je to jenom vzduchovka*
- Pan Jan K.: *no a von právě v tom Las Vegas byl no / a prej příští (.) **ne (..)** za **dva tejdny** že: (...) pojedeme do myslim Degendorfu na nějakou exkurzi →*

Následující ukázky dokládají, jak jsou pro mluvčí některé informace v konkrétním okamžiku natolik důležité, že je vloží do reprodukované části. Dané pasáže pak nějakým způsobem s řečí, do níž jsou vsunuty, souvisí. Mluvčí si na danou informaci nevzpomene jen tak náhodou ale právě ve spojení s právě pronášeným tématem.

- Marek S.: *a prostě jenom sem si říkal že jako eště než vezmu tudle práci protože to mi eště sehnal kamarád že bych moch dělat v Jednotě*
- Miroslav T.: *<a von (.) vole držte hubu vy krávy eště přede všema drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka>*
- Jaroslava T.: *byl v nemocnici (.) chtěl tam udělat æ bazén potom to jako zalejvat tu zahrádku což je na dolní cestě což to je jedno / a: te- ted' najednou v jahodách (...)*

Také **lexikální** jevy užívají více ženy, a to jak v celých prepisech (prům. 42,7 jevu), tak také v reproduktivních částech (prům. 10,8 jevu). V obou případech čítá tento rozdíl v průměru 3 jevy; na jednoho muže tedy připadá o tři jevy méně.

Je to dáno zejména expresivními prostředky. Zjistili jsme, že u muže se sice v běžném hovoru objevuje daných prostředků více, a to v průměru o 2 než u jedné ženy, zato však jich využijí méně v reproduktivních částech. Tam dominují ženy, přestože jedna má v průměru náskok pouze jeden jev před mužem. Nejen muži rádi rekonstruují vlastní i cizí řeč s pomocí zdrobnělin, vulgarismů a dalších expresivních prostředků. V našem případě zejména ženy jimi barvitě líčí posluchačům danou situaci a vykreslují tím také charaktery mluvčích. Mluvčí Jitka P. například vyjadřuje vulgarismem jak frustraci z možné ztráty klíčů, tak také rozhořčení nad vzniklou situací. Paní Drahomíra P. zase jeho užitím, které je situováno na závěru popisu o zvyklostech ve stravování, vystupňuje problém plynoucí z předchozího popisu – mnoho sněženého jídla.

- Paní Jitka P.: *já (.) zajela autem do garáže zamkla sem auto (...) ted'kon du a šacuju se říkam (.) **doprdele** já nemam KLÍče*
- Paní Drahomíra P.: *takže já takle přijdu z práce a von už je teda jako najedenej že jo (.) von už čeká jenom na mě kda by mi uvařil tu kávu že jo (.) a něco dobrýho k tomu (...) a tak jako to / a říkam (.) mně je špatně / prostě toho bylo moc / <takle nemůžeme **ŽRÁt**> ((smích)) / u nás se vůbec všeobecně **žere** dost*

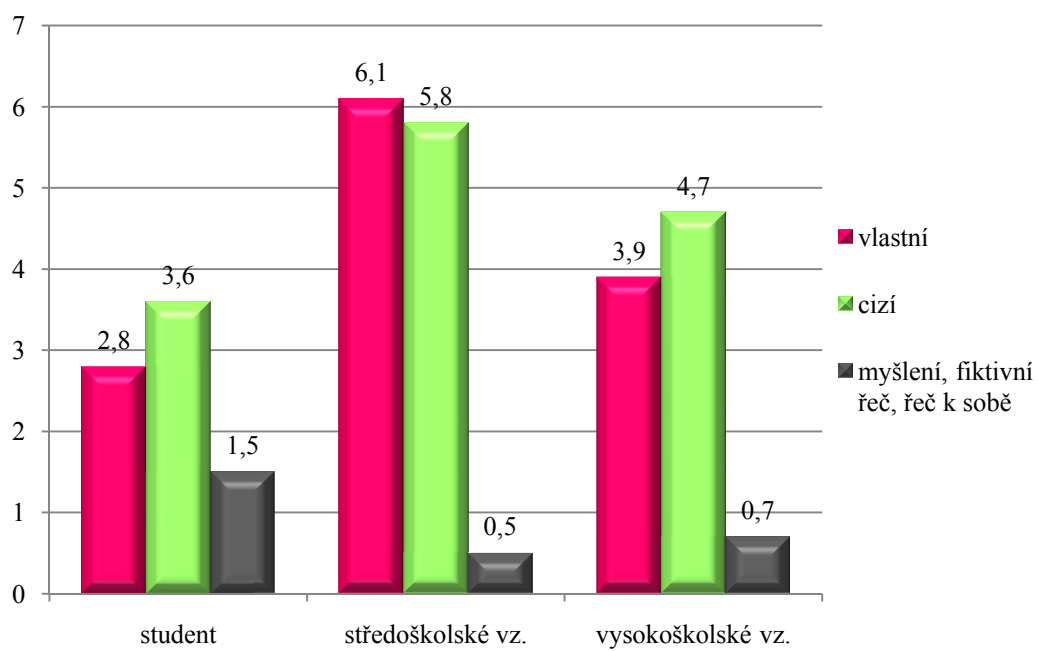
Mnohdy jsou zdrobněliny použity na oslovení. Mluvčí tak může dát najevo věk osoby, k níž v reproduktivní části hovoří (viz první ukázka). Nebo může jít o zdrobnělinu, která vznikla pouze z citových důvodů mluvčího, aniž by oslovením odkazoval na zmíněný věk (viz druhá ukázka). V ukázce poslední vidíme, že na oslovení nemusí být vždy použita vlastní jména.

- Paní Daniela R.: *no a ve školce si HROZNě stěžovali že teda **Pepča** absolutně NEspolupracuje že si NEhraje s dětma že Neposlouchá →*
- Paní Alena H.: *nó: dlouho to zvonilo najednou to vzda- vzala ta jeho přítelkyně a (.) a povídá **Honzík** je na burze*
- Slečna Pavlína M.: *← nechci prostě pořád **mamínko tatínku** já mam něký přání prostě si to chci dělat sama*

K prostředkům expresivním jsme v rámci výzkumu počítali také prostředky velké intenzity, a proto jsou výše zmíněna množství výskytů početná také díky nim.

- Slečna Martina T.: *a: ted' jako přišel a mě se **strašně** líbí támleto autíčko*
- Paní Monika H.: *že to napadá **strašně** rychle prej ten vir a dybych si ho nechala doma tak by mi umřel úplně*
- Pan František S.: *protože dyž začalo to ž- že byly drahý vejce a já sem přišel a říkal sem co tam kupujou lidi (..) slepice **hrozně***

Společenské zařazení - průměrně na jednu osobu

2.4 Reprodukce prostědělovacích komunikátů z hlediska společenského zařazení respondentů a jejich výstavba

„Mluvu všech lidí také velice ovlivňují společenské styky, čímž myslíme kontakt s lidmi celkově. Rozhodli jsme se zde zohlednit pouze jeden aspekt, jelikož příležitosti ke styku s ostatními lidmi je v běžném životě nespočetně mnoho. Od domácího zázemí s rodinnými styky se přes zájmové činnosti probíhající většinou kolektivně můžeme dostat až k různým záměrným či nahodilým setkáním.

Proto jsme se rozhodli zaobírat se společenským zařazením respondentů. V případě pracujících tedy zohlednit vzdělání potřebné (většinou) k vykonávání jejich zaměstnání, u studentů se zajímat o možnost, zda jim pobyt na škole dopomáhá k lepším jazykovým schopnostem, a u osob v důchodu pamatovat na jejich předchozí zaměstnání a z toho (ve většině případů) plynoucí nejvyšší dosažené vzdělání.

*Námi vybrané osoby lze tedy rozdělit do dvou kategorií na **studenty** a na osoby s již ukončeným vzděláním. V rámci druhé kategorie bychom rádi odlišili nejvyšší dosažená vzdělání, a proto respondenty dělíme na **vzdělané středoškolsky** a **vysokoškolsky**.*

Pro lepší přehled přikládáme rozřazené druhy všech povolání, která se u našich respondentů objevila:

- *student*
  - *student střední školy, student vysoké školy*
- *vzdělání středoškolské (SŠ vz.)*
  - *dělník, holička, prodavačka, servírka aj.*
- *vzdělání vysokoškolské (VŠ vz.)*
  - *dispečer, podnikatel, policista, pracovník banky, práce v Domově pro seniory, sekretářka, učitel, zdravotní sestra aj.*“²⁸

---

²⁸PLECHINGEROVÁ, J. *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky, s. 54.

2.4.1 Reprodukce

Také zde se změříme na všechny tři skupiny reprodukcí, na způsoby realizací a na jejich zastoupení u jednotlivých skupin osob. Souhrnně užívají reprodukce nejvíce osoby středoškolského vzdělání (prům. 12,4 repr. na os.), za nimi následují vysokoškolsky vzdělání (prům. 9,3 repr. na os.) a výčet ukončují studující (prům. 7,9 repr. na os.).

V malém předstihu před reprodukcemi řeči vlastní (prům. 4,3 repr. na os.) se v projevech objevují nejčastěji reprodukce řeči cizí (prům. 4,7 repr. na os.). Poslední místo zaujímá řeč sama k sobě, myšlení (prům. 1 repr. na os.).

Studenti zaujímají přední místo právě v užívání řeči k sobě, myšlení (prům. 1,5 repr. na os.). Více než ostatní skupiny (prům. 0,6 repr. na os.) se zaměřují sami na sebe a s patřičným důrazem později reprodukuji řeč sama k sobě. Dávají na odiv své vlastní, často troufalé či zábavné myšlenky.

Reprodukce vlastní řeči najdeme v nejvyšším zastoupení u osob středoškolsky vzdělaných (prům. 6,1 repr. na os.). Ve srovnání s jejich užíváním řeči sama k sobě, které je nejnižší ze všech skupin (prům. 0,5 repr. na os.), lze říci: Co na srdci, to na jazyku. Dotyční si totiž mnoho věcí nenechávají pro sebe. Myšlenky nezůstávají pouze v jejich hlavě, ale jsou vyřknuty a následně jsou při reprodukci tehdejšího rozhovoru zařazeny právě do reprodukce řeči vlastní.

Naopak osoby vysokoškolsky vzdělané využívají nejvíce reprodukce řeči cizí. Více se odvolávají na teze ostatní osob, s nimiž byli ve sporu nebo se kterými vedli konverzaci. Snaží se posluchači přiblížit nejen vlastní verbální reakce z tehdejší doby, ale také reakce tehdejšího partnera či partnerů v konverzaci a vykreslit tak mimo jiné i charakter daných osob.

Nutno však podotknout, a to v návaznosti na stejný problém v bakalářské práci *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*, že ačkoliv jsou skupiny osob početně téměř rovnocenné, nelze to říci o délce jejich projevů. Zjistili jsme totiž, že výňatky přepisů, jejichž mluvčí jsou středoškolsky vzdělaní, jsou delší než u osob vysokoškolsky vzdělaných. Lze tedy říci, že osoby s již ukončeným vzděláním užívají reprodukce průměrně nastejno, zatímco u studujících se objevují v menší míře.

2.4.1.1 Reprodukce promluv vlastních

Reprodukce vlastní řeči přímou formou převládá nad formou nepřímou téměř desetinásobně. Největší zásluhu na tom má užití uvozovací věty se slovesem v přítomném čase (prům. 3 repr. na os.), zbylé dvě skupiny s uvozovací větou (sloveso v min. čase, bez slovesa) spolu s absencí uvozovací věty jsou využívány pouze v malém množství (prům. 0,9 repr. na os.).

Nejprve přistoupíme k reprodukcím realizovaným formou přímou. Zatímco studující se ve všech zmíněných skupinách drží průměru v hodnotě užívání, od osob středoškolsky vzdělaných získáváme zajímavá data. Nejvíce ze všech užívají k reprodukci uvozovací větu se slovesem v přítomném čase (5,2 repr. na os.). Naopak uvození bez slovesa či bez rámcové věty vůbec nevyužijí v žádném případě. Vyplývá z toho, že vlastní mluvu rádi opatřují rámcovou větou z několika možných důvodů: např. se nechtějí ztratit v rekonstrukci proběhnuvšího dialogu, nebo tím mohou zdůrazňovat obsah vlastní výpovědi apod. Přítomný čas proto, aby dosáhli co možná největšího účinku na posluchače.

- Oba mluvčí využijí zmíněnou formu reprodukce dvakrát. Zatímco v prvním případě jde o rekonstrukci dialogu, v druhé ukázce mluvčí jejich prostřednictvím dotváří řeč k posluchači. Pan Josef T. v celém výseku vyřkne 7 reprodukcí tohoto typu a ani v jednom případě nejsou součástí rekonstrukce dialogu.
  - František S. (středoškolské vzd.): ***já povídám** což pořídít si je můžeme kam je dáme? / no na dvoře / voplotíme to nějak na dvoře / **já povídám** no dobře tak dyž to voplotíš / a to to n- nesmíš chodit v ničom protože to budeš mít samý s vodpuštěním hovno*
  - Josef T. (středoškolské vzd.): *za tři dni sem ho sundal **a povídám** (.) Dano tak se pod' podívat takle sem ho vzal **já povídám** dyby eště drobátko víc jo (.) tak z něj teče voda / vodkad' myslíš že se sem dostala / zeshora z toho chladu*
- Za skupinu lidí studujících jsme zvolili nejužívanější formy reprodukcí. První dokládá užití uvozovací věty se slovesem v přítomném čase. Takovéto reprodukce jsou tam dvě a střídají se s řečí cizí, jelikož mluvčí rekonstruuje proběhnuvší dialog. Také v druhé ukázce jsou dvě stejné formy reprodukcí, tentokrát jde o uvozovací větu se slovesem v minulém čase. Jsou vyřčeny na

počátku dialogické rekonstrukce, v níž se následně prolínají již jiné formy reprodukcí.

- Barbora F. (studující): *a povídá (.) tak a teď jakákoli havěť sem přide hned jí vodpálím / **já říkam** tati prosimtě dycky se třikrát koukni jesli tam někdo eště nestojí / nestojí neni nebo něco / a říká dyť je to jenom vzduchovka **já říkam** no ale i takovou blbou ránou můžeš jako způsobit (...)*
- Jitka P. (studující): *tak **sem říkala** no paráda / a večer sem si vzpomněla že sem mu pučovala externák / **sem říkala** hele (.) ten externák (.) nech si ho eště přes ten víkend já ho teď nepotřebuju / von zkameněl a (.) já sem ti ho chtěl neska vrátit*

Ačkoliv osoby vysokoškolsky vzdělané také ze všech přímých forem užívají nejvíce uvozovací větu se slovesem v přítomném čase, mají však nejvyšší množství užití rámcové věty se slovesem v čase minulém ze všech skupin osob. Předznamenávají vlastní řeč tedy uvozovací větou se slovesem v obou časech a nesnaží se tak za každou cenu užít času dramatického kvůli zvýšení efektu. Zároveň jim patří prvenství i v užívání uvozovací věty bez slovesa (prům. 0,3 repr. na os.) a vyřčení reprodukce bez této rámcové věty (prům. 0,4 repr. na os.). V konstruování proběhnuvších dialogů je využívají běžně. Z výše zmíněných faktů docházíme k závěru, že osoby této skupiny mají široký rozhled a různých forem reprodukcí užívají v pestřejší formě než předchozí skupiny.

- U osob této skupiny je složité vybrat příklad, v němž by blízko sebe stály dvě stejné reprodukce. Následující ukázka stojí samostatně v proudu řeči k posluchači a mluvčí v uvozovací větě reprodukce využije sloveso v přítomném čase.
  - Daniela R. (vysokoškolské vzd.): ***říkam** ty si prdlá ne (..) ti v šesnáci letech (.) budu kupovat lego*
- Následující ukázka obsahuje uvozovací větu se slovesem v čase minulém. Jelikož jsme ani zde nenašli stejnou formu reprodukce, která by byla vyřčena několikrát blízko sebe, vkládáme tento výsek i s jiným účelem. Dokládá mimo jiné, že osoby vysokoškolsky vzdělané hojně využívají všech forem reprodukcí a nedrží se pouze jednoho typu.

- Jan P. (vysokoškolské vzd.): *ale tak **sem říkal** jako dyž votvírali Möbelix ne (.) za takový ceny a todle tak sem to jenom prošel říkam tady si koupim tak možná možná deku / abych nebyl nafrněnej a udělal nákej kšeft*
- I následující výsek dokládá pestrost ve vyjadřování spojenou s volbou jednotlivých forem reprodukcí. Vidíme, že se mluvčí nebojí vypustit sloveso v rámcové větě nebo uvozovací větu vůbec, a to jak u reprodukce řeči vlastní, tak cizí. Chce tím docílit dynamické reprodukce dialogu, což se mu úspěšně podaří. Díky přednesu se posluchač v rychlém sledu reprodukcí a zejména v osobách, jejichž projev je reprodukován, neztratí.
- Eva P. (vysokoškolské vzd.): *← a von najednou takle vzal za tu ruku a hhh (...) **já TY jo (.) CO je (.) CO je / ty vole támle je pes / ty di do háje se psem já sem se lekla že vidíš vlkodlaka***
- Eva P. (vysokoškolské vzd.): *a já sem hlavně říkala a máte tady náký děti? / ((kývnutí)) / **tak at' dou sakra s váma a at' vám poradí** / hm voni nemůžou (.) jeden že dělá do noci a druhej je v Německu a třetí nevím co / říkam no a ten co dělá do noci tak ste za nim byl ukazoval ste mu to? / jo / **a co vám řek?** / nic*

Reprodukce formou nepřímou jsou užívány všemi třemi skupinami průměrně nastejno (prům. 0,2 repr. na os.). Zásahu na tom mají zejména reprodukce s konektory.

- Marek S. (studující): *se deseti lidí zeptam **jesli** maj kartičku*
- František S. (středoškolsky vzd.): *potom eště bylo já nevím co a ted'ka dyž sem mu říkal **že** budeme mít ty brambory tak jako ochotně mně to tam zrejpal*
→
- Jaroslava T. (vysokoškolsky vzd.): *bavili a **že** ten B-k co za nim chodí əə co má tam tu zahr- zahradu takle vprostředku jak byli M-ů a: a takovej prostě podivnej no prostě tak / a əə **že**: aby se tam šel k němu podívat (.) na zahradu pak někdo mu řek əə **že** nákej pan Ku- K-ř a tak dále byl v nemocnici (.) chtěl tam udělat əə bazén potom to jako zalejvat tu zahrádku*
→

2.4.1.2 Reprodukce promluv cizích

Zcela jiné je početní zastoupení u reprodukcí řeči cizí. Přestože na předním místě stojí opět přímá forma reprodukcí před nepřímou, ve srovnání s reprodukcí vlastní řeči se množství nepřímé formy zvyšuje a přímé snižuje (obě v prům. o 2 repr. na os.). Ze všech způsobů se nejvíce vyskytuje přímá forma cizí řeči bez uvozovací věty (prům. 1,4 repr. na os.).

I zde započneme naši statistiku formou přímou. Studující užívají všechny formy cizích reprodukcí buď v průměrném množství, nebo (některé z nich) ze všech skupin osob nejméně, i když mnohdy jde pouze o těsné rozdíly (např. o 0,1 repr. na os.).

- Do ukázky jsme vybrali mluvčí, která v přepsaném výseku hovoru vyřkne celkem 9 reprodukcí cizí řeči stejnou formou. Vždy je to bez uvozovací věty a každý výskyt je spojen s rekonstrukcí proběhnuvšího dialogu; je součástí dialogu a spoluutváří ho.
- Martina T. (studující): ***mě se strašně líbí támeleto autíčko** / říkam no jo no a máš na něj? / **no nemam** / říkam no tak to máš smůlu to si sem budeš muset udělat výlet s rodičema ať ti ho koupí voni a nebo prostě ho sehnat někde jinde / **hm a nemohla bys mi ho koupit ty?** / říkam no to bych asi jako (.) nemohla prostě: jako víš to nejde to bych musela koupit něco všem / **né všem nemusíš stačí mě***
- Ze stejného důvodu, tedy kvůli množství stejné formy v přepisu (4), jsme vybrali také následující ukázku. Mluvčí užije uvozovací větu bez slovesa, a to vždy v reprodukci dialogických pasáží.
- Marek S. (studující): ***a vona** no ale tady by to bylo lepší / a to sem se musel držet abych se nesmál jako jo / a pak ještě musíš popřát dobře se bavte **a ten chlap** (.) jako mně je to jedno*

Osobám zařazeným do skupiny středoškolsky vzdělaných patří i zde prvenství v užívání uvozovací věty se slovesem v čase přítomném. A také poslední místo ve výskytu rámcové věty bez slovesa či vypuštění této věty vůbec – v čemž naopak dominují osoby vysokoškolsky vzdělané. Tím se nám rozšiřuje předchozí teze i na řeč cizí: Třetí skupina osob využívá plně všech možností a výsledná mluva je tak mnohem pestřejší než u osob druhé skupiny. Ti vyjadřují cizí řeč nejraději pomocí uvozovací věty, v níž je obsaženo sloveso.

- Mluvčí užije sledovanou formu reprodukce (uvozovací věta se slovesem v čase přítomném) celkem třikrát, jelikož reprodukuje dialogickou pasáž.
  - Martin K. (středoškolsky vzd.): ← *a povidá hele ty s tím nejezdíš vid' / já povidam <je to hodně vidět?> ((smích)) / von povidá je / já povidam ty vole já už sem s tím nejel já povidam já sem s tím jel párkrát na vojně / s návěsem nemam problém ale todlecto (...) / a von povidá (.) hlídej si Rohy*
- U osoby třetí skupiny najdeme nejen nevyšší množství reprodukcí s rámcovou větou bez slovesa nebo bez uvozovací věty vůbec, ale také nejvyšší koncentraci daného typu u jedné osoby. V obou případech jde o reprodukci dialogické pasáže, muž však na rozdíl od ženy sám v této rekonstrukci nevystupuje. U muže se v celém přepisu objeví 9 stejných reprodukcí, u dámy celkem 12; zde však dokládáme pouze výseky našich přepisů.
  - Miroslav T. (vysokoškolsky vzd.): *U-ová (.) tak holky jak se vám to líbilo a tam takový ty největší slepice (.) hmmm nó: takový to: (...) / <a von (.) vole držte hubu vy krávy eště přede všema drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka> / prej (.) klucí vy ste se ani jeden nepředstavil ze začátku ((smích)) / tak prej (.) tak znova / tak tam šel (.) tak tam šel Karel K-ů a (.) prej ((smích)) prej (.) <čau já sem nákej Karel> / a vona ne Kájo tak ne (.) tak znova*
  - Eva P. (vysokoškolsky vzd.): ← *hovořil s někým a já potřebuju vědět s kým / jo tak já vás zkusím někam přepojit / a ((smích)) hned mě přepojila na tu správnou a já zase dobrý den mam tady pana S-ka byl u vás (...) / vy tam máte pana S-ka no to je teda (.) to je teda něco / říkam nó to je / no von byl u mě seděl tady HOdinu a k ničemu sme se nedobrali / a říkam proč ste mu to nezaplatila z toho účtu / no já sem chtěla ale von mě nenechal*

Nepřímá forma reprodukcí se objevuje v průměrném množství 1,1 na os. Většinu z toho tvoří výskyt uvozovacích vět s konektorem, zatímco forma bez uvozovací věty se objevuje zřídka (prům. 0,2 repr. na os.). V pořadí druhou zmíněnou skupinu využívají všichni mluvčí stejnou měrou, zatímco k první zmíněné se uchylují zejména studující (prům. 1 repr. na os.).

- Markéta B. (studující): *takže řek že jako no protože máma mu zase volala někdy v jedenác jako kdy už hodlá přijet domu*
- Eliška V. (studující): *a vona říkala (..) že je to prostě vlastně ohromná pohoda že vlastně jakoby nic neděláš / že (..) dyž seš tam teda prezenčně aaa že v podstatě jenom de o to že máš zadanou tu disertačku →*

2.4.1.3 Reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě

Jak jsme již předznamenal, je tato skupina zastoupena u mluvčích početně nejméně. Přesto i zde lze najít stejné tendence v projevu určitých skupin osob jako v předchozích dvou podkapitolách. Máme tím na mysli zejména skutečnost, že středoškolsky vzdělaní opatřují reprodukce především uvozovací větou se slovesem a ostatní možnosti příliš nevyužívají. V tomto případě jsou jejich myšlenky a řeč sama k sobě uvozeny pouze jedním způsobem, a to větou se slovesem v přítomném čase. Přesto však prvenství v užívání této formy nepatří jim, ale osobám studujícím.

- Soňa U. (studující): *tak si říkam žejo deset dní pryč je deset dní pryč a eště ten stres předtim tak (...) / si říkam nevadí no tak (..) / tak to vobjednám extra*
- Jana F. (studující): *já sem ho měla vyfocenej (..) ale říkam přece nebude taková aby dala úplně stejnej test / takže sem si ho tak jako prošla říkam no to by mohlo bejt / říkam nebudu si (..) nebudu to dávat nikomu kontrolovat vona to stejně nedá / dala*
- Jitka P. (středoškolské vzd.): *← ted'kon du a šacuju se říkam (..) doprdele já nemam KLÍče / dyť já sem ty vrata ráno ZAmykala kde mám ty klíče vod baráku / říkam si TY VOle tys to měla jenom v SUKni tam si potom VYStoupila (..) ZAmkla si si auto těma klíčema který byly v zapalování a ŠLA si / říkam no tak nic →*

Pestrost ve vyjadřování vlastní myšlenek a řeči sama k sobě patří jak osobám vysokoškolsky vzdělaným, tak také studujícím. Obě skupiny mají totiž jednotlivé formy, na něž jsme se realizace reprodukcí rozdělili, početně zaplněné téměř rovnocenně.

- Například forma uvozovací věty se slovesem v minulém čase se objevuje jen u první a třetí skupiny osob.

- Monika B. (studující): *tak **sem si řikala** a tyjo tak si polib prdel*
- Hana Š. (vysokoškolské vzd.): ← *tak **sem si řikala** to nemůžeš takle dělat to by si za chvíli neměla nic* →
- Stejně tak neužívá skupina středoškolsky vzdělaných ani formu přímé reprodukce bez uvozovací věty.
  - Martina T. (studující): *prostě k tomu vůbec nebylo vedený (.) a: ve všech věcech prostě jako **já něco chci tak mi to dej / a jak- jaktože jako mi to nedáš***
  - Eva P. (vysokoškolské vzd.): ← *to bylo tak dva metry vode mě (...) možná tři (.) HAD / tak sem se lekla úplně **ty vole had** (.) ale fakt černej* →

2.4.2 Mluvenostní prostředky

Na **hláskoslovné** rovině reproduktivních pasáží je jednoznačně vidět, která skupina je v užívání těchto jevů na prvním místě. Zatímco u studujících a osob vysokoškolsky vzdělaných je výskyt téměř shodný (prům. 17,5 jevu na os.), jinak je tomu u osob vzdělaných středoškolsky. Ti užívají hláskoslovných jevů téměř o celých sto procent více než skupiny předešlé (prům. 32,5 jevu na os.).

Nejvíce se u nich objevuje kvantitativní krácení (prům. 19 jevu na os.), kvalitativní typy (prům. 8,7 jevu na os.) a redukce (prům. 3,1 jevu na os.). Mluva je velmi nedbalá.

- Krácení koresponduje s dříve zmíněnou tezí, a to že osoby se středoškolským vzděláním užívají více uvozovacích vět s verbem dicendi než další dvě skupiny osob.
  - Martin K. (středoškolské vzd.): ← *povídá hele ty s **tím** nejezdíš vid' / já povídám <je to hodně vidět?> ((smích)) / von povídá je / já povídám ty vole já už sem s **tím** nejel já povídám já sem s **tím** jel párkrát na vojně / s návěsem **nemam** problém ale todlecto (...) / a von povídá (.) hlídej si ROhy*
- U druhé skupiny osob jsme neměli těžké najít příklad, který by v krátkém úseku obsahoval několik kvalitativních typů a redukcí.

- Josef T. (středoškolské vzd.): *ty si vomlátil vomítku ta se tě už sypala jo (.) to první vypadalo že je vorosený a to je všechno sražený todle / tady nezatejká (.) milej zlatej*
- Jaroslav H. (středoškolské vzd.): *právě zejtra napíšou zprávy a **jesli** (...) / já povídám **dyť** já bydlím nahoře ve Strakonících / von povídá já vim že ste ted'ka ve Strakonících / povídám já mam do nemocnice kousek a pan P-k si mě **veme** pod křídla zase*

Také u množství výskytu **morfologických** jevů se nám opakuje předchozí pořadí. Nejvíce se tyto jevy objevují v reprodukčních částech středoškolsky vzdělaných osob (prům. 2,1 jevu na os.), za nimi pak stojí zbylé dvě skupiny osob. Ty mají dokonce hodnotu přesně vyrovnanou (prům. 1,6 jevu na os.).

V popředí stojí morfologické kategorie. Vidět je to zejména u výskytu shody s neutry v plurálu, jelikož námi sledovaná skupina osob ji užije vícekrát než zbylé dvě. Stejně je tomu u redukce prezentních koncovek a kondicionálových tvarů. Utvrzujeme se tak v tom, že je pro osoby druhé skupiny důležitější obsah výpovědi než jeho forma (v podvědomé rovině), a to více než u osob studujících či vysokoškolsky vzdělaných.

- shoda s neutry v plurálu
  - Josef T. (středoškolské vzd.): ← *protože musíš mít všechno přirozený a v- v- vobzvlášť dyž se tady **daly** plastový vokna*
- redukce prezentních koncovek
  - Ladislav K. (středoškolské vzd.): *byl sem tam s Pepou V-ů / že **pudeme** na pivo že tancovat **nebudem** že **pudem** do hospody ne*
- kondicionálové tvary
  - Martin K. (středoškolské vzd.): *a von mně povídá hele (.) couvnul **by si** do těch vrat?*
  - Drahomíra P. (vysokoškolské vzd.): *a já říkam tak Václave (.) co bys jed **kdybysme** tě nenaučili jíst ten špenát*

Morfologické typy se objevují obecně v nižším množství než kategorie. V celkovém srovnání jejich výskytu u jednotlivých skupin osob jsou opět na prvním místě osoby středoškolsky vzdělané (prům. 0,8 jevu na os.), následují studující (prům. 0,7 jevu na os.), výčet uzavírají osoby vzdělané vysokoškolsky (prům. 0,6 jevu na os.). Jelikož jsou rozdíly v hodnotách pouze nízké, jsou i jednotlivé jevy odlišeny malým

rozdílem, a to až na jednu výjimku. Tou je záměna 2. a 3. pádu v singuláru, která se u středoškolsky vzdělaných objevuje nejvíce jak v celých prepisech (prům. 1,6 na os.), tak v reproduktivních pasážích, které tvoří polovinu výše zmíněné hodnoty. Kvůli názornosti přidáváme přepočet množství jevů v celých prepisech všech skupin: 21 osob středoškolsky vzdělaných 29 jevů, zbylé skupiny po 3 jevech (20 osob studujících, 24 vysokoškolsky vzdělaných). Pouze osoby druhé skupiny zamění 2. a 3. pádu v sg. také v reproduktivních částech, studující a vysokoškolsky vzdělání nikoliv. Na vybraných příkladech vidíme, že je daná záměna užita především na osobní zájmeno *já*, minimálně pak na osobní zájmeno *ty*.

- Eva T. (středoškolské vzd.): ← *řikam nó (.) tak to mi řekněte než přisednem to by **mi** zajímalo co udělal* →
- Marie S. (středoškolské vzd.): ← *já sem povidala že **mi** to rozčiluje von povidá halejte vo tři kila vážil mi (.) vám ta voda vyšla*
- Vladislav K. (středoškolské vzd.): *jó aby (.) abych nepřišel a neřek bych si dyž bych to vzal ze skříně povidam jéžišmarjá todle **mě** neni todle **mě** (.) jó todle **mě** nesedí*
- Dagmara K. (středoškolské vzd.): *dědek jeden normálně takle sem to cedila přes zuby a řikam Ríšovi <von **mi** tak NASral von **mi** tak VYtočil>*
- Vlastimil M. (středoškolské vzd.): ← *povídám musíš počítat s tím že (..) mam už náký méno (.) že si **mi** æ firmy hledají takže (..) jako (.) musíš začít dřív no* →
- Marie P. (středoškolské vzd.): *řikam Aleně (.) mně sebrali peněženku / prosimtě proč by **tě** brali peněženku já jí tu mam na stole*

Syntaktická rovina projevu nás utvrzuje v tom, že se osoby středoškolsky vzdělané vyjadřují nedbale a že jejich projev je plný jevů, které jsou typické pro prostěsdělovací komunikáty. Také zde totiž na prvním místě v užívání syntaktických jevů v reproduktivních částech stojí osoby středoškolsky vzdělané (prům. 23,5 jevu na os.). Za nimi pak následují obě skupiny, u nichž je hodnota téměř vyrovnaná (prům. 17,6 jevu na os.).

Z konkrétních prostředků využívají nejvíce osoby druhé skupiny nadbytečný přívlastek.

- Eva T. (středoškolské vzd.): *a já řikam ale já budu hájit **toho** kluka protože **ten** kluk aby bylo učiněno všemu zadost **tím** staveništěm projel a pak teprve*

*přidával / a von že na svym mínění nebude nic to a žeee že von rozho- (.) že prostě skončí / a já říkam no to ne **ten** kluk za **tu** zkoušku dal štyrysta korun a prostě mě se **ten** váš verdikt nelíbí*

- Jaroslav H. (středoškolské vzd.): ← *já povidam pane doktore prosim vás já mam už **ty** štyry dni slíbenou **tu** rezonanci a z- neska zase se nic neděje*

Z druhé části nazvané syntaktické postupy/možnosti se u osob středoškolsky vzdělaných nejčastěji ze všech skupin objevují neukončená výpověď, vsuvky a nadbytečnost.

- Apoziopeze v reproduktivních částech jsme probírali již dříve, a tak zde vypisujeme pouze dva příklady. Obě neukončené výpovědi patří ke stejnému typu, jímž je pochopení smyslu posluchačem.
  - Marie S. (středoškolské vzd.): *já povidam dcera mě měřila ((smích)) jako malý dítě (.) a takle z- u futra a (...) / zapomněla sem to*
  - Monika H. (středoškolské vzd.): *vůbec nám nejsou schopný vodpovědět z čeho to bylo že to je vir kterejch sou po celym světě (...)*
- Vybrané parenteze naopak ke stejnému druhu nepatří. První je do reprodukce vložena proto, aby posluchač dostatečně pochopil popisovanou situaci. Mluvčí přispěchá s informací, která je pro vývoj popisované situace zásadní. Druhá parenteze je adresována přímo posluchačům a mluvčí se jejím prostřednictvím předem omlouvá za výraz, který následně užije.
  - Martin K. (středoškolské vzd.): *a to byly takový dva velikánský balvany a voni že musí přivést (.) že to budou skládat jakoby přes plot ale že musí přivést nákej jeřáb velkej*
  - František S. (středoškolské vzd.): *a to to n- nesmíš chodit v ničom protože to budeš mít samý s **vodpuštěním** hovno*
- Pleonastičnost se objevuje v následujících příkladech jako opakování již řečeného. Mluvčí konkrétní situaci popíše vzápětí znovu. V první ukázce k tomu využije zápor, v druhém konkrétnější příklad, ve třetím se vyjádří téměř stejnými slovy.
  - Tomáš P. (středoškolské vzd.): *á: kam my to dáme **a my to nemáme kam dát** a začala tam bečet křičet a to*
  - František S. (středoškolské vzd.): *já sem dostal vod kolegy co s nim ch- chodim takle semle támle **von zajde a my to tadydle projdeme** a to*

- Dagmara K. (středoškolské vzd.): *no (.) povídal že mě nemož udržet že sem tam tak skočila že (.) sem byla k neudržení / mě tam hodil s hadrama ne pošuk prdlej normálně*

Opravy a zpřesnění v reprodukčních částech se stále objevují nejméně u osob vysokoškolsky vzdělaných, v popředí však nyní stojí obě zbývající skupiny. U studujících a středoškolsky vzdělaných se objevují přesně ve stejném množství (prům. 0,4 na os.).

- Markéta B. (student): ← *že oni nám jakoby v tom osamostatnění vůbec nepomáhaj (..) jo / že nao pak že nám to ještě ztěžujou místo toho aby nás podpořili*
- Eva T. (středoškolské vzd.): *no a my sme se tam tak shádali že jo že (.) von mi řek ať držim hubu já sem řekla ať d- hubu drží nebo von mi řek ať ZTICHnu*
- Josef T. (středoškolské vzd.): ← *já říkam a ted' se dívej / hale (.) vy máte to a (.) vysavač nepustíš teda vodsávání nad nad sporákem*
- Drahomíra P. (vysokoškolské vzd.): *říkal že ho dělaj takový jako do kysela a asi málo uvařený takový jako tuhý*

V **lexikální** rovině reprodukčních částí získáváme hodnoty, mezi nimiž jsou větší rozdíly než v předchozí syntaktické části. Nejméně ji využívají osoby vysokoškolsky vzdělané (prům. 8,5 jevu na os.), následují studující (prům. 10 jevu na os.), a nejvíce se objevuje u osob vzdělaných středoškolsky (prům. 10,3 jevu na os.). Získáváme tak výsledky, které dokazují, že ve všech rovinách užívají mluvenostní prostředky nejméně vysokoškolsky vzdělaní. Přestože se v době vyřčení reprodukcí nijak záměrně nehlídají a nevolí spisovné prostředky, podvědomě si nedovolí vyřknout vulgarismy či jiné prvky lexikální roviny v takovém množství jako zbylé skupiny osob. Využívají jich zejména proto, aby reprodukčním částem dodali na dynamičnosti a pestrosti, nebo aby přesně reprodukovali konkrétní pasáž. Tím, že se vyjádří stejně jako původní mluvčí, získává posluchač i představu o reprodukované osobě a jejím charakteru.

V rámci jednotlivých jevů může být průměrné pořadí i odlišné. Je tomu tak například v užití slov s malým obsahem a velkým rozsahem. Ty se nejčastěji objevují u osob studujících, a to o prům. o 0,5 jevu na osobu více než u zbylých dvou skupin.

- Eliška V. (studentka): *a že zkoušek není tolik a můžeš si je v podstatě dát kdy chceš takže prostě doma se **nějak** našprtáš jak ty sama chceš na **nějakou** zkoušku vid' pak uděláš zkoušku*
- Nikola K. (studentka): *a: oni že šli ještě jako po tom bowlingu sdružovacím na **ňákou** diskotéku a byl tam **prej** **ňákej** kluk co obtěžoval **ňákou** holku tak se jí zastali*
- Jan K. (student): *a **prej** příští (.) ne (.) za dva týdny že: (...) pojedeme do **myslim** Degendorfu na **ňákou** exkurzi že sou tam zase s ná- (.) s **ňákou** univerzitou sprátený nebo co / jo a ty to taky dělaj (.) jo že nám **něco** tam ukážou nebo já **nevím** no jako v rámci tohohle předmětu prostě to je no*

Také parazitní slova užívají ve vyšším množství právě osoby studující (prům. o 1,5 jevu více než zbylé skupiny). Je to spojeno s tím, že většina těchto osob patří mezi mladší věkové kategorie, které si parazitními výrazy často pomáhají při vyjadřování myšlenek.

- Eliška V. (studentka): *a vona říkala (.) že je to **prostě vlastně** ohromná pohoda že **vlastně** jakoby nic neděláš / že (.) dyž seš tam **teda** prezenčně →*
- Marek S. (student): *říkal jí a to je jedno na co prostě něco vyber / a já teda jako sem říkal jo je sál číslo šest tak kam vás posadíme / no a vona jě pod' se podívat pod' se podívat / to je jedno prostě no / úplně znuděnej prostě / tak já říkam třeba jako doprostřed →*
- Martina T. (studentka): *← říkam **no** to bych asi **jako** (.) nemohla **prostě: jako** víš to nejde to bych musela koupit něco všem / né všem nemusíš stačí mě / aha / a **prostě** jel si svoje **jako** já to chci a mě to nezajímá*

Osoby středoškolsky vzdělané jsou první v množství užívání kontaktních slov a expresivních prostředků. Více než ostatní skupiny si ověřují, že je posluchač nejen sleduje a vnímá reprodukované pasáže v hovoru, ale že je také plně chápe (viz první dvě ukázky). Spíše ale užívají kontaktní slova jako součást reprodukce – více než zbylé dvě skupiny je v dřívějším rozhovoru adresovali posluchači (viz poslední dvě ukázky).

- Monika H. (středoškolské vzd.): *← vona mi říká no je ve vážnym stavu jako **jo***
- Alena H. (středoškolské vzd.): *← a: dyby začlo pršet tak co my tady budeme dělat (.) dyť vono do nich nateče to abysme to zas nějak hradili aby tam nešla voda **jo***

- Martin K. (středoškolské vzd.): ← *povídá **hele** ty s tím nejezdíš **vid'** / já povídám <je to hodně vidět?> ((smích)) / von povídá je / já povídám **ty vole** já už sem s tím nejel já povídám já sem s tím jel párkrát na vojně*
- Josef T. (středoškolské vzd.): ← *já povídám Vašku **hale** dyby teklo tak to musí téc prostě skrz ty hurdy / skrz ten strop / protože na takovymdle fleku by sme viděli že tam je mapa další / ty si vomlátil vomítku ta se tě už sypala **jo***
→

Hojně osoby středoškolsky vzdělané užívají také expresivními prostředky, kterými se snaží reproduktivní části kvůli posluchači oživit. Různou měrou se v projevech objevují vulgarismy, zdobněliny ad. Jednotlivé výrazy se mohou opakovat, často se různé typy expresivních prostředků střídají a v jedné sekvenci tak lze nalézt i několik typů. Hned v prvním z následujících příkladů zaznamenáváme slova, která jsou v rámci kontextu míněna jako nadávky. Proto je také zařazujeme mezi vulgarismy, ač se jako samostatně stojící řadí mezi slova citově nezabarvená.

- Helena S. (středoškolské vzd.): *povídám zatracený **svině** voni sou na ratajně víš ty (.) KOzy (.) podlely ty dra- ty: špagáty a na tu l- l- lo- louku tam voni tam je mívá ten B-k ty koně / no ale teď tam byli pryč (.) koně (..) tak tam byly já říkám vy **svině** já se na vás **vyseru** a jela sem / a: (...) kousek dál (.) eště i vovce aby se to nepletlo / povídám JÉžišmarjá vy ste **dobytek***
- Eva T. (středoškolské vzd.): ← *von mi řek ať držim **hubu** já sem řekla ať d- **hubu** drží nebo von mi řek ať ZTICHnu*
- Marie V. (středoškolské vzd.): ← *já říkám **kurva** to by byla pěkná projížďka s těma děckama jako jo / to za to můžu já / já sem zapomněla Martina mi telefonovala prej (.) mami nemáš doma náký maso? / já říkám <mam maso> / já říkám a co bys potřebovala? / mam tady vykostěnou **krkovičku** pěknou a mam tady **ææ** uzený kotlety a kuře / nó: to bych si dala mami jo tu **krkovičku** / ty mami a budeš něco vařit? ((smích)) / já říkám **hovno** nebudu vařit dyť sme v- (.) dyť sme v **hajzlu** vocad' já vyvařovat nebudu*
- Alena H. (středoškolské vzd.): ← *a povídá **Honzík** je na burze / já myslela že mě raní normálně jo / **Honzík** je na burze / já říkám <to je **KREtén**>*

Jediná skupina, ve které jsou všechny skupiny osob vyrovnané, jsou frazeologismy. Ty jsou užity u všech kategorií společenského zařazení téměř stejnou měrou (prům. 0,4 na os.). Stejně tak je tomu i u užívání částic a citoslovcí. Ani v jedné ze skupin se dané jevy neobjevují více než u ostatních.

- frazeologismy
  - Monika B. (studentka): ← *a gdyż tady eště nebyla no tak sem jí psala / ahoj Kačí jak to teda vidíš (.) əəə (...) jestli to neska **klapne nebo nebo neklapne** a to a vona mi neodpověděla*
  - Jaroslav H. (středoškolské vzd.): ← *říká vždyť vy máte deset devět a půl / já povídám (.) sestři vemte to hod'te to do záchodu napište tam tři a půl a **bude to v lati** /// povídám já mam do nemocnice kousek a pan P-k si mě **veme pod křídla zase***
  - Pavla K. (vysokoškolské vzd.): *a já (..) LENko / je tam tenleten doktor a ten chce zuby nechat tak tam ty zuby necháme / vezla ho BEZ zubů / a já říkam **sem ti dobrou radou** (.) nech je tam / no tak teda jela s těma zubama →*
  - Karolína V. (vysokoškolské vzd.): *tak sem si řekla pane BOže to je BLB / <von si **na starý kolena** vodejde> vod K-ový*
- částice a citoslovce
  - Jana F. (studentka): ← *pak přišla (.) vyměněnej člověk / úplně JIná / prostě taková máma (.) jo (.) vod dětí / no: tak co: no: **t'ut'ut'u ňuňuňu***
  - Jitka P. (středoškolské vzd.): ← *pak sme šli nahoru a dyž to Honza viděl (.) <**ježišmarjá** ještě tolik>*
  - Jaromír N. (středoškolské vzd.): *a že chlapi říkají hale von mu normálně jel normálně pěstí na na hubu já povídám no (.) stačí udělat todle a **křáp***
  - Hana Š. (vysokoškolské vzd.): ← *tak řekne əə že vlastně (.) líp to nejde / že **zaplat'pánbů** za to <že to je takle ne> (.) ne že to bude lepší ale že **HLAVně** pane Bože ať to neni eště horší*
  - Eva P. (vysokoškolské vzd.): ← *normálně sem (.) volala do Spořitelny a začla sem (.) dobrý den ČSOB **bla bla bla** <mam tady pana S-ka byl před chvilkou> u vás a hovořil s někym a já potřebuju vědět s kym*

3 HOVORNOST MUŽŮ VS. „UKECANOST“ ŽEN

„Možnost svobodně si vyměňovat názory, vést kdykoli o čemkoli dialog je nepochybně základní potřebou člověka, součástí jeho kulturnosti a plnohodnotné existence.“²⁹ My jsme se zaměřili právě na způsob tohoto vyměňování, jež tkví v různé míře užívání prostěsdělovacích prostředků – na styl.

Zjistili jsme, že se užívání některých prostředků z roviny hláskoslovné, morfologické, syntaktické a lexikální zvyšuje v závislosti na množství vyřknutých reproduktivních částí. Právě do nich mají mluvčí v oblibě implikovat mluvenostní prostředky ve vyšší koncentraci. Jde však pouze o ojedinělé případy, které svým množstvím nijak neovlivní celkový rozdíl mezi hodnotami v celých prepisech vs. v reprodukcích. Dokázali jsme, že se zástupci určitých skupin osob vyjadřují prostřednictvím reprodukcí častěji než osoby skupin jiných. Rozdílné jsou také formy reprodukcí, které mluvčí k realizaci volí. Statistické doklady pak přehledně vypisujeme v *Závěru*.

V bakalářské práci *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí* jsme se mimo jiné zabývali prostěsdělovacími jevy a jejich množstvím ve verbálních projevech mužů a žen, v předkládané práci jsme se zaměřili na reproduktivní pasáže.

Považujeme za důležité připojit na toto místo obecné informace, které poukazují na rozdíly mezi projevy obou pohlaví, také proto, že mnoho z níže zmíněných závěrů se nám potvrdilo analýzou získaného materiálu. A to jak v celých prepisech, tak také v reproduktivních částech.

Ženy jsou ochotnější k započetí hovoru i vytrvalejší v jeho udržení než muži. Verbální projev je pro ně natolik důležitý také proto, že ticho mezi dvěma osobami vnímají jako tíživé. „Tradičně se uvádí, že ženy jsou výmluvnější a v řeči plynulejší. Holandský lingvista Otto Jespersen, který jako jeden z prvních zkoumal v 1. polovině tohoto století rozdíly mezi řečí mužů a žen, říkal, že funkcí ženy je mluvit. Ženy se podle něj také snáze učí cizím jazykům a jsou v řeči pohotovější. Prý také rychleji myslí než muži ...“³⁰

Obě pohlaví se také odlišují mírou využití lexikálních projevů. Lze to dát do souvislosti s představou o pohlaví silném, jež bývá spojováno s bojovností, a slabém, které bývá spojováno s emocionalitou. Ženy užívají více slov z okruhu pocitů a motivací

²⁹MÜLLEROVÁ, O. a HOFFMANNOVÁ, J. *Kapitoly o dialogu*. 1. vyd. Praha: Pansofia, 1994, s. 5.

³⁰ČMEJRKOVÁ, S. et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, s. 36-37.

*a jejich slovník je výraznější v oblasti emocionálního hodnocení. Uvádějí se typická ženská adjektiva typu 'hrozný, strašný, děsný, zoufalý, fantastický', zvolání 'Proboha!' ' (...) Muži prý zase více tíhnou ke slovům označujícím destruktivní činnosti, ke klení a nadávkám.'*³¹

V rámci lexikální roviny můžeme dále potvrdit, že ženy užívají *kontaktového* slůvka 'víš?' až pětkrát častěji³² než muži. Častěji se obrací k posluchači a utvrzují se nejen v tom, že adresát rozumí dané problematice, ale také v tom, že je vnímá.

Pravdivost následné teze, která se zabývá kvantitou mužských projevů, jsme však zcela nepotvrdili: *Empirické studie zase ukazují, že muži se chápou slova častěji než ženy a že jejich repliky jsou delší. Muži prý také ostřeji přerušují repliky žen (podle některých studií až třikrát častěji), avšak sami nechtějí být ženami přerušováni. Chtějí zkrátka hrát v konverzaci prim.'*³³ Jak jsme již zmínili, měli jsme problém získat četný materiál také od mužů, a potvrdilo se nám, že snadněji zapřede hovor žena se ženou, nežli žena s mužem. V mnoha případech jsme totiž získali nepotřebné nahrávky složené pouze z verbálně rozvinutých pasáží dámy, která se snažila navázat konverzaci, a z verbálně jednoduchých odpovědí muže. Naštěstí se našli i tací, kteří nám téměř nedali prostor k vyjádření a jejichž projev byl nejen rozvinutý, ale i dynamický.

---

³¹ČMEJRKOVÁ, S. et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, s. 36.

³²Tamtéž, s. 38.

³³Tamtéž, s. 37.

ZÁVĚR

Předkládaná práce se zabývá výskytem reprodukcí řeči v mluvených projevech. Zaměřuje se na reprodukce jak řeči vlastní a cizí, tak i vnitřní řeči, myšlení a řeči, kterou mluvčí adresuje sám sobě. Mapuje jejich výskyt a statisticky dokládá míru využití. Zajímá se dále o mluvenostní prostředky, které byly v jejich rámci užity, a o jejich množstevní srovnání se všemi prostěsdělovacím jevy, jež se vyskytly v celých komunikátech. Za cíl si klade doložit různé množství výskytu reprodukcí i mluvenostních prostředků v nich užitých u stanovených skupin osob. Celkové množství 65 osob jsme rozdělili do skupin dle jejich věku, pohlaví a společenského zařazení, čímž máme na mysli rozřazení mezi studující a osoby s již ukončeným vzděláním, u nichž zohledňujeme nejvyšší dosažené vzdělání.

Předmluva tvoří materiální základnu pro celou práci. Obsahuje úvodní informace o dané problematice a vypisuje nejen pravidla pro přepis mluvených komunikátů, ale také užité značky. Po ní následuje *Teoretická část*, která podrobně rozpracovává typy reprodukcí, jež jsou vymezeny dle osoby, kterou mluvčí imituje, či adresáta, kterému je určena, a způsoby jejich realizace. Pojednává také o jednom ze znaků mluvenostních projevů – intertextovosti. Pouze sekundárně se věnuje prostěsdělovacím stylu. Je to způsobeno tím, že předkládaná práce navazuje na bakalářskou práci z roku 2012 s názvem *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*, v níž jsme se zabývali právě prostěsdělovacím stylem a jemu příznačnými jevy a ve které jsme popsali tuto problematiku dopodrobna.

V kapitole *Reprodukce cizí a vlastní řeči a jejich jazykověstylistická analýza* využíváme získané poznatky z kapitoly předchozí a aplikujeme je na shromážděné komunikáty. Tento materiál zahrnuje výňatky z monologických či dialogických hovorů v délce 2 – 4 minut od osob, od nichž jsme obdrželi souhlas s využitím nahrávky. Primárně má tedy veškerý materiál formu nahrávky, z níž byl sekundárně přeměněn dle výše zmíněných pravidel do podoby psané. Volba osob, jejichž verbální projev jsme nahráli, byla omezena pouze snahou vytvořit co možná nejvíce početně rovnocenné skupiny, které vznikly roztříděním daných osob dle věku, pohlaví a společenského zařazení. Tato analytická kapitola statisticky dokládá výskyt jak typů reprodukcí, tak i mluvenostních prostředků v nich užitých u konkrétních skupin osob. Početně pak nijak nezaznamenává kombinace reprodukcí, jejich interference a míšení. Popisuje sice

všechny, které se ve shromážděném materiálu objevily, a vysvětluje příčinu jejich vzniku, avšak bez jakéhokoliv statistického doložení.

Hovornost mužů vs. „ukecanost“ žen je kapitola, která obecně shrnuje výsledky výzkumu a uvádí zajímavá fakta týkající se odlišeného vyjadřování obou pohlaví.

Práce obsahuje *Seznam použitých zdrojů* a je zakončena částí označenou jako *Přílohy*. Tam lze nalézt soupis respondentů, který zaznamenává mimo jiné jejich věk, zaměstnání a délku příspěvku. Za ním následuje 6 přepsaných komunikátů, jejichž mluvčí reprezentují různé věkové skupiny, různé pohlaví a společenské zařazení. Data ze statistického úřadu jsou přidána k dokreslení skutečného množství osob ve vzniklých skupinách v Jihočeském kraji. Přílohy kvůli vysokému množství respondentů nedokládají výskyt reprodukcí a jednotlivých jevů u jednoho člověka, nýbrž pouze u dané skupiny osob. Využívají k tomu tabulky i grafická znázornění.

Rozborem se potvrdilo, že jednotlivé skupiny osob užívají různou měrou reprodukce souhrnně a že je také odlišným způsobem formulují. V průměru se nejvyšší koncentrace objevuje u žen ve věku stáří se středoškolským vzděláním, nejméně pak u dospívajících mužů, kteří se řadí mezi studující.

Zjistili jsme, že v rámci třídění osob dle jejich věku množství reprodukcí s přibývajícím věkem stoupá. Dospívající je tedy užívají ze všech skupin nejméně (prům. 6 repr. na os.), zatímco osoby ve věku stáří nejvíce (prům. 12,1 repr. na os.). Je to zapříčiněno zejména nabytými životními zkušenostmi a s tím souvisejícím větším výběrem zajímavých historek, které mluvčí užívá např. k pobavení a poučení posluchačů. Starší lidé se dostávají do kontaktu s mnoha lidmi různého věku i společenského zařazení. Ať už prostřednictvím zaměstnání či volnočasových aktivit navazují stále další kontakty a širší jejich společenské interakce je tak odlišná než u osob dospívajících. Ti se naopak setkávají zejména se svými vrstevníky. Lidé ve věku stáří si navíc rádi zavzpomínají, a jelikož se obtížněji vyjadřují, využívají právě reprodukce. Snáze se totiž rozpomenou na slova, která vyřkl již někdo před nimi, než aby popisovali proběhnuvší situaci slovy vlastními.

Z hlediska pohlaví se ukázalo prvenství žen ve vyšším užívání reprodukcí (prům. 10,8 repr. na os.). Příčina tkví především v častějším užívání reprodukcí řeči cizí, fiktivní, sama k sobě a myšlení. Dámy rády reprodukují cizí řeč kvůli přesnému vykreslení charakteru dotyčné osoby. Patříčně při tom také využívají zabarvení hlasu a jiných paralingválních prostředků. Aniž by tedy projevíly vlastní názor o dané osobě přímo, dosáhnou u posluchače kýženého výsledku názorným příkladem. Větší měrou

než muži adresují pronášenou řeč samy sobě a zprostředkovávají posluchačům své dřívější myšlenky. Chtějí, aby se adresáti lépe vcítili do jejich tehdejší situace a pochopili ji.

Nejvíce reprodukcí užívá skupina, která vznikla roztríděním respondentů dle jejich společenského zařazení a jež zahrnuje osoby středoškolsky vzdělané (prům. 12,4 repr. na os.). Nevybírají si z proběhnuvších promluv pouze trefné výňatky, které by se přímo vztahovaly k tématu, nýbrž i mnohé další, jejichž prostřednictvím dané téma ještě rozvíjí. Na rozdíl od studujících a vysokoškolsky vzdělaných se však u nich nevyskytují všechny formy vyjádření reprodukcí, a proto není výsledný projev natolik pestrý.

Dozvěděli jsme se, že obecně využívanější jsou reprodukce řeči cizí (prům. 4,7 na os.), za nimi následují v těsném závěsu reprodukce řeči vlastní (prům. 4,2 na os.) a výčet je uzavřen skupinou označenou jako reprodukce myšlení, fiktivní řeči, řeči k sobě (prům. 0,9 na os.). V šestkrát vyšším množství je mluvčí realizují formou přímou (prům. 8,2 na os.) než nepřímou. V souvislosti s užíváním mluvenostních prostředků jsme zjistili, že celých 31% je jich vyřčeno právě v reproduktivních částech. Jelikož tyto části tvoří 26,3% z veškerého materiálu, lze říci, že se v nich objevuje o 4,7% více mluvenostních prostředků než v celých prepisech.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

ČECHOVÁ, M. et al. *Současná česká stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. 342 s. ISBN 80-86642-00-3.

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. a MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: NLN, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČMEJRKOVÁ, S. a HOFFMANNOVÁ, J. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. 491 s. ISBN 978-80-200-1970-7.

ČMEJRKOVÁ, S. et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. 259 s. ISBN 80-200-0589-7.

HAVRÁNEK, B. a JEDLIČKA, A. *Česká mluvnice*. 4. vyd. Praha: SPN, 1981. 568 s.

HOFFMANNOVÁ, J. a MÜLLEROVÁ, O., edd. *Čeština v dialogu generací*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. 455 s. ISBN 978-80-200-1549-5.

HOFFMANNOVÁ, J., MÜLLEROVÁ, O. a ZEMAN, J. *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1999, 256 s. ISBN 80-85573-71-7.

JAKLOVÁ, A., ed. *Člověk – jazyk – text: sborník z mezinárodní lingvistické konference konané u příležitosti životního jubilea prof. PhDr. Jana Kořenského, DrSc.: České Budějovice 18. – 22. září 2007*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7394-075-1.

JAKLOVÁ, A., ed. *Komunikace – styl – text: sborník z mezinárodní lingvistické konference: České Budějovice, 20. – 22. září 2005*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, 2006. 258 s. ISBN 80-7040-819-7.

JAKLOVÁ, A. *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 1979. 84 s.

KOPŘIVOVÁ, M. a WACLAWIČOVÁ, M. *Čeština v mluveném korpusu*. 1. Vyd. Praha: NLN, 2008. 273 s. ISBN 9788071069829.

MÜLLEROVÁ, O. a HOFFMANNOVÁ, J. *Kapitoly o dialogu*. 1. vyd. Praha: Pansofia, 1994, 94 s. ISBN 80-85804-29-8.

PARKAN, F. et al. *Přehled učiva k maturitě. Společenské vědy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2006. 215 s. ISBN 80-7168-970-X.

Průruční mluvnice češtiny. 2. vyd. Praha: NLN, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

PLECHINGEROVÁ, J. *Mluvenostní prostředky v komunikaci obyvatel Strakonice a okolí*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky.

Slovníky

BEČKA, J. *Slovník synonym a frazeologismů*. 2. vyd. Praha: Novinář, 1979. 431 s.

ČERVENÁ, V. et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky: studentské vydání*. 4. vyd. Praha: Academia, 2006. 647 s. ISBN 80-200-1446-2.

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.

HUBÁČEK, J. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988. 189 s.

Periodika

GREPL, M. Ještě k funkci záměrného opakování ve výstavbě promluvy. *Naše řeč* 51, 1968, s. 77-82. ISSN 0027-8203.

GREPL, M. O funkci záměrného opakování částí výpovědi ve výstavbě promluvy. *Naše řeč* 50, 1967, s. 77-87. ISSN 0027-8203.

MÜLLEROVÁ, O. K syntaxi nepřipravených souvislých mluvených projevů (Přídavné výrazy a konstrukce). *Slovo a slovesnost* 27, 1966, s. 118-126. ISSN 0037-7031.

Internetové zdroje

Český národní korpus – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

WACLAWIČOVÁ, M. *Zásady přepisu pro korpus ORAL2008*. Dostupné na:
<<http://www.korpus.cz/ORAL2008pravidla.php>>.

Český statistický úřad – Sčítání domu, lidí a bytů 2011

Dostupné na: <<http://czso.cz/>>.

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR – Internetová jazyková příručka

Dostupné na: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Seznam respondentů
- II. Přepis šesti mluvených komunikátů
  1. Monika B. – obd. dospívání, žena, studentka
  2. Eva P. – obd. mladší dospělosti, žena, vysokoškolské vzdělání
  3. Miroslav T. – obd. mladší dospělosti, muž, vysokoškolské vzdělání
  4. Jan P. – obd. střední dospělosti, muž, vysokoškolské vzdělání
  5. Drahomíra P. – obd. pozdní dospělosti, žena, vysokoškolské vzdělání
  6. František S. – obd. stáří, muž, středoškolské vzdělání
- III. Data z Veřejné databáze Českého statistického úřadu – Jihočeský kraj
  1. Obyvatelstvo podle věku (tabulka)
  2. Obyvatelstvo podle pohlaví a rodinného stavu (tabulka)
  3. Obyvatelstvo podle nejvyššího ukončeného vzdělání (tabulka)
- IV. Reprodukce: tabulky s číselnými hodnotami jevů u jednotlivých skupin osob a grafy znázorňující průměrné množství jevů u jedné osoby dané skupiny
  1. Z hlediska věku respondentů
    - Reprodukce řeči vlastní, cizí, myšlení (tabulka a grafy)
  2. Z hlediska pohlaví respondentů
    - Reprodukce řeči vlastní, cizí, myšlení (tabulka a grafy)
  3. Z hlediska společenského zařazení respondentů
    - Reprodukce řeči vlastní, cizí, myšlení (tabulka a grafy)
- V. Mluvenostní prostředky: grafy znázorňující průměrné množství jevů u jedné osoby nezávisle na jejím věku, pohlaví či společenském zařazení
  1. Vyhledávané jevy v rovině hláskoslovné, morfologické, syntaktické a lexikální
  2. Hláskosloví (graf)
  3. Morfologie (graf)
  4. Syntax (graf)
  5. Lexikum (graf)

PŘÍLOHY

I. Seznam respondentů

	osoby	věk	počet řádků při velikosti písma 12	zaměstnání	místo
1.	<i>Pavlina M.</i>	15	31	studentka SŠ	škola
2.	<i>Aneta Ch.</i>	16	21	studentka SŠ	škola
3.	<i>Lenka V.</i>	18	26	studentka SŠ	škola
4.	<i>Michal P.</i>	18	24	student SŠ	škola
5.	<i>Drahomír K.</i>	18	25	student SŠ	škola
6.	<i>Ondřej H.</i>	19	26	student SŠ	škola
7.	<i>Monika B.</i>	19	32	studentka VŠ	knihovna
8.	<i>Tomáš P.</i>	20	20	student VŠ	restaurace
9.	<i>Marek S.</i>	20	30	student VŠ	univ. bufet
10.	<i>Markéta B.</i>	20	25	studentka VŠ	univ. kolej
11.	<i>Petra L.</i>	23	26	servírka	obývací pokoj
12.	<i>Eva P. – poprvé</i>	23	33	pracovnice banky	park
13.	<i>Jana F.</i>	24	35	studentka VŠ	vlak
14.	<i>Jan K.</i>	24	34	student VŠ	obývací pokoj
15.	<i>Jitka P. ml.</i>	25	24	studentka VŠ	obývací pokoj
16.	<i>Lenka T.</i>	25	31	pracovnice banky	restaurace
17.	<i>Eva P. – podruhé</i>	25	33	pracovnice banky	obývací pokoj
18.	<i>Jan H.</i>	26	32	student VŠ	vlak
19.	<i>Gábina P.</i>	26	17	studentka VŠ	univ. bufet
20.	<i>Martina T.</i>	26	43	studentka VŠ	univ. bufet
21.	<i>Miroslav T.</i>	26	24	dispečer	obývací pokoj
22.	<i>Eliška V.</i>	26	24	studentka VŠ	univ. knihovna
23.	<i>Soňa U.</i>	27	24	studentka VŠ	univ. kolej
24.	<i>Tereza V.</i>	28	34	studentka VŠ	kavárna
25.	<i>Monika H.</i>	30	26	prodavačka	obchod
26.	<i>Lenka K.</i>	31	24	studentka VŠ	náměstí
27.	<i>Nikola K.</i>	31	26	studentka VŠ	univ. bufet
28.	<i>Barbora F.</i>	32	21	na mateřské dovolené, dálkové studium	náměstí
29.	<i>Petra M.</i>	35	22	holička	kavárna
30.	<i>Jan P.</i>	35	26	úředník v zemědělské firmě	kuchyně
31.	<i>Jiří Ž.</i>	37	43	pracovník banky	tělocvična
32.	<i>Daniela R.</i>	37	28	učitelka	kavárna
33.	<i>Richard R.</i>	40	37	policista	obývací pokoj
34.	<i>Eva T.</i>	41	45	lektorka v autoškole	učebna
35.	<i>Jitka P. st.</i>	45	40	dělnice	obývací pokoj
36.	<i>Dagmara K.</i>	46	35	dělnice	kuchyně
37.	<i>Bohumil F.</i>	47	27	pracovník ČSSZ	obývací pokoj
38.	<i>Vladislav K.</i>	48	30	programátor ve Strakonické teplárně	trh chovatelů
39.	<i>Josef M.</i>	49	22	dělník	hřiště
40.	<i>Drahomíra P. – poprvé</i>	49	43	dispečerka	kavárna

	osoby	věk	počet řádků při velikosti písma 12	zaměstnání	místo
41.	<i>Pavla K.</i>	50	31	zdravotní sestra	obývací pokoj
42.	<i>Alena H.</i>	51	32	dělnice	obývací pokoj
43.	<i>Dana P.</i>	51	16	dispečerka	obývací pokoj
44.	<i>Drahomíra P. – podruhé</i>	51	36	dispečerka	kavárna
45.	<i>Ladislav K. ml.</i>	53	21	pivovar Strakonice	chata
46.	<i>Karel P.</i>	55	36	soukromý podnikatel	kuchyně
47.	<i>Vlastimil M.</i>	57	28	soukromý podnikatel	ulice
48.	<i>Martin K.</i>	57	27	řidič kamionu	obývací pokoj
49.	<i>Tereza K.</i>	58	17	sekretářka	ulice
50.	<i>Tomáš P.</i>	58	22	soukromý podnikatel	pergola
51.	<i>Hana Š.</i>	61	33	důchod – pracovala v Domově pro seniory	cukrárna
52.	<i>Marie P.</i>	62	19	důchod – bývala prodavačka	obchod
53.	<i>Alena K.</i>	64	16	profesorka SŠ	šk. kabinet
54.	<i>Jarda H.</i>	64	24	chovatel holubů	zahrada
55.	<i>Jaromír N.</i>	65	26	důchod – bývalý dělník	obývací pokoj
56.	<i>Josef T.</i>	67	33	důchod – bývalý dělník	náměstí
57.	<i>Jitka S.</i>	69	28	důchod – bývalá dělnice	kuchyně
58.	<i>Karolína V.</i>	71	62	důchod – bývalá učitelka	obývací pokoj
59.	<i>Marie S.</i>	71	23	důchod – bývalá dělnice	kuchyně
60.	<i>Jaroslava T.</i>	72	31	důchod – bývalá učitelka	zahrada
61.	<i>Ivan T.</i>	74	27	důchod – bývalý dělník	zahrada
62.	<i>Helena S.</i>	75	32	důchod – bývalá dělnice	obývací pokoj
63.	<i>Marie V.</i>	77	25	důchod – bývalá švadlena	obývací pokoj
64.	<i>František S.</i>	80	25	důchod – bývalý dělník	obývací pokoj
65.	<i>Ladislav K. st.</i>	84	28	důchod – bývalý dělník	pergola

množství přepisů celkem   1867   řádků
 množství reprodukcí v přepisech   490   řádků   tj. 26,3%

II. Přepis šesti mluvených komunikátů

1. Monika B. – obd. dospívání, žena, studentka

Slečna Monika B., 19 let, studentka VŠ

knihovna

no prosimtě to bylo taky vtipný / no tak já sem teda tady byla do toho: pátko zůstala sem tady / no a (...) říkala sem si (.) tyjo tak musím přijít v ten čtvrtek v nějakou rozumnou hodinu aby (.) abych v pátek ráno vstala / vona říkala že jako by tu měla bejt někdy brzo že hned jak přijede tak že se mi vozve / no tak bylo devět a když tady ještě nebyla no tak sem jí psala / ahoj Kačí jak to teda vidíš (.) əəə (...) jestli to neska klapne nebo nebo neklapne a to a vona mi neodpověděla / tak sem si říkala a tyjo tak si polib prdel / mezitím tady vytekla ta lednička tak sme řešily tu ledničku (.) jo / takže prostě: sm- sem to vodmrazovala no a jak sem to vodmrazovala tak mi do fěnu asi kápla voda no a v- vypálil se mi / najednou sem cítila smrad (.) a (.) fěn (..) vodešel / no / takže mi vodešel fěn tak říkam dobrý hlavně že se to vodmrazilo a hlavně že lednička funguje takže dobrý / no nandaly sme tam ty věci zase zpátky a potom mi psala (..) potom už se to jako uklidnilo a bylo vokolo (.) jedenáctý tak sem si tady tak jako ležela vid' a to / koukala sem na film a najednou mi píše Katka (.) že jako ((odkašlání)) že prostě əəə už je tady / že už stojí před dveřma / a tak s:em teda že s:e že se jako vobleču protože sem měla jenom domácí voblečení a že jí to donesu / no a najednou tady někdo ťuká (.) vona stála TAdy před dveřma / ježiš to mi nemohla jako zavolat nebo něco teda dyž už nebo napsat stojím před dveřma tady tak mi pod' vtevřít jo / t- to bych se nepřevlíkala jo / no tak sem jí šoupla ty věci na chodbu a vona že teda moc děkuje že se moc omlouvá já říkam no to nemáš zač ale příště prosimtě komunikuj s těma lidma protože t- to je fakt hrozný / jo dyž něco potřebuješ a a teď jako já nevím cо: vid' mam tady tvoje věci / a vona jó jó jó byla úplně zmatená jako že (.) skoro ani pomalu kloudnou větu dohromady nedala / chtěla mi dávat nějaký peníze sem jí říkala prosimtě jako to nech jenom (...) víš co (.) příště když teda mi nenapišeš nezavoláš neozveš se nic jo (.) tak mi to aspoň vem dyž už ti volám / jó to je (.) to je jako (...) / víš co jó (.) prostě jako tak já tady celej den čekám (.) jo / hlavně že už to mam z krku a (...) / ale jako komunikace to teda byla fakt hrozná / víš co ještě ne já jí píšu zprávu vona mi na ní ani nevodpoví jako / tak kde to jako sme prostě / a neřekne třeba (.) promiň Mončo já sem neměla kredit řeknu v pohodě tak prosimtě tak bych tě zavolala jako stačí jenom třeba prozvonit nebo něco dyž vidím zmeškaný hovor volám zpátky / jo / nebo (.) ale vona neřekla vůbec nic NIC / jako (.) já vim že se člověku může stát spousta bizarních věcí (.) znám to sama jo (.) ale musí třeba říc ježiš promiň tak se stalo tohle a tohle a já sem prostě jako fakt teďka nestíham nebo něco aspoň Něco jo / a ne tam stát a dělat hm (.) hm (.) hm / říkam tak jako cо: prostě / no hlavně že už si to vzala a (...) / ale víš co mě to vůbec nenapadlo že by z toho mohlo bejt takovej problém dyž řekne že si to tady nechá jo

2. Eva P. – obd. mladší dospělosti, žena, vysokoškolské vzdělání

Slečna Eva P., 25 let, pracovnice banky

obývací pokoj

no že někdo nechápe dluhopisy a investice no budiž / ale přišel za mnou pán (.) já sem se na něj nemohla zlobit / pan S-k (.) ten vypadal mezi devadesáti a: hrobem a chtěl tadydle něco zaplatit / a my sme se zaboha nemohli dohodnout z kterejch peněz jakože to bude platit / a já sem mu normálně musela vysvětlova- holky už se smály ty byly lehlý všechny / a von trošku neslyšel / a já sem čím dál tím víc na něj zvyšovala hlas / my sme tam ještě měli chlapíka jakoby: (.) z Prahy kterej nám dělal kontrolu před auditem a ten seděl asi (.) no dobrejch deset metrů vzadu / úplně až vzadu / mimochodem na konci přišel a (.) co se to tady děje é dělo Evi vy máte takovej silnej hlas / říkam (.) jo / ale já sem panu S-ovi nemohla vysvětlit jak to má prostě zaplatit / říkam TAK pane S-u (.) máte ty peníze tady v kapse? / mam / tak pudeme na pokladnu / nemam / říkam jak nemáte teď ste mi řek že máte / no (.) əəə mam málo / říkam výborně / tak tady ste mi přines výpis ze Spořitelny tak máte peníze na účtě / tak to zaplaťte děte do Spořitelny a zaplaťte to z účtu / á: əəə (.) ale to mi tam ty peníze budou chybět / říkam no ANO pane S-u / vy dyž si pudete koupit deset rohlíků tak je zaplatíte a ty peníze mít nebudete budete mít těch deset rohlíků / hele takle deb- takle hovadsky sem mu to vysvětlovala (...) / Jana (.) hlídačka (.) ta (.) hele ta už nemohla ani stát ta prostě se vohejbala jak se smála / Míša (.) poprskanej celej monitor a ještě to slyšel M- r až dozadu jo / no a to sem se ještě dozvěděla že pan S-k předtim v tý Spořitelně byl a že mu prostě nedokázali poradit a že ho poslali SEM / já sem to totiž nemohla vydržet (.) normálně sem (.) volala do Spořitelny a začla sem (.) dobrý den bla bla bla <mam tady pana S-ka byl před chvilkou> u vás a hovořil s někym a já potřebuju vědět s kym / jo tak já vás zkusim někam přepojit / a ((smích)) hned mě přepojila na tu správnou a já zase dobrý den mam tady pana S-ka byl u vás (...) / vy tam máte pana S-ka no to je teda (.) to je teda něco / říkam nó to je / no von byl u mě seděl tady HOdinu a k ničemu sme se nedobrali / a říkam proč ste mu to nezaplatila z toho účtu / no já sem chtěla ale von mě nenechal / no / no (.) my sme se po hodině dohrabali k tomu že ANO on peníze v kapse má ale nemá jich TOLIK / to sme mimochodem vyřešili až po hodině jo / nebyl schopnej říc že nemá tolik těch peněz / přitom šlo vo patnáct / n- nic šílená částka / měl to bejt doplatek z:a něco já ani nevím za co / nákej prostě něco mu někde chybělo / jenže von dyby měl aspoň (.) dopis / z tý elektrárenský společnosti něco von měl něco načmáranýho rukou na papíře (.) takže to prostě nevíš / nevíš / a já sem hlavně říkala a máte tady náký děti? / ((kývnutí)) / tak ať dou sakra s váma a ať vám poradí / hm voni nemůžou (.) jeden že dělá do noci a druhěj je v Německu a třetí nevím co / říkam no a ten co dělá do noci tak ste za nim byl ukazoval ste mu to? / jo / a co vám řek? / nic / no nic já sem ho poslala zpátky do Spořitelny

3. Miroslav T. – obd. mladší dospělosti, muž, vysokoškolské vzdělání

Pan Miroslav T., 26 let, dispečer

obývací pokoj

EP a vona dělala i v nějaké psychiatrické léčebně

MT vona léčila P-ovou z drogové závislosti

EP to nevím (.) to nám neřikala / u nás se zamilovala do jednoho kluka říkala mu Delon / přišel pozdě do třídy (.) vona něco povídala teď jenom koukla kdo to přišel a hm: Delon

MT no my jsme dycky seděli vokoło ní při psychologii a pak jsme jí měli ještě na nějaký předmět

EP my na nic dalšího

MT to bylo u druháků to bylo nějaký (...) / bylo to nějaký to chování jak jsme se tam učili jak chodit s- se ženskou a (...)

EP jó vy ste měli základy společenského chování [nebo něco takovýho]

MT [jó jó s U-vou] (.) to byla prdel / paráda / a t- no ty víš jaký to bylo když jsme tam byly čtyři chlapi a asi padesát ženských v těch skupinách vid' / takže jsme tam byli pořád /

EP si trpěl vid'?

MT náhodou jsme se skvěle bavili tyjo / když nás třeba (..) vytáhla mě (.) Vandase (.) Karla K-ů a ještě Honzu Š-ů a měli jsme

EP tyjo to je výkvět

MT a měli jsme (.) vybrala nám každému jednu holku a to jsme měli jako předvést jak jí balíme na baru / ty vole / víš koho sem měl já?

EP koho?

MT Ofinu

EP tyjo to musela bejt komedie

MT my se tam na sebe (.) řezali ty vole / a víš co to v- a víš (.) všichni (.) h- hrozná prdel ne / U-ová (.) tak holky jak se vám to líbilo a tam takový ty největší slepice (.) hm: nó: takový to: (...) / <a von (.) vole držte hubu vy krávy ještě přede všema drže hubu vy krávy vy sami nevíte jak sbalit kluka> / prej (.) kluci vy ste se ani jeden nepředstavil ze začátku ((smích)) / tak prej (.) tak znova / tak tam šel (.) tak tam šel Karel K-ů a (.)

EP toho já vobčas [potkávám]

MT [prej ((smích))] prej (.) <čau já sem nějaký Karel> / a vona ne Kájo tak ne (.) tak znova / Karel ne normálně ((smích)) trefil se asi na štvrtej pokus až se jí to líbilo / ty jo to bylo dobrý to bylo supr

EP ten Karel by nesbalil asi ani spacák ty jo / dyť von má tepláky / von má furt tepláky já sem ho v životě neviděla v kalhotách vod tý doby co vypad ze školy

MT a to bylo (.) to jsme se zase učili / jeden tam byl (.) nějaký generál a druhý nějaký pod (..) a šli jsme (.) jeden člověk jako ten pod- эээ podpraporčík nebo co to bylo šel jako se svojí ženou a měli jsme se

naučit jako kdo koho představuje ne / <no a jeden byl Vandas ne (.) ten byl taky dobrej (.) a druhej Karel K-ů a já šel k nim a vobá ((zasalutoval))> / to bylo supr ty jo / nebo dveře ne / no to se m- to sem: sme ukazovali (.) asi zase s Ofinou / no a vona (.) první má chodit žena (.) ne / a já říkam a co dyž sou ty dveře těžký? / tak jí je votevřeš

EP no jasně (.) ty máš otevřít dveře a pustit ženskou

MT tak říkam a co dyž je to do schodů a vona má sukně abych se jí tam jako nekoukal? ((smích)) / tak se tam dívat nebudeš / a my samozřejmě a neberou to ženy jako diskriminaci? / <že jim votvíváme dveře?> ((smích)) / to byla fakt sranda při tomhle

4. Jan P. – obd. střední dospělosti, muž, vysokoškolské vzdělání

Pan Jan P., 35 let, úředník v zemědělské firmě

kuchyně

my budeme muset taky pořídit novej gauč / nó my sme měli ten červenej a já ho proklek jó tak nějak sem se natahoval a (...) / von prostě prasknul / ale za dvanáct tisíc jako / von byl dobrej von se kupoval vlastně s tím že to bylo tvrdý elko (.) byl takle hlubokej polštáře tam byly jako vopěrky / hromada polštářů / no a něco podobnýho bude i ten novej / bude tak tvrdej / sem říkal zajedno z toho bolí záda člověk nemůže ani stát dyž je to měkkej gauč / a vlastně se vytahlo (.) vytahlo se taková koska a udělalo se z toho ten (.) ten štverec / no dobrý tak to sem postupně jako hned spravoval spravoval vono se to vytrhávalo a povolovalo a: všechno todleto / no a najednou sem takle přišel domu a táta puč si (.) puč si dodávku z práce říkam co já budu stěhovat novej nábytek? / jo / říkam tak fajn tak to nastěhuju na sejkpu a až tam von no NĚ to se hned bude stěhovat dovnitř já povídám a ten starej no ten VYStěhuješ ne? / no to byly (.) hurá akce tyjo / von nasranej jak stádo čertů / tak sme to tam s: (.) klukem (..) jakoby s: přítelem vod tý obchodnice co sem to vod ní kupoval tak sme to nastěhovali tak sme si tak vzájemně přizvukovali ne / jak nás ty ženský trápí / no dobrý / nastě- nastěhovali sme tak sem říkal to sem zvědavej co to ta máma pořídila / ted' sme to začli vyndavat z toho baráku a tam ta jako (.) to co sme se jako shodli že jako NECHceme jo prostě takový ty (.) ty načančaný velký vopěradla žejo / no takže (.) tam prostě vy- vytahli eště křeslo / hele tam TAKOvýmle masivní jako takovej gauč barvy šampaňa / no šampaň (.) losos- lososová růžová / já sem si říkal no ženský teda / to bylo (.) to byl gauč říkam dobrý / k tomu byl (.) k tomu byla taková jako tříseďačka / pak vystěhovali dvousedačku / pak vystěhovali křeslo / tak teda jako jo / a taky se stěhovali barový stoličky (.) a taky se stěhoval skleněnej stůl (...) / nahoře je to ted' úplně překopaný / už potřetí / tak sme vystěhovali (.) vystěhovali tendle gauč kterej teda pude rozbít protože je (.) vrže a prošlápěj je a (...) / a budeme tu mít novej / hele jako za ty peníze (..) každej rok třeba (.) myslim vob rok stěhovat nábytek / Němci to po pěti letech prostě vyhazujou a kupujou fungl novej nábytek / ale tak sem říkal jako dyž votvírali Möbelix ne (.) za takový ceny a todle tak sem to jenom prošel říkam tady si koupim tak možná možná deku / abych nebyl nafrněnej a udělal ňákej kšeft / no a pak sem tam koupil půlku chalupy

5. Drahomíra P. – obd. pozdní dospělosti, žena, vysokoškolské vzdělání

Paní Drahomíra P., 51 let, dispečerka

kavárna

DP von byl jakoby výrobák (.) takže mu dali do června na půl roku jakoby zastupujícího ředitele ale s tím že náš šéf je tam vlastně chvíli

JP hm

DP tak má (...) doprdele aby středisko jako měl zmapovaný

JP jasně [aby se tam]

DP [a přihodili] mu ještě výrobu / což má jako (.) musí spoustu věcí takže sedí tam / jo a vo to já sem na tom hůř

JP protože se tě furt ptá

DP jednak se furt ptá jednak chodí žejo a vždycky přijde v nej- v nejmenší vhodnou dobu pro mě (.) že jo ale tak jako musíš / no a včera to bylo úplně úžasný to von vodjel v sedum jeli někam na pohřeb (..) a někam dál / tak říkal já přídu na šestou ale v sedum potřebuju vodject / já nevím (...) ředitel mu to říkal ale (.) já si to nepamatuju / vrátil se já říkam no neříkal nic (.) říkal že jako jede pryč a že: by druhý den (...)

JP [nepřišel]

DP [nebyl] to (...) ne / já vo ničem nevím / nó (..) bylo (.) před půl druhou (...) telefon / montér že se tam (.) za chvíli sem tam mam v ruce rozdily v neplnění v sapu a budete vysvětlovat / přišel v půl pět (..)

JP na tebe?

DP jo / v půl pět (..) ve čtvrt na tři mě tam ještě dusil / a j- já mam vysvětlovat proč tam ten člověk nestojí? / jako sou otázky na který jako suveréně mu [vodpovíš]

JP [ty vodpovíš] to si říkala

DP ale sou věci na který jako bych neměla (.) jo / tak mlžíš / jo / a říkam no zatím to máme takle a von todle a já říkam no ale tam nemáme tři směny tam máme jenom dvě / já tam nemůžu ject jenom na tři já ten materiál nemam / mam štyrista na dílně štyrista je ve skladu a já nevím kdy dostanu další / tak dostaneš spucunk že prostě tam nemůžeš mít tři směny protože to máš na dva dni

JP a pak ty lidi necháš doma?

DP asi / budem se kopat do prdele no / jó to je lepší když prostě víš že přijde tak voni zase byli scho- ochotný popoject nebo si tam přesunula někoho jo

JP jó taky dispečerka musí takovýdle čachry a prostě řediteli nebo vedoucímu to prostě říct nemůžeš votevřeně na- natvrdo jo / ty sou prostě úplně magoři

DP a jako je zase pravda že von to jako výrobák zmapovaný má von ten přehled má takže vono se mu jako LŽE blbě / ale tak jako se bráníš / voni strašně rychle všichni zapomenou že první tejden sme neměli lidi ani materiál / my sme měli třeba vosum mašin na kterejch si měla ject a měla si štyři lidi / a jako to se neposereš / to (.) to prostě nejde

JP musíš rozpůlit ty lidi trošku

DP já to neumím ještě klonovat ((smích)) / počkej až se to naučím to bude masakr (.) to bude to (...) /
no a teď kon von (.) NO teď de materiál / rozumíš (..) voni ti əəə (.) ty si to měl vodevzdávat minulej
tejden (.) včera ti posadili materiál (.) ty ho v noci hned všechno překopeš dáš na soustruh a stejně je
to ŠPATně protože už měly být hotový

JP hotový / nó tak je to (.) sakum prdum jako u nás

DP prostě (.) jak ti do toho systému jako ti tohle párkrát ti tohle udělej tak ti to [rozhází]

JP [rozhodí] všechno / samozřejmě

DP a teď kon (...) / no co / jakžto že dlužíte dvě stě / no (.) zejtra budeme dlužit už tři sta / JAK to / já
povídám no jo ale dvě stě dáme to už jako tohle a dneska udělal tohle tak dyž to vyperou
zkontrolujou nebude nějaký zádrhel tak (..) budem dlužit jenom sto / a ty zejtra uděláme / no a proč
ne (.) proč ne teda dvě stě dvacet štyrky? dyž je jich tam jenom sto pět / já říkám no protože jedeme
dvě stě štyrky

6. František S. – obd. stáří, muž, středoškolské vzdělání

Pan František S., 80 let, důchod – bývalý dělník

obývací pokoj

Martin přišel jednou (.) to bylo asi před měsícem / přišel a povídá mně taťko (...) já budu sázet (...) jo (.) já sem dostal (...) / takle to začnu / já sem dostal vod kolegy co s nim ch- chodim takle semle támle von zajde a my to tadydle projdeme a to / tak mně povídá chceš brambory? / já povídám hele my brambory máme / ale v- von mi povídá ale to sou (.) sadbový brambory / já povídám (.) no tak dyžs mi je nabídl tak tak jich přivez (..) takovou taštičku no / já sem povídal Martinovi hele Martine dyž mi to zrejpalš tak já sem dostal brambory tak je sem dáme / protože dyž začalo to ž- že byly drahý vejce a já sem přišel a říkal sem co tam kupujou lidi (..) slepice hrozně / no tak Martin jako mně říkal taťko (.) tak si pořídíme slepice ne? / já povídám což pořídít si je můžeme kam je dáme? / no na dvoře / voplotíme to nějak na dvoře / já povídám no dobře tak dyž to voplotíš / a to to n- nesmíš chodit v ničom protože to budeš mít samý s vodpuštěním hovno / no tak to přestal ((smích)) / potom eště bylo já nevím co a ted'ka dyž sem mu říkal že budeme mít ty brambory tak jako ochotně mně to tam zrejpal a povídá mi tak je to zrejpaný / no tak aby neřek tak sem ho k tomu přizval povídám hele tak pod' / já budu dělat díry a ty to tam budeš dávat ty brambory / no tak sme spolu pracovali takle / nó tak brambory dou už sou takovýdle / už některý jako se chystá že bude (.) náky ty kvítka mít / no a əə (.) a potom (...) jo a mezitím dyž sme to nasázeli tak mně Martin povídá taťko hele já si tam zrejпам eště kousek a (.) a budu tam mít brambory taky / já povídám prosimtě jaký brambory dyť je tam máš / ze šlupek / že vok- vokrájel brambory a že z tich šlupek (.) že je dá jako (.) pod ze- na zem (.) do země zkrátka / já povídám ty Martine kdes todleto prosimtě slyšel ze šlupek brambory / z bramborovejch šlupek brambory / tak se pod' podívat / tak mě ved na (.) na počítač a povídá mně (.) tak se podívej / tam měl to (.) na- našel mi to tam a tam bylo napsáno že se- je možno todleto udělat jo / a pochopitelně to asi musí bejt əə silnější ta šlupka jo / aby tam byla část toho bramboru / ty vočka aby tam taky byly ne / no já tam (.) já dyž to zalej- já to každej den zalejvam tak dycky koukam jesli (.) jesli bude mít nákou radost že přídu a řeknu hele Martine už ti to tam leze DEpak NIC

III. Data z Veřejné databáze Českého statistického úřadu – Jihočeský kraj

1. Obyvatelstvo podle věku

Jihočeský kraj

Období: 26.3.2011

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem		628 336	308 296	320 040
z toho ve věku	0 – 14	91 119	46 639	44 480
	15 – 19	35 660	18 378	17 282
	20 – 29	80 524	40 984	39 540
	30 – 39	100 716	50 900	49 816
	40 – 49	83 615	42 235	41 380
	50 – 59	89 038	44 661	44 377
	60 – 64	45 634	22 282	23 352
	65 – 69	33 683	15 556	18 127
	70 – 79	43 342	18 009	25 333
	80 a více let	22 975	7 549	15 426

zdroj: © Český statistický úřad, Veřejná databáze

2. Obyvatelstvo podle pohlaví a rodinného stavu

Jihočeský kraj

Období: 26.3.2011

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem		628 336	308 296	320 040
z toho rodinný stav	svobodní, svobodné	245 650	135 702	109 948
	ženatí, vdané	273 128	136 620	136 508
	rozvedení, rozvedené	61 802	27 452	34 350
	vdovci, vdovy	46 726	7 921	38 805

zdroj: © Český statistický úřad, Veřejná databáze

3. Obyvatelstvo podle nejvyššího ukončeného vzdělání

Jihočeský kraj

Období: 26.3.2011

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let		537 217	261 657	275 560
z toho podle stupně vzdělání	bez vzdělání	2 489	1 113	1 376
	základní včetně neukončeného	97 859	36 213	61 646
	střední vč. vyučení (bez maturity)	187 621	108 074	79 547
	úplné střední (s maturitou)	147 633	66 274	81 359
	nástavbové studium	14 988	5 643	9 345
	vyšší odborné vzdělání	7 069	2 846	4 223
	vysokoškolské	58 268	29 864	28 404

zdroj: © Český statistický úřad, Veřejná databáze

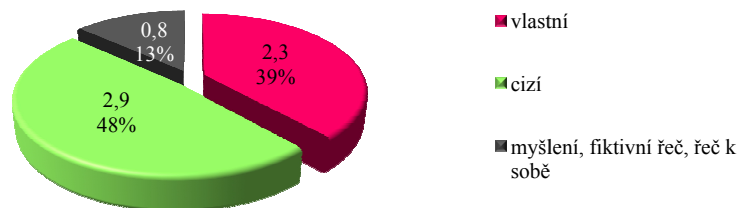
IV. Reprodukce: tabulky s číselnými hodnotami jevů u jednotlivých skupin osob a grafy znázorňující průměrné množství jevů u jedné osoby dané skupiny

DLE VĚKU		vlastní						cizí					
		přímé				nepřímé		přímé				nepřímé	
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvoz. větou	bez uvoz. věty	s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
10 osob	dospívání	9	11	1	1	1	0	2	2	5	5	12	3
15 osob	mladší dospělost	7	31	3	7	2	0	5	5	11	37	9	3
10 osob	střední dospělost	7	43	1	1	2	0	5	5	9	10	9	6
15 osob	pozdní dospělost	5	41	4	4	1	1	7	22	7	25	13	5
15 osob	stáří	12	71	0	0	9	1	24	27	3	17	8	3

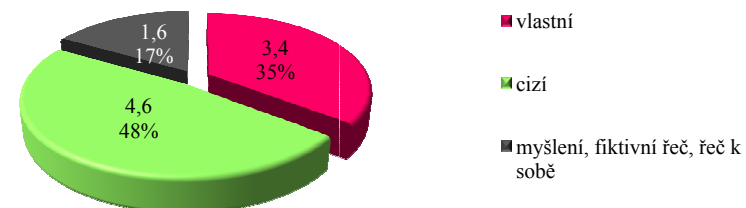
DLE VĚKU		myšlení, fiktivní řeč, řeč k sobě					
		přímé				nepřímé	
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
		sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
10 osob	dospívání	3	4	0	0	1	0
15 osob	mladší dospělost	5	14	0	5	1	0
10 osob	střední dospělost	2	7	0	0	0	0
15 osob	pozdní dospělost	3	3	0	0	0	0
15 osob	stáří	4	2	0	0	0	1

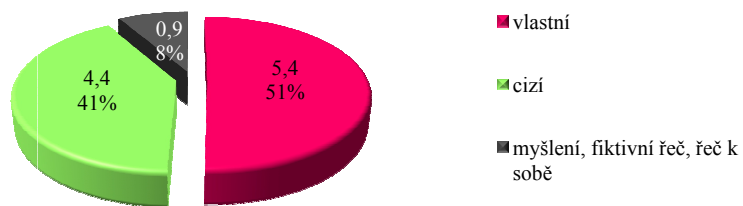
**Dospívání
1 osoba**

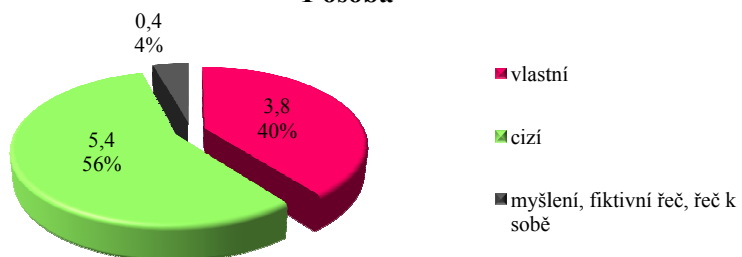
**Mladší dospělost
1 osoba**

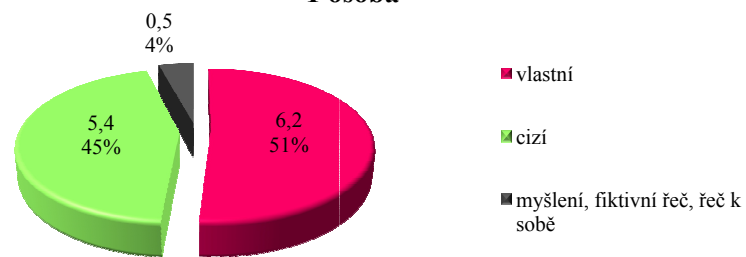
**Střední dospělost
1 osoba**

**Pozdní dospělost
1 osoba**

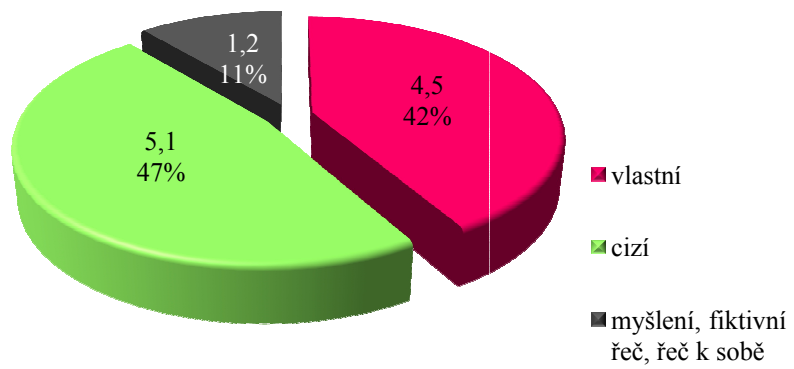
**Stáří
1 osoba**

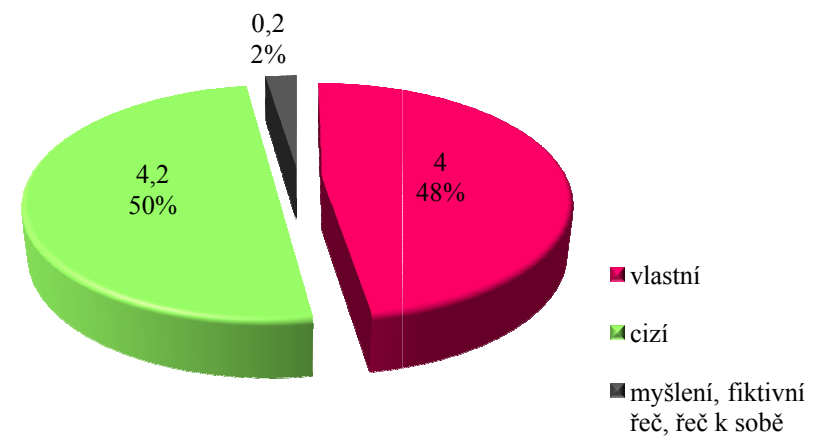
DLE POHLAVÍ		vlastní						cizí					
		přímé				nepřímé		přímé				nepřímé	
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvoz. větou	bez uvoz. věty	s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
40 osob	žena	23	124	8	11	10	1	30	30	18	65	41	14
25 osob	muž	17	73	1	2	5	1	13	31	17	29	10	6

DLE POHLAVÍ		myšlení, fiktivní řeč, řeč k sobě					
		přímé			nepřímé		
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
		sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
40 osob	žena	14	28	0	5	1	1
25 osob	muž	3	2	0	0	1	0

Žena

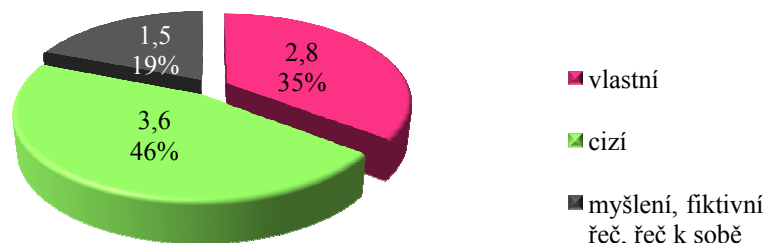
Muž

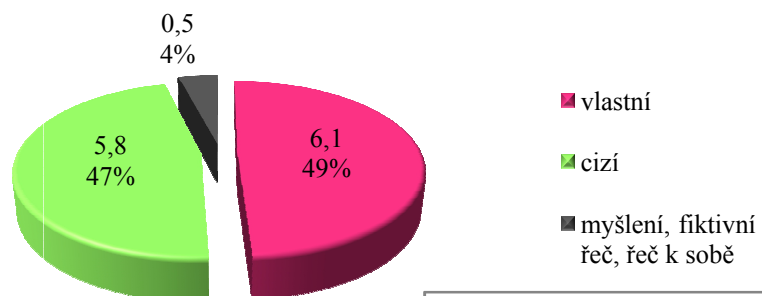
		vlastní						cizí					
		přímé				nepřímé		přímé				nepřímé	
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvoz. větou	bez uvoz. věty	s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
DLE SPOLEČEN. ZAŘAZENÍ		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)		sloveso v min.č.	sloveso v přít.č.	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
20 osob	student	14	31	1	3	3	0	7	6	8	25	20	4
21 osob	středoškolské	8	110	1	1	9	2	19	43	6	30	18	5
24 osob	vysokoškolské	18	56	7	9	3	0	17	12	21	39	13	11

		myšlení, fiktivní řeč, řeč k sobě					
		přímé				nepřímé	
		s uvozovací větou			bez uvoz. věty	s uvozovací větou	bez uvoz. věty
DLE SPOLEČEN. ZAŘAZENÍ		sloveso v min. čase	sloveso v přít. čase	bez urč. slovesa		s konektorem (že, prej)	
20 osob	student	7	15	0	3	1	0
21 osob	středoškolské	1	10	0	0	0	0
24 osob	vysokoškolské	9	5	0	2	1	1

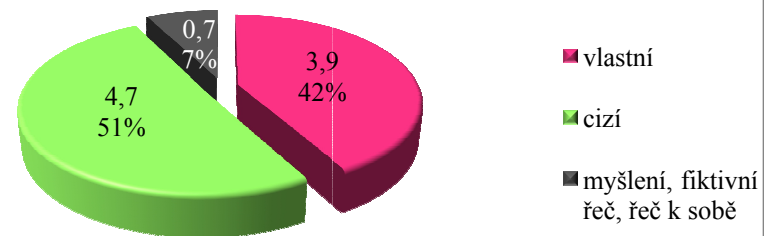
Student

Středoškolské vzdělání

Vysokoškolské vzdělání

**V. Mluvenostní prostředky: grafy znázorňující průměrné množství
jevů u jedné osoby nezávisle na jejím věku, pohlaví či společenském
zařazení**

Vyhledávané jevy v rovině hláskoslovné, morfologické, syntaktické a lexikální

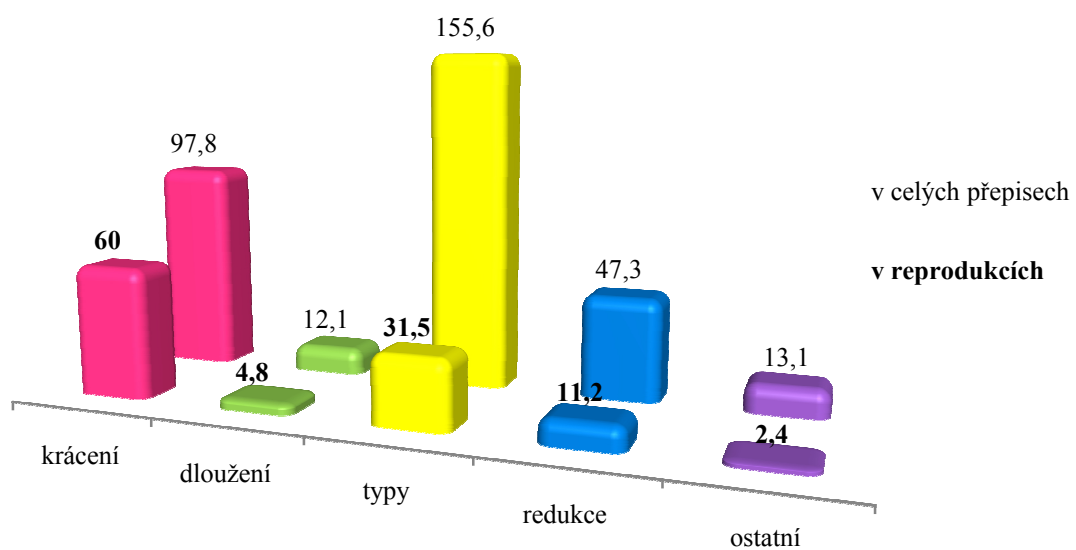
kvantitativní			typy						redukce										ostatní			
HLÁSKOSLOVI	krácení	dlouž.	<i>bejt</i>	<i>dobrej</i>	<i>mlíko</i>	<i>dobrý</i>	ě-ý- ej	protet. v	hiát. j	<i>ňáký</i>	<i>dycky</i>	<i>dyž</i>	<i>dyby</i>	<i>dyť</i>	<i>jesli</i>	<i>kerý</i>	<i>páč</i>	<i>takle</i>	ostatní redukce	samohl. změny	<i>tadle</i>	<i>štyry</i>

7. p. pl.		1. p. pl. rodu muž. živ. a střed.		záměna 2. a 3. pádu v sg.		shoda s neutry v pl.	kondiconál . tvary	zjednoduš. l-ového přičestí	redukce prez. koncovek	redukce inf. koncovky -t	kmen. příp.	záměna čísla či třídy
MORFOLOGIE	konc. -ma, <i>s dětma</i>	konc. -ý, <i>mladý muži</i>	konc. -y, <i>ty hovada</i>	<i>bavilo mi to</i>	<i>čtyry</i>	konc. -y, <i>děvčata šly</i>	1. a 2. os. sg. i pl. – <i>bysem</i>	v přét. a kondic. u muž. rodu – <i>on řek</i>	v 1. a 3. os. pl. – <i>nesem, maj</i>	<i>říc</i>	přič. činné sloves vzoru tisknout – <i>tisknul</i>	<i>oni ví, spočtu</i>

	nadbytečný přívlastek (ukaz. zájm.)	dvoji vyjádřední podmětu	polysémantické spoj. prostředky	významově nevyhraněné prostředky	aditivnost	syntaktické konstrukce	parenteze	pleonastičnost	korektury a rektifikace	elipsa
SYNTAX	<i>ten dům</i>	<i>ona mamka</i>	<i>jako, když, že, co</i>	<i>teda</i>	dodatečně připojené vět. členy	apoziopeze (neukončená výpověď)	(vsuvky)	(nadbytečnost)	(opravy a zpřesnění)	(výpustka)

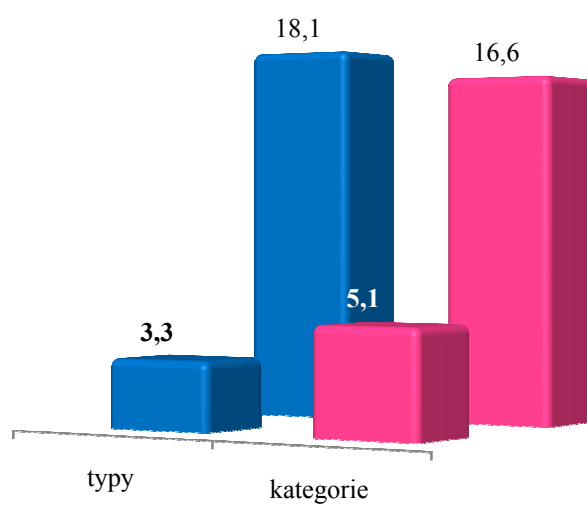
	všeobecnost ve vyjadřování	parazitní slova	kontaktova slova	expresivní prostředky	frazeologismy	částice a citoslovce
LEXIKUM	neurčitost a vágnost	<i>vlastně, prostě, jako, teda, no</i>	<i>hele, vid'</i>	<i>děsný, šíleně</i>	<i>koukat jako vejř</i>	<i>chrrr</i>

Hláskosloví 1 osoba

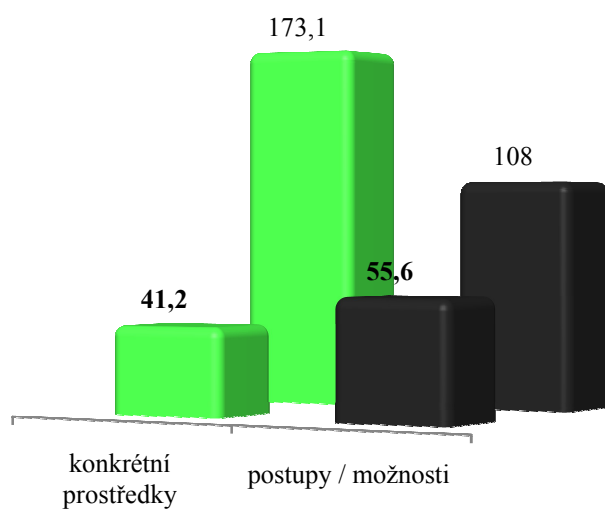
Morfologie 1 osoba

v celých přepisech

v reprodukcích

Syntax 1 osoba

Lexikum 1 osoba

